

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
και ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΒΟΛΟΣ, Σεπτέμβριος 2001

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
και ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Ελληνικές Επενδύσεις στην π.Γ.Δ.Μ. : Προοπτικές και
Προβλήματα μέσω μιας Έρευνας Πεδίου**

ΓΚΟΥΝΤΑΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Γ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ

Η εικόνα στο εξώφυλλο είναι ίδια επεξεργασία από δύο φωτογραφίες του
Μακεδονικού Τηρακτορείου Ειδήσεων.

ΒΟΛΟΣ, Σεπτέμβριος 2001

*Αφιερώνεται
στους γονείς και την αδελφή μου,
καθώς και σε όλους τους φίλους*

Πρόλογος

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι οι ελληνικές επενδύσεις στην π.Γ.Δ.Μ. και ο τρόπος ή βαθμός αποδοχής τους από τον εγχώριο πληθυσμό, που αναλύεται μέσω της ολοκλήρωσης μιας έρευνας πεδίου στη χώρα υποδοχής των επενδύσεων. Ο τομέας των άμεσων ξένων επενδύσεων αφορά ένα θέμα που συχνά εμφανιζόταν στα πλαίσια οικονομικών μαθημάτων, όμως, για την πολύπλευρη κάλυψη του αντικειμένου της εργασίας αυτής, είναι απαραίτητη και η διενέργεια μιας κοινωνικής έρευνας, ένα χρήσιμο μεθοδολογικό εργαλείο που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια σπουδών στο τμήμα *Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*. Εύκολα γίνεται κατανοητό ότι θα υπήρχαν αρκετά εμπόδια στην πορεία, η υπερκέρταση των οποίων θα ήταν δύσκολη έως αδύνατη χωρίς τη βοήθεια τρίτων.

Για το λόγο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συντέλεσαν με οποιοδήποτε τρόπο στην ολοκλήρωση της διπλωματικής εργασίας, ακόμα και αυτούς που άθελα μου τυχόν παραλείπω. Αρχικά ευχαριστώ θερμά τον κ. *Γεώργιο Πετράκο*, Αναπληρωτή Καθηγητή του τμήματος Μ.Χ.Π.Α., ως επιβλέποντα καθηγητή, για την καθοδήγηση, τη βοήθεια και τις ουσιαστικές παρεμβάσεις που πρόσφερε σ' όλα τα στάδια της εργασίας. Ευχαριστώ επίσης την κα. *Μαρία Τσιάπα* για τη διάθεση της τεχνικής υποδομής του Εργαστηρίου SEED (South and East European Development Center) και τη βοήθεια της στη συλλογή πρωτογενών στοιχείων με τα ερωτηματολόγια, τους κ. *Άγγελο Κότιο*, Επίκουρος Καθηγητής του τμήματος Μ.Χ.Π.Α. και κ. *Αντώνη Ροβολή*, Οικονομολόγος και διδάσκων στο τμήμα Μ.Χ.Π.Α., για τις πολύτιμες συμβουλές τους.

Στη συνέχεια θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. *Γιώργο Κούβαρη* για τη φιλοξενία που παρείχε στα Σκόπια, κατά τις επισκέψεις μου εκεί, αλλά και για τη βοήθεια στην πραγματοποίηση των συνεντεύξεων. Ακόμα ευχαριστώ τους κυρίους *Γ. Παπαναστασίου*, *Θ. Βλάχος*, *Κ. Μαυρίδης*, *κ. Δ. Μπέη* και *κ. Β. Κυριακίδη* για την προθυμία τους να δώσουν συνεντεύξεις, ως στελέχη ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην π.Γ.Δ.Μ.. Επίσης, θα ήθελα να αναγνωρίσω τη χρησιμότητα των εκθέσεων του Ακολούθου των Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων του γραφείου συνδέσμου στα Σκόπια κ. *Δ. Ζιώγα*. Τέλος, θεωρώ ότι οφείλω να ευχαριστήσω όλους τους συμφοιτητές και φίλους που βοήθησαν με κάθε δυνατό τρόπο, είτε άμεσα, είτε έμμεσα για την ολοκλήρωση της διπλωματικής εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	0
<u>ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....</u>	<u>1</u>
Κατάλογος Πινάκων και Γραφημάτων.....	4
Κατάλογος Αρκτικόλεξων και Συντομογραφιών.....	6
Εισαγωγικά.....	7
<i>Περίληψη</i>	7
<i>Abstract</i>	7
<i>Μεθοδολογία</i>	8
<i>Δομή</i>	9
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^Ο ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....</u>	<u>13</u>
1.1. Γεωγραφικά – Εθνολογικά – Ιστορικά.....	13
1.2. Γενικό Πολιτικό και Οικονομικό Πλαίσιο.....	16
1.3. Η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο.....	19
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^Ο ΒΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ.....</u>	<u>22</u>
2.1. Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν.....	22
2.2. Πληθωρισμός.....	23
2.3. Ανεργία.....	23
2.4. Εμπορικό Ισοζύγιο.....	24
2.5. Ιδιωτικοποιήσεις.....	25
2.5.1. Γενικά – Νομικό Πλαίσιο.....	25
2.5.2. Αποτελέσματα.....	26
2.6. Κλαδικές Αναλύσεις.....	29
2.6.1. Πρωτογενής Τομέας.....	29
2.6.2. Δευτερογενής Τομέας.....	30
2.6.3. Τριτογενής Τομέας.....	30
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^Ο ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....</u>	<u>33</u>
3.1. Εξωτερική Εμπορική Πολιτική.....	33
3.1.1. Πλαίσιο Σχέσεων Ε.Ε. – Π.Γ.Δ.Μ.....	33
3.1.2. Τελωνειακό Καθεστώς.....	34
3.1.3. Συμφωνίες Ελευθέρου Εμπορίου.....	35
3.1.4. Εξωτερικό Εμπόριο.....	36
Εξαγωγές.....	36
Εισαγωγές.....	38
3.1.5. Εμπορικές Σχέσεις Ελλάδας – Π.Γ.Δ.Μ.....	40
3.2. Θεσμικό Πλαίσιο και Παραγωγικές Επενδύσεις.....	45
3.2.1. Εισαγωγικά.....	45
3.2.2. Όροι για την Πραγματοποίηση Ξένων Επενδύσεων.....	45
3.2.3. Κίνητρα Για Παραγωγικές Επενδύσεις.....	46
3.2.4. Ελεύθερες Ζώνες.....	47
3.2.5. Διμερείς και Πολυμερείς Συμβάσεις.....	49
3.2.6. Ξένες Επενδύσεις.....	49

3.2.7. Γενικές Εκτιμήσεις για τις Ξένες Επενδύσεις.....	52
3.3. Διεθνείς Σχέσεις.....	53
3.3.1. Γενικά.....	53
3.3.2. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.....	54
3.3.4. Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.....	56
3.3.5. Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανοικοδόμησης και Ανάπτυξης.....	57
3.3.6. Βαλκανικές Χώρες.....	58
Αλβανία.....	58
Βουλγαρία.....	62
Γιουγκοσλαβία.....	63
3.3.7. Σύμφωνο Σταθερότητας.....	63
3.3.8. Ελληνικό Σχέδιο Ανασυγκρότησης Βαλκανίων.....	63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΓΧΩΡΙΑΣ

ΑΓΟΡΑΣ..... 66

4.1. Ελληνική Επενδυτική Παρουσία.....	66
4.2. Έρευνα Πεδίου.....	67
4.2.1. Συνεντεύξεις Στελεχών Ελληνικών Επιχειρήσεων.....	68
Ερώτημα 1 ^ο	69
Ερώτημα 2 ^ο	70
Ερώτημα 3 ^ο	71
Ερώτημα 4 ^ο	72
Ερώτημα 5 ^ο	72
Ερώτημα 6 ^ο	73
Ερώτημα 7 ^ο	74
Ερώτημα 8 ^ο	75
Ερώτημα 9 ^ο	76
4.2.2. Ερωτηματολόγια των Φοιτητών.....	77
Ερώτηση 1.....	79
Ερώτηση 2.....	81
Ερώτηση 3.....	83
Ερώτηση 4.....	85
Ερώτηση 5.....	88
Ερώτηση 6.....	90
Ερώτηση 7.....	92
Ερώτηση 8.....	94
Ερώτηση 9.....	96
Ερώτηση 10.....	98
Ερώτηση 11.....	101
Ερώτηση 12.....	102
Ερώτηση 13.....	104
Ερώτηση 14.....	106
Ερώτηση 15.....	109
4.3. Συμπεράσματα.....	111

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ..... 116

Συνοπτικός Πίνακας Λοιπών Οικονομικών Δεικτών.....	116
Questionnaire.....	118

<u>BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....</u>	123
Ελληνόγλωσση	123
Ξενόγλωσση.....	124
Διαδικτυακοί Τόποι	125

Κατάλογος Πινάκων και Γραφημάτων

Πίνακας 1.1.: Σύνθεση του πληθυσμού ανά Εθνότητες (Στοιχεία 1999).....	13
Χάρτης 1.2.: Γεωγραφικές Ενότητες της π.Γ.Δ.Μ.	15
Πίνακας 2.1.: Ισοζύγιο Πληρωμών, 1998-1999	24
Πίνακας 2.2.: Ιδιωτικοποιήσεις ανά Κλάδο	28
Πίνακας 3.1.: Κύριοι αγοραστές προϊόντων ανά χώρα, 1998-1999	36
Γράφημα 3.2.: Εξαγωγές 1995-1999 (σε εκ. \$).....	37
Πίνακας 3.3.: Κύριοι προμηθευτές ανά χώρα, 1998-1999.....	38
Γράφημα 3.4.: Εισαγωγές 1995-1999 (σε εκ. \$).....	39
Γράφημα 3.5.: Εξέλιξη Όγκου Εμπορίου Ελλάδας - π.Γ.Δ.Μ. (σε εκ. \$).....	40
Γράφημα 3.6.: Αναλογία Πετρελαίου και Προϊόντων πλην Πετρελαίου.....	41
Πίνακας 3.7.: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις ανά Χώρα για το Έτος 1998 (σε εκ.\$)	50
Πίνακας 3.8.: Οι μεγαλύτερες ξένες επενδύσεις στην π.Γ.Δ.Μ.	51
Πίνακας 3.9.: Διάρθρωση Χρηματοδοτήσεων της Ε.Τ.Α.Α. (σε εκ. €).....	58
Πίνακας 3.10.: Εμπορικές Συναλλαγές της π.Γ.Δ.Μ. με τη Βουλγαρία (σε εκ. \$).....	62
Γράφημα 4.1.: Αντίκτυπο Ξένων Επενδύσεων.....	79
Γράφημα 4.2.: Μεγάλες Ξένες Εταιρείες.....	81
Γράφημα 4.3.: Χώρες με τις Σημαντικότερες Επενδύσεις.....	83
Γράφημα 4.4.: Κύρια Οφέλη Ξένων Επενδύσεων.....	85
Γράφημα 4.5.: Κύριες Αρνητικές Πτυχές Επενδύσεων	88
Γράφημα 4.6.: Χώρα Προέλευσης των Μελλοντικών Μεγάλων Επενδύσεων.....	90
Γράφημα 4.7.: Προτιμητέα Περιοχή για Δραστηριοποίηση Ξένων Επενδύσεων.....	92
Γράφημα 4.8.: Παράγοντες για την Εέλιξη Μικρών Ξένων Επενδύσεων.....	94
Γράφημα 4.9.: Γενικός Αντίκτυπος Ελληνικών Επενδύσεων.....	96
Γράφημα 4.10.: Τοποθετήσεις σχετικά με τις Ελληνικές Επενδύσεις.....	98
Γράφημα 4.11.: Προτίμηση Εταιρίας για Μελλοντική Απασχόληση.....	101
Γράφημα 4.12.: Προτίμηση Χώρας Προέλευσης της Εταιρίας.....	102

Γράφημα 4.13.: Χώρες που έχουν Επισκεφτεί.....	104
Γράφημα 4.14.: Γνώσεις Ξένων Γλωσσών.....	106
Γράφημα 4.15.: Τόπος Διαμονής Γονέων.....	109

Κατάλογος Αρκτικόλεξων και Συντομογραφιών

Α.Ε.Π. : Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

Α.Σ.Π.Μ.Μ. : Απελευθερωτικό Στρατό Πρέσοβο, Μεντβέτζα και Μουγιάνοβατς

Δ.Ν.Τ. : Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Ε.Α.Σ. : Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός

Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Σ.Υ.Ε. : Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας

Ε.Τ.Α.Α. : Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανοικοδόμησης και Ανάπτυξης

Ε.Τ.Ε. : Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

Ο.Δ.Γ. : Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας

Ο.Α.Σ.Ε. : Οργανισμός για την Ανάπτυξη και Σταθερότητα της Ευρώπης

Ο.Ν.Ε. : Οικονομική και Νομισματική Ένωση

π.Γ.Δ.Μ. : πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

Π.Δ.Ε. : Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

Π.Ο.Ε. : Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Π.Τ. : Παγκόσμια Τράπεζα

Φ.Π.Α. : Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

DM : Γερμανικό Μάρκο (Deutsch Mark)

FTAs : Free Trade Agreements

I.D.A. : International Development Agency

M.I.G.A. : Multilateral Investment Guarantee Agency

UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

\$: Δολάριο Η.Π.Α.

Εισαγωγικά

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αυτή πραγματεύεται τη μελέτη των ποικίλων ελληνικών επενδύσεων στην π.Γ.Δ.Μ. και δίνεται έμφαση στον τρόπο και βαθμό που γίνονται αποδεκτές από τον εγχώριο πληθυσμό της. Κύριος στόχος ήταν η συγκέντρωση πρωτογενούς υλικού για να τεκμηριωθούν οποιαδήποτε συμπεράσματα θα μπορούσαν να εξαχθούν από τα υπάρχοντα στοιχεία σχετικά με τις επενδύσεις, αν και δεν ήταν δυνατό να παραληφθεί ο κοινωνικός παράγοντας από τη μελέτη αυτή. Έχουν ήδη πραγματοποιηθεί το ζήτημα των επενδύσεων και άλλες παρόμοιες μελέτες στο παρελθόν, αλλά είναι σκόπιμο να ακούγεται και η άποψη του κοινωνικού συνόλου για αυτές, γεγονός που παραλείπονταν αθέλητα ή σκόπιμα. Ίσως η διαδικασία να κρίνεται συχνά ανωφελής ή επίπονη συγκριτικά με άλλους τρόπους εύρεσης υλικού, αλλά σίγουρα τίποτα από τα δύο δε μειώνει τη βαρύνουσα σημασία της. Αντιθέτως προσδίδουν στη διπλωματική εργασία ερευνητικό ενδιαφέρον και διευκολύνουν την πολύπλευρη προσέγγιση του ζητήματος. Με τον τρόπο αυτό, υπογραμμίζονται οι προοπτικές και τα προβλήματα, που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν πιθανές μελλοντικές πρωτοβουλίες επενδύσεων και επιτυγχάνεται η αντικειμενικότερη παράθεση συμπερασμάτων.

ABSTRACT

The main objective of the current thesis is to evaluate the Greek Direct Investments policy in the F.Y.R.O.M. and to facilitate and monitor the reactions of the local community in regards to their framework. Additionally, in conjunction with the above, an important task is the collection of multiple types of field data in order to proceed into forming a set of conclusions in terms of the status of the Greek investments in the region. A set of similar projects in the past attempted to follow the same procedures and explanatory methodology, but they failed vastly to take into consideration the social factor in their approach. It might be the fact that the described procedure is considerably time consuming and is being criticized as a futile one. It is the task of this project to prove that this approach is both beneficial and important in terms of the research possibilities outlined, in order to indicate the majority of the existing problems and the future developmental perspectives.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Μεθοδολογικά η ανάπτυξη των κεφαλαίων και των συμπερασμάτων ακολούθησε, κατά κάποιο τρόπο, μια σειρά κλιμάκωσης με αρχική αναφορά σε τοπικό επίπεδο για τα βασικά οικονομικά και διαρθρωτικά μεγέθη, χωρίς να δίνεται ιδιαίτερη έκταση στην παράθεση τους και παρατηρηθεί πλατειασμός στο σημείο αυτό. Στη συνέχεια εξετάζονται οι εμπορικές και θεσμικές σχέσεις της π.Γ.Δ.Μ. με το διεθνές οικονομικό περιβάλλον και ιδιαίτερα με την Ελλάδα. Αναλύονται οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν από τη δεύτερη, καθώς επιδιώχτηκε η έμφαση στον τομέα αυτό ως κεντρική ιδέα όλης της εργασίας. Για τον εμπλουτισμό όμως του κεντρικού άξονα απαιτήθηκε μια έρευνα πεδίου (Field Study), που σκοπό είχε την εισαγωγή του κοινωνικού παράγοντα και την αρτιότερη παρουσίαση νέων δεδομένων¹.

Η προσφορά μιας επιτόπιας έρευνας για τη διερεύνηση και τον προσδιορισμό των προβλημάτων και ιδιομορφιών μιας περιοχής μελέτης, είναι πολύ σημαντική για τη συγκέντρωση τόσο ποσοτικών, αλλά κυρίως ποιοτικών στοιχείων. Αναλυτικότερα, επιλέχθηκαν δύο τρόποι συνάθροισης των πρωτογενών στοιχείων, οι συνεντεύξεις από στελέχη ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην π.Γ.Δ.Μ. και τα ερωτηματολόγια σε ντόπιους φοιτητές, λόγω της καλύτερης επίγνωσης της κατάστασης και πολύπλευρης ενημέρωσης. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται εσωτερική συνέχεια και συνοχή στην μελέτη, ενώ παράλληλα αποφεύγονται οι επαναλήψεις και οι εσωτερικές αντιφάσεις.

Τα στοιχεία που ήταν απαραίτητα για την εκπόνηση της μελέτης, κυρίως για το πρώτο μέρος της εργασίας (Κεφάλαια 1^ο, 2^ο και 3^ο, σχετικά με τα γενικά στοιχεία, την ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και τις διεθνείς σχέσεις της χώρας) προέρχονταν από βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, από δημόσιους φορείς τόσο της Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.), όσο και της π.Γ.Δ.Μ. (Στατιστική Υπηρεσία, Εθνική Τράπεζα, Μακεδονικό Οικονομικό Επιμελητήριο, Οργανισμός Ιδιωτικοποιήσεων), αλλά και ιδιωτικούς φορείς (Διαβαλκανικό και Παρευξείνιο Επιχειρηματικό Κέντρο, Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων). Απαραίτητη κρίθηκε και η πρόσβαση σε αρχεία διεθνών οργανισμών (Δ.Ν.Τ., Παγκόσμια Τράπεζα, Π.Ο.Ε., Ε.Τ.Α.Α.) για τον εμπλουτισμό και την εξακρίβωση ορισμένων στοιχείων. Επιπλέον, για το δεύτερο μέρος

¹ Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε σε όλες τις φάσεις της έρευνας πεδίου παρατίθεται αναλυτικότερα στο *Κεφάλαιο 4.2. Έρευνα Πεδίου*.

(Κεφάλαιο 4^ο), που αφορά τις ελληνικές επενδύσεις και κυρίως την έρευνα πεδίου, η συλλογή στοιχείων βασίστηκε τόσο σε προφορικές πηγές από αρμόδια πρόσωπα ελληνικών επιχειρήσεων, όσο και σε γραπτές πηγές από το Γραφείο Ακολούθου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων και τα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν οι φοιτητές του τμήματος Οικονομικών του Πανεπιστημίου Κύριλλου και Μεθόδιου στα Σκόπια.

Ουσιαστικό πρόβλημα παρουσιάστηκε στην πορεία της διπλωματικής εργασίας με τις πρόσφατες εξελίξεις στο εσωτερικό της π.Γ.Δ.Μ. με τους Αλβανούς κατοίκους της. Αρχικά υπήρξε η ανησυχία ότι το σύνολο της εργασίας θα ήταν ουτοπικό να πραγματοποιείται επενδύσεις σε μία χώρα που αντιμετωπίζει προβλήματα ζωτικής σημασίας. Βέβαια, η έκρυθμη κατάσταση είναι προσωρινή και το μέλλον της κρίνεται ενθαρρυντικό, όπως και αυτό των επενδύσεων. Άλλωστε μία διπλωματική εργασία δύναται να αναφέρεται σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους² και η μελέτη αυτή, αφού είχε ολοκληρωθεί σε ποσοστό 90% πριν το τέλος του έτους 2000, κάνει αναφορά στην επενδυτική παρουσία από τη σύσταση του κράτους μέχρι τη χρονική αυτή στιγμή. Παρόλα αυτά, καταβλήθηκε αξιόλογη προσπάθεια για τη συνεχή ενημέρωση σχετικά με τα πρόσφατα αυτά γεγονότα και στη ενότητα 3.3.6. *Βαλκανικές Χώρες* επιχειρείται σύντομη παράθεση των εξελίξεων κατά τη διάρκεια του 2001. Λόγω όμως της φύσης του ερευνητικού μέρους της εργασίας δεν ήταν εφικτό να μετασηματιστεί ο κύριος όγκος των στοιχείων, των δεδομένων και των αναλύσεων τους.

ΔΟΜΗ

Η εργασία αποτελείται από την εισαγωγή, τις τέσσερις βασικές θεματικές ενότητες (κεφάλαια), το παράρτημα και τη βιβλιογραφικές πηγές. Στην εισαγωγή συμπεριλαμβάνεται σύντομη περίληψη στην ελληνική και αγγλική γλώσσα, αναφέρεται επιγραμματικά η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και η δομή της διπλωματικής εργασίας. Στις τέσσερις ενότητες παρουσιάζονται ποικίλες οικονομικές και κοινωνικές προσεγγίσεις, που άπτονται του δεδομένου ερευνητικού προβληματισμού για τον προσδιορισμό του βαθμού ελληνικής επενδυτικής επικινδυνότητας στην π.Γ.Δ.Μ. Τα διάφορα αποτελέσματα και συμπεράσματα που εξάγονται, παρουσιάζονται εκτός των κειμένων, με τη μορφή εικόνων, πινάκων, γραφημάτων για την καλύτερη κατανόηση τους.

² Σύμφωνα με τις απόψεις πολλών καθηγητών και συμφοιτητών του τμήματος Μ.Χ.Π.Α., αλλά κυρίως λήφθηκε υπόψη η ανάλογη τοποθέτηση του επιβλέποντα καθηγητή.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται σύντομα τα γενικά στοιχεία που χρειάζεται κανένας να διαβάσει, για την περαιτέρω αρτιότερη αξιολόγηση της εργασίας. Τα στοιχεία αυτά είναι γεωγραφικά, εθνολογικά, ιστορικά και συνοδεύονται από έναν εθνολογικό πίνακα. Επιγραμματικά γίνεται λόγος για το γενικό πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο της χώρας. Ταυτόχρονα επιχειρείται μια περιεκτική αναφορά στα δραματικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στο τέλος του έτους 1999 και τις άμεσες επιπτώσεις της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου, καθώς επηρέασε καταλυτικά την π.Γ.Δ.Μ. και κυρίως την οικονομική της κατάσταση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, όπου περιλαμβάνονται τα βασικά οικονομικά και διαρθρωτικά μεγέθη, καταβάλλεται προσπάθεια σύντομης και περιεκτικής πληροφόρησης του αναγνώστη, ώστε να αντιληφθεί άμεσα το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, πριν προχωρήσει στη συνέχεια στον τομέα των επενδύσεων. Στα μεγέθη αυτά έπρεπε να συμπεριληφθούν ο πληθωρισμός, το Α.Ε.Π., η ανεργία και το εμπορικό ισοζύγιο. Εκτενέστερη αναφορά γίνεται για τον τομέα των ιδιωτικοποιήσεων, όπου καλύπτεται το νομικό πλαίσιο τους και τα αποτελέσματα, καθώς είναι ένας από τους βασικούς τρόπους εισροής ξένου κεφαλαίου στην χώρα. Για την ολοκλήρωση της θεματικής ενότητας, δε θα μπορούσε να παραλειφθεί κλαδική ανάλυση του πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσεται εκτενώς όλο το φάσμα του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος που σχετίζεται με τη χώρα, θέτοντας τον κύριο άξονα της εργασίας. Βασική επιδίωξη είναι η πληροφόρηση για κάθε είδους εξωτερικές σχέσεις που έχει η χώρα και συγκέντρωση όλων των στοιχειωδών δεδομένων για τα τεκταινόμενα στον επενδυτικό κλάδο. Αρχίζει με την εξωτερική εμπορική πολιτική που ακολουθείται, δηλαδή το πλαίσιο σχέσεων της με την Ε.Ε. και ειδικότερα με την Ελλάδα, τις συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου, το τελωνειακό καθεστώς, καθώς και την ανάλυση των εμπορικών συναλλαγών (εισαγωγές-εξαγωγές), συνοδευόμενη από παράθεση πινάκων για καλύτερη απεικόνιση των στοιχείων. Στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου, εισάγεται το θεσμικό πλαίσιο των παραγωγικών επενδύσεων, όπως οι όροι και τα κίνητρα πραγματοποίησής τους, οι διμερείς συμβάσεις και αναλύονται οι ξένες επενδύσεις μέσα από μια σειρά συμπερασματικών εκτιμήσεων. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος της θεματικής ενότητας, περιγράφονται οι σχέσεις της π.Γ.Δ.Μ. με διεθνείς οργανισμούς όπως Δ.Ν.Τ., Παγκόσμια Τράπεζα, Ε.Ε., Ε.Τ.Α.Α. και αυτές με τις

γειτνιάζουσες χώρες εκτός της Ελλάδας, ενώ γίνεται ειδική μνεία στην περίπτωση της Αλβανίας, λόγω των πρόσφατων γεγονότων.

Το τελευταίο κεφάλαιο, προλογιζόμενο από το προηγούμενο και σε πλήρη συνοχή με αυτό, πραγματεύεται αποκλειστικά τις ελληνικές επενδύσεις, όπως είχαν καταγραφεί μέχρι το τέλος του έτους 2000. Ο κύριος όγκος όμως, είναι η ανάλυση της έρευνας πεδίου σχετικά με αυτές, δηλαδή μια συντονισμένη προσπάθεια συγκέντρωσης στοιχείων για τον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα ελληνικά προϊόντα και υπηρεσίες από την εγχώρια αγορά της π.Γ.Δ.Μ., αλλά ταυτόχρονα κρίθηκε απαραίτητο να γνωρίσουμε και τις απόψεις των ανθρώπων που τα παρέχουν αυτά.

Αρχικά, παρατίθενται συνοπτικά οι συνεντεύξεις ορισμένων στελεχών ελληνικών επιχειρήσεων, με τη μορφή γενικευμένων συμπερασμάτων και ταυτόχρονα σχολιάζονται. Το δεύτερο τμήμα της έρευνας περιλαμβάνει τα ερωτήματα που τέθηκαν στα ερωτηματολόγια των φοιτητών, καθώς έχει ιδιαίτερη σημασία η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, επειδή έχει τις απαραίτητες στοιχειώδεις γνώσεις σχετικά με επενδυτικές πρωτοβουλίες που λαμβάνουν χώρα μέσα στο ίδιο τους το κράτος. Τα αποτελέσματα αυτών, για ευκολότερη κατανόηση και δυνατότητα αρτιότερης αξιολόγησης, απεικονίζονται σε μια σειρά γραφημάτων (π.χ. τρισδιάστατα ραβδογράμματα), τα οποία στη συνέχεια εμπλουτίζονται με τον απαραίτητο σχολιασμό. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν στην εξαγωγή ενδιαφερόντων γενικών συμπερασμάτων, που προσπαθείται να συγκεντρωθούν και να παρουσιαστούν στο τελευταίο τμήμα του κεφαλαίου, αλλά και να επιλογήσουν ολόκληρη τη διπλωματική εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1⁰

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ¹

---

¹ Οι κύριες πηγές πρωτογενών πληροφοριών για το κεφάλαιο αυτό είναι οι εξής: η Στατιστική υπηρεσία της π.Γ.Δ.Μ., η Εθνική Τράπεζα της π.Γ.Δ.Μ., το Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, το Μακεδονικό Οικονομικό Επιμελητήριο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1.1. Γεωγραφικά – Εθνολογικά – Ιστορικά

Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (π.Γ.Δ.Μ. ή F.Y.R.O.M. former Yugoslav Republic of Macedonia, όπως επίσημα αναγνωρίζεται από την Ελλάδα και τη Διεθνή Κοινότητα) αποτελούσε μέρος του ομόσπονδου κράτους της Γιουγκοσλαβίας μέχρι το 1991, έτος κατά το οποίο απέκτησε την ανεξαρτησία της. Βρίσκεται επί της βαλκανικής χερσονήσου και συνορεύει με την Αλβανία, την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (ΟΔΓ). Είναι ένα κράτος με συνολική έκταση 25.713 στρέμματα και σύμφωνα με την απογραφή του 1994 έχει 1.945.000 κατοίκους, οι οποίοι αυξάνονται τα τελευταία χρόνια με ρυθμό γύρω στο 1% ετησίως. Σήμερα εκτιμάται ότι ο πληθυσμός έχει αγγίξει τα 2,1 εκατομμύρια, εκ των οποίων το 60% κατοικεί σε αστικά κέντρα. Τα σημαντικότερα από αυτά, εκτός από την πρωτεύουσα, είναι το Μοναστήρι, το Κουμάνοβο, το Πρίλεπ, η Οχρίδα, το Τέτοβο και το Βέλες.

Η π.Γ.Δ.Μ. παρουσιάζει ποικίλες εθνολογικές ιδιαιτερότητες, κυρίως όμως συνυπάρχουν «Σλαβομακεδόνες» και Αλβανοί. Παρά το γεγονός ότι οι πρώτοι αποτελούν την πλειονότητα των κατοίκων της χώρας, δεν πρέπει να διαφύγει της προσοχής και η ιδιαίτερη σημασία της αλβανικής κοινότητας στην πολιτικοοικονομική και κοινωνική ζωή

Πίνακας 1.1.: Σύνθεση του πληθυσμού ανά εθνότητες (Στοιχεία 1999)

Εθνότητες	Αριθμός Κατοίκων	Ποσοστό του πληθυσμού (%)
Σλαβομακεδόνες	1.401.389	66,50%
Αλβανοί	484.228	23,00%
Τούρκοι	82.976	3,90%
Σέρβοι	47.363	2,20%
Τσιγγάνοι	40.972	1,90%
Μουσουλμάνοι	16.366	0,80%
Λοιπές	33.370	1,6% (0,4% Βλάχοι)
Σύνολο	2.106.664	100,00%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της π.Γ.Δ.Μ.

της χώρας. Το αλβανικό στοιχείο είναι συγκεντρωμένο κατά κύριο λόγο στη δυτική πλευρά της χώρας, ιδιαίτερα στις πόλεις Τέτοβο (74,4%), Γκόστιβαρ (63,7%), Κίτσεβο (49,2%), Στρούγκα (45,2%), Ντέμπαρ (44,4%) και Κουμάνοβο (36,9%) καθώς και στην πρωτεύουσα, τα Σκόπια. Όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα, το τμήμα αυτό του πληθυσμού παρουσιάζει μικρή ενσωμάτωση στο σύστημα, καθώς ασχολείται κυρίως με τη γεωργία και το εμπόριο, αποτελώντας λιγότερο από το 10% της επίσημα καταγεγραμμένης εργατικής δύναμης². Παράλληλα, λόγω παραδοσιακών κοινωνικών και οικογενειακών δομών και εξαιτίας της μουσουλμανικής θρησκευτικής ταυτότητας, η αλβανική κοινότητα χαρακτηρίζεται από έντονη τάση αποταμίευσης και διαφορετικά καταναλωτικά πρότυπα από τις υπόλοιπες εθνότητες.

Επιπρόσθετα, η αλβανική μειονότητα αντιμετώπιζε ανέκαθεν ποικίλα προβλήματα που συχνά θεωρούνται ως άλυτα από την κυβέρνηση, ενώ για τους ίδιους έχουν ιδιαίτερη σημασία. Τα περισσότερα αφορούν την αναγνώριση τους ως επίσημη μειονότητα, κάτι που δεν προβλέπεται από το σημερινό σύνταγμα της χώρας³, την παροχή ίσων δικαιωμάτων με τον υπόλοιπο πληθυσμό και την ίση μεταχείριση τους κυρίως σε θέματα παιδείας και εργασίας. Οι Αλβανοί θεωρούν πως το παρόν σύνταγμα τους απαγορεύει, ουσιαστικά, την επίσημη διαφύλαξη των πολιτιστικών τους χαρακτηριστικών, από τη γλώσσα τους, που ζητούν να αναγνωριστεί ως δεύτερη επίσημη γλώσσα της χώρας, ως την χρήση και επίδειξη των εθνικών τους συμβόλων. Η κυβέρνηση από την άλλη πλευρά αρνείται να συζητήσει το ζήτημα, επικαλούμενη τον αλβανικό εθνικισμό που ζητάει, κατά την άποψη της, αφορμές για να οδηγήσει τη χώρα στο διχασμό με απώτερο στόχο την αποκοπή εδαφών και την προσάρτηση τους στη «Μεγάλη Αλβανία».

Το ζήτημα δημιουργίας αλβανικού Πανεπιστημίου στο Τέτοβο⁴ αποτελεί μόνιμο αίτημα της αλβανικής μειονότητας, το οποίο επανέρχεται συνεχώς στην επικαιρότητα λόγω των διαδηλώσεων της νεολαίας της μειονότητας και των συνεχών δηλώσεων των ηγετικών της στελεχών. Η μειονότητα είχε δημιουργήσει παρανόμως ένα ίδρυμα αυτού του τύπου, στην περιφέρεια του Τέτοβο το 1994, αλλά έκλεισε με κυβερνητική παρέμβαση. Τελικά, η απόφαση για τη δημιουργία ενός ιδιωτικού αλβανόφωνου πανεπιστημίου επετεύχθη με την

² Στο δημόσιο, οι Αλβανοί αποτελούν το 3% - 5% του εργατικού δυναμικού, ενώ μετέχουν σε ποσοστό κάτω του 3% στο δικαστικό σώμα, την αστυνομία και το στρατό.

³ Το τελευταίο εξάμηνο υπήρξαν δραστικές αλλαγές στο σύνταγμα ύστερα από έντονες πιέσεις των αλβανόφωνων και οι τροποποιήσεις αφορούν κυρίως τη συμμετοχή τους στη Βουλή, στις τοπικές αρχές κ.ά.

⁴ Τελικά στις 11 Φεβρουαρίου 2001 έγινε η τελετή θεμελίωσης του νέου «Πανεπιστημίου της Νοτιοανατολικής Ευρώπης» στο Τέτοβο.

παρέμβαση του Ο.Α.Σ.Ε.. Η κυβέρνηση θεωρεί ακόμα ότι ένα τέτοιο ίδρυμα θα αποτελούσε κυριολεκτικά φυτώριο του αλβανικού εθνικισμού και θα καλλιεργούσε τις αποσχιστικές τάσεις.

Στη χώρα, ομιλούνται κατά κύριο λόγο η Σλαβομακεδονική (σε ποσοστό 70% του πληθυσμού) και η Αλβανική (21%) γλώσσα. Επίσης ομιλείται λίγο η Τούρκικη (3%), η Σερβοκροάτικη (3%) και άλλες διάφορες γλώσσες (3%). Παράλληλα, υπάρχουν κάποια ανεπίσημα στοιχεία σχετικά με τα θρησκευόμενα που έχουν ως εξής: Χριστιανοί Ορθόδοξοι (67%), Μουσουλμάνοι (30%), λοιποί (3%).

Η χώρα διαιρείται διοικητικά στις εξής 34 επαρχίες: Μπέροβο, Μπίτολα, Μπροντ, Ντέμπαρ, Ντέλτσεβο, Γευγελή, Γκόστιβαρ, Καβανάρτσι, Κίτσεβο, Κότσανη, Κρίβα

ΧΑΡΤΗΣ 1.2.: ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ Π.Γ.Δ.Μ

Πηγή: Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων

Παλάνκα, Κρούσεβο, Κουμάνοβο, Μουργκάσεβο, Νεγότινο, Οχρίδα, Πρίλεπ, Πρόμπιστιπ,

Ράντοβις, Ρέσεν, Σκόπια (κέντρο), Σκόπια (Κάιρ), Σκόπια (Κάρπος), Σκόπια (Κίσελα Βόντα), Σκόπια (Γκάζι Μπάμπα), Στιπ, Στρούγκα, Στρούμιτσα, Σβέτι Νίκολε, Τέτοβο, Βέλες, Βαλάντοβο, Βίνιτσα.

1.2. Γενικό Πολιτικό και Οικονομικό Πλαίσιο

Η οικονομία της π.Γ.Δ.Μ. μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια μεταβατική οικονομία, αντιμετωπίζοντας κατά την διάρκεια των πρώτων ετών της δεκαετίας του 1990 ουσιαστικά προβλήματα. Οι διαστάσεις μερικών προβλημάτων επιμηκύνθηκαν λόγω των εμπάργκο που ασκήθηκαν εις βάρος της χώρας. Έτσι, κατά τη χρονική περίοδο 1990-1995 το πραγματικό Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν μειώθηκε κατά 30 ποσοστιαίες μονάδες, το χρέος αυξήθηκε αισθητά και ο όγκος συναλλαγών μειώθηκε κατά 40 ποσοστιαίες μονάδες.

Από τις αρχές του 1994 οι εκάστοτε κυβερνήσεις εφαρμόζουν με αρκετή συνέπεια ένα σταθεροποιητικό πρόγραμμα, το οποίο πέτυχε να αποκαταστήσει την μακροοικονομική ισορροπία και στη συνέχεια να μειώσει τον πληθωρισμό αναστρέφοντας με αυτό τον τρόπο τη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας. Το πρόγραμμα αυτό εκπονήθηκε με τη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας και στηρίχθηκε στην σταθερή ισοτιμία του εθνικού νομίσματος (Δηνάριο) έναντι του γερμανικού Μάρκου. Επίσης, έχουν πραγματοποιηθεί βήματα προς την κατεύθυνση της δομικής ανασυγκρότησης και της δημιουργίας θεσμών της οικονομίας της αγοράς, τα οποία, όμως, είναι περιορισμένης εμβέλειας και αποτελεσματικότητας. Για παράδειγμα αναφέρεται ότι το πρόγραμμα των ιδιωτικοποιήσεων είχε ως τελικό αποτέλεσμα να περιέλθουν πολλές από τις εταιρείες στους εργαζόμενους με συνέπεια να μην πετύχει η προσέλκυση ξένων κεφαλαίων. Εκτιμάται ότι ο ρυθμός των διαρθρωτικών αλλαγών έχει καθυστερήσει σημαντικά με αποτέλεσμα να υπονομεύεται η μελλοντική πορεία της οικονομίας της χώρας.

Από τις εκλογές Οκτωβρίου - Νοεμβρίου 1998 προέκυψε η νέα Κυβέρνηση Συνεργασίας που αποτελείται από τα εξής κόμματα: το VMRO-DPMNE του σημερινού Πρωθυπουργού Ljupco Georgievski, αποσπώντας τη σχετική πλειοψηφία στις τελευταίες εκλογές, τη «Δημοκρατική Εναλλαγή» (DA) του Vasil Tupurkovski και το DPA του Arben Zafeti, που εκφράζει μέρος του αλβανικού στοιχείου της χώρας. Επανειλημμένα ο κυβερνητικός συνασπισμός αναγνωρίζει την πολιτική σημασία της Ελλάδας, ως το μοναδικό

γείτονα που δεν τρέφει σε βάρος τους εδαφικές ή άλλες βλέψεις και είναι σε θέση να τους στηρίξει στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ. Οι βασικοί στόχοι της νέας κυβέρνησης στον οικονομικό τομέα είναι η προσέγγιση της χώρας με την Ε.Ε., η προώθηση της οικονομικής ανάκαμψης, ιδιαίτερα στον τομέα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και του αγροτοβιομηχανικού τομέα και η περαιτέρω προώθηση ποικίλων οικονομικών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Σε ότι αφορά τις τελευταίες, οι διεθνείς οργανισμοί έχουν συστήσει αρχικά αλλαγές στο χρηματοοικονομικό σύστημα, στη νομοθεσία για τη λειτουργία των επιχειρήσεων, ενίσχυση και εξυγίανση του δικαστικού συστήματος, τη μείωση του κόστους παροχής υπηρεσιών από το δημόσιο τομέα και την αναδιάρθρωση του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, με στόχο τη συνολική δημοσιονομική εξυγίανση και τη διατηρήσιμη αύξηση του Α.Ε.Π. Στις αλλαγές αυτές περιλαμβάνονται και προτάσεις για την πώληση, εύρεση στρατηγικού επενδυτή ή διακοπή της λειτουργίας των μεγάλων ζημιολόγων κρατικών εταιρειών της χώρας. Στα πλαίσια αυτά κινούνται και οι συστάσεις του Δ.Ν.Τ., το οποίο εξαρτά την περαιτέρω χρηματοδότηση της χώρας από την πρόοδο στις ιδιωτικοποιήσεις, ενώ και η Παγκόσμια Τράπεζα έχει συνδέσει το πρόγραμμα του έτους 2000 με την πρόοδο των διαρθρωτικών αλλαγών. Όμως, με μόνη εξαίρεση την παύση λειτουργίας ορισμένων προβληματικών επιχειρήσεων και την ιδιωτικοποίηση κάποιων άλλων, η χώρα δεν έχει προχωρήσει σε ικανοποιητικές αναδιαρθρώσεις. Ταυτόχρονα, η ανεργία παραμένει σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα, συνεχίζοντας να αποτελεί τη σημαντικότερη έκφανση των διαρθρωτικών αδυναμιών της χώρας.

Από τα επίσημα διαθέσιμα στοιχεία φαίνεται ότι το 1998 ήταν ένα καλό έτος για την οικονομία της π.Γ.Δ.Μ., αφού ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν από τους μεγαλύτερους των τελευταίων ετών, ο πληθωρισμός κατέβηκε σε χαμηλότερα επίπεδα και σημειώθηκε συναλλαγματική σταθεροποίηση. Κατά τη διάρκεια του έτους δόθηκε μεγάλη έμφαση στις εμπορικές σχέσεις της χώρας με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης, σημειώθηκε σημαντική αύξηση της παραγωγής της βιομηχανίας κατά 4,5%, μεγάλη απόδοση από την βαριά και ελαφριά βιομηχανία. Οι εταιρείες του συγκεκριμένου κλάδου εκμεταλλεύτηκαν την υποτίμηση του δηναρίου κατά τη διάρκεια του 1997, εξάγοντας τα προϊόντα τους στις αγορές της Ευρώπης και άλλων περιοχών. Αντίθετα, ο κατασκευαστικός κλάδος είχε αρκετά χαμηλές αποδόσεις. Παρόλο που υπήρχαν προβλέψεις για τη συνέχιση της ανοδικής πορείας

των ρυθμών ανάπτυξης, η οικονομική κατάσταση της χώρας επηρεάστηκε άμεσα από τις εξελίξεις στο Κοσσυφοπέδιο.

Σημαντική εξέλιξη κατά τη διάρκεια του έτους 1999 θεωρείται και η αναγνώριση από την π.Γ.Δ.Μ. της Ταϊβάν ως ανεξάρτητο κράτος, κίνηση η οποία συνδέεται με τις προσδοκίες εισροής κεφαλαίων και πιστώσεων για άμεσες επενδύσεις από επιχειρηματίες της τελευταίας. Από την άλλη πλευρά, διαφαίνεται ότι δε λήφθηκαν σοβαρά υπόψη οι συνέπειες ενδεχόμενης εναντίωσης της Κίνας, προς τη στρατηγική αυτή κίνηση που ακολουθήθηκε⁵. Στα πλαίσια των σχέσεων αυτών εντάσσεται και η προώθηση της κατασκευής της Ελεύθερης Οικονομικής Ζώνης δίπλα στο αεροδρόμιο των Σκοπίων, στη μελλοντική λειτουργία της οποίας έχει επενδυθεί μέρος των ελπίδων της χώρας για περαιτέρω βελτίωση της οικονομικής της θέσης. Παρά το σαφή στόχο της ασκούμενης εξωτερικής πολιτικής, που εντοπίζεται στη συνεργασία της χώρας με την Ε.Ε. και το ΝΑΤΟ, οι εξαγγελίες για την ουσιαστική οργάνωση στρατού και αεροπορίας παρουσιάζουν ουσιαστικά προβλήματα και καθυστερήσεις, εξαιτίας της έλλειψης των απαιτούμενων οικονομικών κεφαλαίων. Οι κυβερνητικές αρχές στα Σκόπια προσπαθούν να εξασφαλίσουν την απαραίτητη δυτική βοήθεια, μέσω της προσφοράς «φιλοξενίας» για την εγκατάσταση στο έδαφος της δυνάμεων, που έχουν ως βασική αποστολή τη διεξαγωγή ειρηνευτικών επιχειρήσεων στην ευρύτερη Βαλκανική.

Η ευρύτερη βαλκανική περιοχή έχει πλέον χαρακτήρα μόνιμου πεδίου ασκήσεων σε πραγματικές συνθήκες για τις αμερικανικές και νατοϊκές δυνάμεις. Με δεδομένη την πληθυσμιακή της σύσταση, η παρουσία νατοϊκών δυνάμεων στο έδαφος της, έχει για τα στρατιωτικά κέντρα αποφάσεων της Δύσης, γενικότερο χαρακτήρα «ασφάλισης» της περιοχής, στη λογική ενός προκεχωρημένου αμυντικού κέντρου, που μπορεί να εξασφαλίσει την ανάπτυξη δυνάμεων ταχείας επέμβασης, ως προς την αντιμετώπιση καταστάσεων αποσταθεροποίησης στην περιοχή των Βαλκανίων, αλλά και της Μαύρης Θάλασσας.

Αναλυτικότερα, ο στρατός ξηράς της π.Γ.Δ.Μ. είναι οργανωμένος σε τέσσερις ταξιαρχίες στα αντίστοιχα γεωγραφικά διαμερίσματα, ενώ ο αριθμός του προσωπικού κυμαίνεται γύρω στους 10.000 άνδρες. Μία από τις ταξιαρχίες (με μεικτή σύνθεση από μονάδες της πολιτοφυλακής) ασκεί καθήκοντα δύναμης ταχείας αντίδρασης, ως προς την

⁵ Πρόσφατα αποκαταστάθηκαν οι σχέσεις με την Κίνα, μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας, δίνοντας τη δυνατότητα στον πρόεδρο Τραϊκόφσκι να εκμεταλλευτεί το γεγονός και να ζητήσει δύναμη του ΟΗΕ παρατεταγμένη κυρίως στα σύνορα με το Κοσσυφοπέδιο και την Αλβανία. (Ελευθεροτυπία 4/09/2001 σελ.12)

υποστήριξη των σωμάτων ασφάλειας, αλλά και την αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων στη συνοριακή γραμμή⁶. Το μεγαλύτερο τμήμα του οπλισμού προέρχεται από τον πρώην ομοσπονδιακό στρατό της Γιουγκοσλαβίας και αποτελείται από ελάχιστο αριθμό αρμάτων μάχης, πυροβόλα, πολλαπλούς εκτοξευτές ρουκετών, φορητά αντιαρματικά και αντιαεροπορικά όπλα. Το προσωπικό της πολεμικής αεροπορίας εκτιμάται ότι δε ξεπερνά τα 1.700 άτομα, ενώ από πλευράς υλικού δυναμικού είναι ελικόπτερα, που χρησιμοποιούνται από τις αστυνομικές αρχές για την επιτήρηση των συνόρων. Τέλος, το πολεμικό ναυτικό έχει υποτυπώδης δύναμη πέντε ελαφρώς οπλισμένων περιπολικών, που έχουν τη βάση τους στη λίμνη της Οχρίδας.

1.3. Η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο⁷

Το σημαντικότερο γεγονός για τη χώρα, αλλά και την ευρύτερη βαλκανική, για το έτος 1999 ήταν αναμφισβήτητα η κλιμάκωση της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου σε επίπεδο στρατιωτικών επιχειρήσεων. Μια κρίση που συνοδεύτηκε από έντονη συρροή προσφύγων στην π.Γ.Δ.Μ. (περίπου 275.000) και επιβάρυνε σημαντικά τις κοινωνικές δαπάνες της, χωρίς να είναι εφικτό να εκτιμηθούν με ακρίβεια ούτε από τους διεθνείς οργανισμούς. Τα γεγονότα επηρέασαν ουσιαστικά τις ποικίλες διεθνείς εκτιμήσεις για τις δυνατότητες της χώρας να εισέλθει γρήγορα σε μια περίοδο οικονομικής σταθερότητας και ανάπτυξης. Έτσι, οι θετικές εξελίξεις που είχαν ήδη σημειωθεί, όπως ανάκαμψη της παραγωγής και των εξαγωγών ή περαιτέρω μείωση του πληθωρισμού, κινδύνευσαν με πλήρη αναστροφή κατά τη διάρκεια των νατοϊκών στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Η καταστροφή των κυριότερων οδικών και σιδηροδρομικών αξόνων, δηλαδή η αποκοπή των βασικών μεταφορικών δικτύων, σε συνδυασμό με την υψηλή εξάρτηση του εξωτερικού εμπορίου της χώρας από την αγορά της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας δημιούργησαν πλήγμα της εικόνας της χώρας προς τους ξένους επενδυτές. Οι παράμετροι αυτές είναι μερικές μόνο από τις άμεσες αρνητικές συνέπειες που είχε η γενικευμένη κρίση στην περιοχή. Αναλυτικότερα με αυτές, αναφέρεται πως πολλές από τις

⁶ Χρειάστηκε άμεση επέμβαση της ταξιαρχίας κατά την περίοδο κρίσης, που δημιουργήθηκε με τους Αλβανόφωνους το Φεβρουάριο του 2001.

⁷ Στην θεματική αυτή ενότητα, δε γίνεται αναφορά στην έκρυθμη κατάσταση που προέκυψε με τους αλβανόφωνους που βρίσκονται στη χώρα, το Φεβρουάριο του 2001. Βασικά στοιχεία για τη νέα αυτή γενικευμένη κρίση, αλλά και περισσότερες λεπτομέρειες για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η π.Γ.Δ.Μ. παρατίθενται συνοπτικά στο 3^ο κεφάλαιο. (3.3.6. Βαλκανικές Χώρες).

εμπορικές διόδους της χώρας μέσω της Σερβίας προς την υπόλοιπη Ευρώπη έκλεισαν για μεγάλο χρονικό διάστημα δημιουργώντας έντονα προβλήματα στις εισαγωγές και εξαγωγές. Πολλές ευρωπαϊκές, κυρίως γερμανικές, αλλά και αμερικάνικες επιχειρήσεις περιόρισαν τα συμβόλαια τους εξαιτίας ανησυχιών που είχαν για το κόστος και την αξιοπιστία του συνόλου των συναλλαγών. Ήδη η π.Γ.Δ.Μ. βρίσκονταν στην τελευταία θέση μεταξύ των χωρών σε μετάβαση, με κριτήριο την κατά κεφαλήν αξία των άμεσων ξένων επενδύσεων. Παρόλα αυτά, οι απαισιόδοξες αρνητικές εκτιμήσεις για την περαιτέρω οικονομία της χώρας δεν επαληθεύτηκαν.

Μετά την παύση των στρατιωτικών επιχειρήσεων και την έναρξη επιστροφής των προσφύγων στις εστίες τους, η κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας αποκαταστάθηκε ταχύτατα. Σημαντικό μέρος της ανάκαμψης συνδέθηκε αναπόφευκτα με τις αυξημένες ανάγκες για την ανοικοδόμηση της περιοχής του Κοσσυφοπέδιου καθώς και αυτές των νατοϊκών στρατευμάτων που βρίσκονται στην π.Γ.Δ.Μ. ή που προωθήθηκαν στο Κοσσυφοπέδιο. Επίσης αποκαταστάθηκαν γρήγορα οι εμπορικές ροές προς την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και την κεντρική Ευρώπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΒΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ¹

---

¹ Οι κύριες πηγές πρωτογενών στοιχείων για το κεφάλαιο αυτό είναι: το Δ.Ν.Τ., η Παγκόσμια Τράπεζα, η Στατιστική υπηρεσία της π.Γ.Δ.Μ., η Εθνική Τράπεζα της π.Γ.Δ.Μ., το Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, το Μακεδονικό Οικονομικό Επιμελητήριο, το Μακεδονικό Πρακτορείο Ιδιωτικοποιήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΒΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΩΡΩΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ

2.1. Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

Μετά την οικονομική ύφεση των πρώτων ετών της δεκαετίας του 1990 η αύξηση του Α.Ε.Π. κατά 2,9% το έτος 1998, πιστοποιεί ότι υπάρχει τάση βελτίωσης της οικονομίας της χώρας. Αν και ο αρχικός στόχος ήταν το 5%, αυτή η τάση αύξησης είναι απόδειξη της καλής πορείας της οικονομίας. Η πορεία της ετήσιας μεταβολής σε ποσοστό (%) του Α.Ε.Π. είχε ως εξής τα τελευταία χρόνια:

1994	1995	1996	1997	1998*	1999**	1999***
-1,8%	-1,2%	0,8%	1,5%	2,9%	5,0%	-4,0%

Πηγή: Δ.Ν.Τ.

(1998* εκτίμηση, 1999** πρόβλεψη πριν από την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο, 1999*** πραγματική τιμή μετά την κρίση)

Το Α.Ε.Π. για το 1998 ήταν \$ 3.330.000.000, αλλά κατά τη διάρκεια του 1999 μειώθηκε, κυρίως λόγω της κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Δ.Ν.Τ. αναμένεται αύξηση του Α.Ε.Π. κατά 4,0% μέσα στο έτος 2000. Ο μέσος μηνιαίος μισθός για το πρώτο εξάμηνο του 2000 ήταν \$ 147. Παρακάτω παρατίθεται επίσης το Α.Ε.Π. ανά κάτοικο σε τιμές δολαρίων ΗΠΑ \$ (σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες ισοτιμίες):

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1346	1742	2267	2225	1860	1746	1699

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα (Συνοπτικός Στατιστικός Κατάλογος 2000)

2.2. Πληθωρισμός

Οι μέσες ετήσιες ποσοστιαίες τιμές του πληθωρισμού για τη δεκαετία του 1990 έχουν ως εξής:

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999*	1999**
349,8%	121,8%	15,9%	3,0%	14,4%	0,8%	1,0%	2,0%

Πηγή: Εθνική Τράπεζα π.Γ.Δ.Μ.

(1999* πρόβλεψη του Δ.Ν.Τ. πριν από την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο, 1999** πραγματική τιμή σύμφωνα με το Δ.Ν.Τ. μετά την κρίση)

Λόγω της εφαρμογής του σταθεροποιητικού προγράμματος από το 1994, παρατηρήθηκε μεγάλη μείωση του πληθωρισμού. Ειδικότερα, τα χαμηλά επίπεδα που κυμάνθηκαν οι τιμές το 1998, αντικατοπτρίζουν την αυστηρή οικονομική πολιτική η οποία διατηρήθηκε ακόμα και κατά τη διάρκεια ενός έτους εκλογών. Παράλληλα πολλοί εκτιμητές προέβλεπαν χαλάρωση των ελέγχων μέχρι τη διεξαγωγή των εκλογών.

2.3. Ανεργία

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της χώρας εξακολουθεί αν είναι το υψηλό ποσοστό ανεργίας, το οποίο σύμφωνα με τα τελευταία επίσημα στοιχεία του έτους 1999 κυμαινόταν στο 30%-35%. Τα πρώτα επίσημα στοιχεία για τα ποσοστά ανεργίας είναι μόλις το 1996 (32%) και στα ίδια επίπεδα παραμένουν ακόμα και σήμερα. Σε αυτό συνετέλεσε η αρνητική απόδοση διαφόρων κλάδων, όπως αυτοί των κατασκευών και της γεωργίας. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας τον Ιανουάριο του 2000 υπήρχαν 354.000 άνεργοι. Το υψηλό ποσοστό δεν περιλαμβάνει ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού το οποίο απασχολείται στην παραοικονομία. Είναι μεγάλη μερίδα του εθνικού πληθυσμού που δεν καταβάλλει φόρους και αν ήταν δυνατόν να συνυπολογιστούν τότε το «καθαρό» ποσοστό ανεργίας θα ήταν σύμφωνα με εκτιμήσεις περίπου στο 25%.

2.4. Εμπορικό Ισοζύγιο

Στις αρχές του 1998 τα μεγέθη των εξαγωγών ήταν σε αρκετά χαμηλά επίπεδα, παρόλα αυτά στη συνέχεια του έτους και μέχρι τις αρχές του 1999 σημειώθηκε μεγάλη αύξηση των εξαγωγών, γεγονός που έδειξε ότι ο προσανατολισμός του εμπορίου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και μακριά από τους παραδοσιακούς συνεταιίρους ήταν μία στρατηγική κίνηση. Το 1998 οι εξαγωγές προσέγγισαν τα 1,32 δις \$, σημειώνοντας αύξηση 7% σε σχέση με το 1997. Παρά τη μεγάλη απόδοση, το εμπορικό έλλειμμα διευρύνθηκε, αντικατοπτρίζοντας τη διατηρούμενη ζήτηση στις εισαγωγές.

Πίνακας 2.1.: Ισοζύγιο Πληρωμών 1998-1999

Τιμές σε εκατ. Δολάρια ΗΠΑ (\$)	1998	1999	Μεταβολή 1999/1998
A. Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-308,18	-331,28	7,5%
1. Εμπορικό Ισοζύγιο	-400	-603	50,7%
2. Ισοζύγιο Υπηρεσιών	-172,9	-75,42	-66,4%
3. Εισοδήματα	-44,4	-43,86	-1,2%
4. Μεταβιβάσεις	327,43	391,8	19,7%
B. Ισοζύγιο Κεφαλαίων	331	-75,6	-77,2%
Γ. Στατιστικές διαφορές	29,43	212	-
Εξαγωγές	1322	1192	-7,8%
Εισαγωγές	1722	1795	4,3%

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας και Στατιστικής Υπηρεσίας π.Γ.Δ.Μ. (2/2000)

Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας που έγιναν διαρκούς της κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο, αναμένονταν κατά το 1999 πολύ σημαντικότερες πιέσεις στο ισοζύγιο πληρωμών οι οποίες δεν επαληθεύθηκαν (πρόβλεψη για έλλειμμα 510 εκ.\$ έναντι πραγματικού ελλείμματος 331 εκ.\$). Από τις περυσινές προβλέψεις, επαληθεύτηκαν σε μεγάλο βαθμό αυτές που αφορούσαν το εμπορικό έλλειμμα και τις ξένες άμεσες επενδύσεις,

ενώ στη συγκράτηση της διεύρυνσης του ελλείμματος στο ισοζύγιο πληρωμών συνέβαλε η μείωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο υπηρεσιών και η σχετική αύξηση των μεταβιβάσεων. Η Εθνική τράπεζα της χώρας κατάφερε να διαψεύσει όλες τις φήμες για υποτίμηση, αφού με παρεμβάσεις της σταθεροποίησε την κατάλληλη στιγμή το εθνικό νόμισμα με μαζική πώληση γερμανικών μάρκων. Τα αποθέματα έφτασαν το 1999 τα 350 εκ. δολάρια και η κυβέρνηση συνεχίζει τις προσπάθειες για σταθεροποίηση του εθνικού νομίσματος.

2.5. Ιδιωτικοποιήσεις

2.5.1. ΓΕΝΙΚΑ – ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων, ως μέρος της διαδικασίας μετασχηματισμού της οικονομίας της χώρας σε οικονομία ελεύθερης αγοράς, βασίστηκε σε δύο νόμους: το νόμο περί *Μετασχηματισμού των Επιχειρήσεων με Κοινωνικό Κεφάλαιο* (1993) και το νόμο περί *Μετασχηματισμού των Επιχειρήσεων και Συνεταιρισμών με Κοινωνικό Κεφάλαιο που χρησιμοποιούν Αγροτικές Γαίες* (1996). Οι νόμοι αυτοί διέπουν τη μεθοδολογία των ιδιωτικοποιήσεων, δηλαδή ρυθμίζουν τις συνθήκες, τους τρόπους και τη διαδικασία μετατροπής των κρατικών επιχειρήσεων σε ιδιωτικές. Καθορίζουν καταρχήν τα κριτήρια με τα οποία μια επιχείρηση χαρακτηρίζεται ως μικρή, μεσαία ή μεγάλη. Επίσης ορίζουν την ισότιμη συμμετοχή ημεδαπών και αλλοδαπών νομικών προσώπων στην όλη διαδικασία. Τα φυσικά και νομικά αυτά πρόσωπα δεν επιτρέπεται να αποκτήσουν ιδιοκτησιακά δικαιώματα σε φυσικούς πόρους, καθώς και άλλα περιουσιακά στοιχεία του κράτους τα οποία θεωρούνται εθνικής σημασίας και υπόκεινται σε ειδικό καθεστώς προστασίας (ιστορικά, πολιτιστικά μνημεία κλπ.).

Απώτερο στόχο έχουν την ολική ή μερική πώληση 1.600 περίπου επιχειρήσεων, εκ των οποίων 1.250 βιομηχανικές, εμπορικές και μεταλλευτικές και περίπου 350 αγροτικές επιχειρήσεις, σε ιδιώτες επιχειρηματίες. Αξίζει να σημειωθεί, ότι πρόκειται για επιχειρήσεις οι οποίες ανήκαν (σύμφωνα με το μοντέλο κοινωνικής ιδιοκτησίας της πρώην Γιουγκοσλαβίας, κατά την περίοδο πριν την ανεξαρτησία της χώρας), στους εργαζόμενους και όχι στο κράτος. Το γεγονός αυτό επηρέασε στη συνέχεια και τα επόμενα μοντέλα ιδιωτικοποίησης που εφαρμόστηκαν.

Κύριο όργανο οργάνωσης, ελέγχου και υλοποίησης της διαδικασίας είναι ο *Οργανισμός Ιδιωτικοποιήσεων (Agency for the Transformation of Enterprises with Social Capital)*. Διοικείται από εννιάμελές διοικητικό συμβούλιο, τα μέλη του οποίου διορίζονται από την κυβέρνηση. Σε κάποιες περιπτώσεις ο οργανισμός αναθέτει τη διεξαγωγή ιδιωτικοποιήσεων σε εξωτερικούς συμβούλους. Ο γενικός διευθυντής και τα υπόλοιπα μέλη του συμβουλίου δεν έχουν το δικαίωμα αγοράς μετοχών από επιχειρήσεις των οποίων την ιδιωτικοποίηση ανέλαβε ο ίδιος ο οργανισμός. Οι μέθοδοι ιδιωτικοποίησης επιλέγονται με βάση το μέγεθος της επιχείρησης. Έτσι οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις μπορούν να προτείνουν τη δική τους μεθοδολογία, ενώ οι μεγάλοι μεγέθους είναι υποχρεωμένες να προχωρήσουν στην επιλογή της μεθόδου σε συνεργασία και σύμφωνα με τις υποδείξεις του οργανισμού ιδιωτικοποιήσεων.

2.5.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων στην π.Γ.Δ.Μ. ξεκίνησε μόλις το 1989, αλλά εντατικοποιήθηκε με την υιοθέτηση του νόμου για τη *Μετατροπή των Επιχειρήσεων με Κρατικό Κεφάλαιο* το 1993. Από τις επιχειρήσεις που ιδιωτικοποιήθηκαν, η πλειοψηφία κατέληξε στα χέρια των εργαζομένων και των πρώην διευθυντικών

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων του Μακεδονικού Πρακτορείου Ιδιωτικοποιήσεων.

στελεχών, γεγονός που αποτελεί σημαντικό παράγοντα της έλλειψης εισροών ξένου κεφαλαίου. Ουσιαστικά στις εταιρείες αυτές ο έλεγχος ασκείται από τις παλιές διοικήσεις, οι οποίες γενικά δε διαθέτουν την ικανότητα για εκπόνηση σύγχρονων επιχειρηματικών προγραμμάτων, αλλά ούτε και τους οικονομικούς πόρους για τον εκσυγχρονισμό των

επιχειρήσεων. Επίσης, λόγω της προτεραιότητας που δόθηκε στους εργαζόμενους για εξαγορά των επιχειρήσεων με ευνοϊκούς όρους, η όλη προσπάθεια απέτυχε να προσελκύσει ξένους επενδυτές. Η κατάσταση αυτή είχε ως αποτέλεσμα να υπάρχει ένας μικρός αριθμός κερδοφόρων επιχειρήσεων, κυρίως στις υπηρεσίες, και ένας πολύ μεγαλύτερος αριθμός προβληματικών, οι περισσότερες από τις οποίες είναι πρακτικά σε κατάσταση χρεοκοπίας. Σύμφωνα με στοιχεία του οργανισμού, μέχρι το Δεκέμβριο του 1999 «μετασχηματίστηκαν» 1488 επιχειρήσεις με κοινωνικό κεφάλαιο 89% του συνόλου.

Ο οργανισμός ιδιωτικοποιήσεων της χώρας έχει ήδη δημοσιοποιήσει την πρόθεσή του να ολοκληρώσει το πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης και να προχωρήσει και στην πώληση και των υπόλοιπων εταιρειών στις οποίες περιλαμβάνονται, εκτός από βιομηχανικές, και εταιρείες του αγροτικού τομέα. Από την άλλη πλευρά, παραμένει σε εκκρεμότητα το ζήτημα της ιδιωτικοποίησης των μεγάλων ζημιογόνων εταιρειών για τις οποίες η νέα Κυβέρνηση της χώρας πιέζεται έντονα από τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς για να προχωρήσει είτε σε πώληση σε στρατηγικό επενδυτή, είτε, αν το πρώτο καταστεί ανέφικτο, να προχωρήσει στο κλείσιμο αυτών των επιχειρήσεων, λόγω των υψηλών ζημιών που παρουσιάζουν και της αντιοικονομικής λειτουργίας τους. Για το σκοπό αυτό, και στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων με την Παγκόσμια Τράπεζα για περαιτέρω χρηματοδότηση, η Κυβέρνηση αναμένεται σύντομα να δημοσιοποιήσει νέο κατάλογο τέτοιων εταιρειών.

Σε ότι αφορά τη σημερινή κατάσταση επισημαίνεται ότι το ενδιαφέρον για ιδιωτικοποιήσεις μεταστρέφεται, πέραν των μεγάλων ζημιογόνων εταιρειών, προς αυτό που έχει αποκληθεί ως “δεύτερη φάση” της ιδιωτικοποίησης. Ειδικότερα, οι μετοχές που βρίσκονται στο χαρτοφυλάκιο του οργανισμού ιδιωτικοποίησης, είναι διαθέσιμες προς πώληση μέσω του χρηματιστηρίου της χώρας. Παράλληλα, υπάρχει η δυνατότητα εξαγοράς «πακέτου» μετοχών που αυτή τη στιγμή βρίσκονται στα χέρια εργαζομένων ή/ και διευθυντικών στελεχών. Με σκοπό τη διευκόλυνση της “δεύτερης φάσης” της ιδιωτικοποίησης, έχουν ψηφιστεί τροποποιήσεις στο νόμο που προβλέπουν: α) τη δυνατότητα συνδυασμού των μετοχών που βρίσκονται στα χαρτοφυλάκια του οργανισμού ιδιωτικοποιήσεων, των ασφαλιστικών ταμείων και του οργανισμού αναδιάρθρωσης τραπεζών, ώστε να δημιουργηθούν «πακέτα» που προσφέρουν τον έλεγχο της επιχείρησης στον ενδιαφερόμενο επενδυτή β) τη διενέργεια των υπόλοιπων ιδιωτικοποιήσεων μέσω του

χρηματιστηρίου ή δημόσιων διαγωνισμών ή απ' ευθείας διαπραγμάτευση για την πώληση μιας εταιρίας.

Τα περιορισμένα αποτελέσματα της ιδιωτικοποίησης και η έλλειψη ξένων κεφαλαίων μπορούν να αποδοθούν περιληπτικά σε μια σειρά παραγόντων:

- Έλλειψη επαρκών οικονομικών ή άλλων δεδομένων που αφορούν την κάθε εταιρία οδήγησε σε υπερεκτίμηση της αξίας ορισμένων εταιρειών με αποτέλεσμα να παρατηρηθεί γενικότερη έλλειψη σε επενδυτικές ευκαιρίες
- Ανεπαρκής η νομοθεσία για τις πτωχεύσεις και ασάφειες στο νόμο για την ιδιοκτησία γης και ακινήτων, που σημαίνει ουσιαστικά ότι το νομοθετικό πλαίσιο των ιδιωτικοποιήσεων δεν είναι απόλυτα ολοκληρωμένο
- Ανεπαρκές και διεφθαρμένο δικαστικό σύστημα
- Ουσιαστικές αδυναμίες του τραπεζικού συστήματος (χρηματοδοτήσεις με χαλαρά χρηματοοικονομικά κριτήρια)
- Αδυναμία οργάνωσης και συντονισμού διαφόρων θεσμικών οργάνων
- Εμπλοκή διαφόρων τοπικών ομάδων συμφερόντων, όπως διοίκηση, εργαζόμενοι, ημεδαποί επενδυτές, δυσχεραίνουν τις διαπραγματεύσεις μεταξύ υποψήφιων ξένων αγοραστών και του οργανισμού ιδιωτικοποιήσεων
- Αδυναμία του χρηματιστηρίου να πουλήσει «πακέτα» μετοχών που κατέχει ο οργανισμός ιδιωτικοποιήσεων, μέσω της παρέμβασης του στην τιμή αγοράς των μετοχών

Στον πίνακα παρακάτω, περιλαμβάνονται αναλυτικά στοιχεία μέχρι Ιουνίου 1999.

Πίνακας 2.2.: Ιδιωτικοποιήσεις ανά κλάδο

Τομέας	Αριθμός Εταιριών	Αριθμός Εργαζομένων	Αξία Κεφαλαίου (σε DM)
Βιομηχανία	452	132.511	2.788.599.198
Γεωργία	336	15.324	265.429.676
Κατασκευές	110	31.777	238.790.620
Εμπόριο	322	17.929	478.338.614
Μεταφορές και Επικοινωνίες	49	7.147	65.677.974
Χρηματοοικονομικές και Υπηρεσίες	99	6.663	216.109.818
Χειροτεχνίες	51	2.299	30.648.494
Τουρισμός και τροφοδοσία	48	3.483	133.799.676
Σύνολο	1467	217.133	4.217.394.069

Πηγή: Μακεδονικός Οργανισμός Ιδιωτικοποιήσεων

2.6. Κλαδικές Αναλύσεις²

2.6.1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Το μερίδιο της γεωργίας στο ΑΕΠ της χώρας τα τελευταία χρόνια είναι της τάξης του 17-21% και μαζί με το ακαθάριστο προϊόν της βιομηχανίας επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων, το ποσό ανέρχεται σε 30%³. Η συνολική αγροτική επιφάνεια της π.Γ.Δ.Μ. είναι 1.295.000 εκτάρια, δηλαδή περίπου το 51% ολικής επιφάνειας είναι καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Αυτές καλύπτονται σε ποσοστό 40% από σιτάρι και κήπους λαχανικών, ενώ πάνω από το 80% της καλλιεργήσιμης γης ανήκει σε ιδιώτες.

Πριν από την αλλαγή του καθεστώτος στην π.Γ.Δ.Μ., το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού απασχολούνταν στον τομέα ης γεωργίας, ενώ σήμερα ασχολείται με την αγροτική παραγωγή μόνο το 1/6 του πληθυσμού. Ο αγροτικός τομέας παρουσίασε ύφεση κατά τα έτη 1992-1995, λόγω της απώλειας εμπορικών διασυνδέσεων με τις παραδοσιακές αγορές της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η αγροτική παραγωγή μειώθηκε αρχικά κατά 17,6% το 1993, άρχισε να ανακάμπτει το 1994 και 1995. Σημείωσε αύξηση 1% το 1997 και 4% το 1998 αφότου βρέθηκαν νέες εξαγωγικές αγορές για τα αγροτικά προϊόντα της χώρας.

Η βιομηχανία καπνού είναι αρκετά ανεπτυγμένη αποτελώντας κάποτε το 70% της παραγωγής στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Το 1998 παρουσιάστηκε μεγάλη αύξηση και πτώση μέσα στο 1999 σχετικά πάντα με τις προηγούμενες χρονιές. Η τελική επεξεργασία καπνού διεξάγεται σε εικοσιτέσσερις επιχειρήσεις, ενώ παράλληλα τρία εργοστάσια ασχολούνται με την παραγωγή τσιγάρων, εκ των οποίων το ήμισυ της παραγωγής εξάγεται. Η καλλιέργεια φρούτων και η παραγωγή φρέσκων φρούτων εξάγεται κυρίως στην Ε.Ε., με εξαίρεση τα μήλα που προορίζονται για γειτονικές ή άλλες ανατολικές Ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης το 90% το επεξεργασμένων φρούτων εξάγεται.

Οι απέραντες διαθέσιμες εκτάσεις λιβαδιών και βοσκοτόπων, οι βιομηχανίες παραγωγής σανού, σε συνδυασμό με τις υπάρχουσες μονάδες επεξεργασίας γάλακτος και κρέατος, μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην περαιτέρω ανάπτυξη του κλάδου της

² Η υποενοότητα αυτή βασίστηκε αποκλειστικά σε στοιχεία (2000) του Οικονομικού Επιμελητηρίου της π.Γ.Δ.Μ.. Πρόκειται για κεντρικό φορέα, όπου εκπροσωπούνται όλοι οι κλάδοι της οικονομίας, ενώ υπάρχει και τοπικό επιμελητήριο, ανεξάρτητο από το πρώτο, το Επιμελητήριο της πόλης των Σκοπίων. Εντούτοις, η λειτουργία τους δεν υφίσταται ουσιαστικά σύμφωνα με τα πρότυπα που ίσχυαν στο παλαιότερο καθεστώς. Επίσης δε λειτουργούν προς το παρόν κλαδικές ενώσεις, λόγω κεκτημένου από το παλιό σύστημα και περιορισμένης νομικής πρόβλεψης

³ 2,3% για τη βιομηχανία επεξεργασίας τροφίμων, 1,6% για τη βιομηχανία ποτών και 4,6% για τη βιομηχανία καπνού.

κτηνοτροφίας. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των προϊόντων κατευθύνεται προς την Ε.Ε. και ιδιαίτερα προς την Ιταλία.

2.6.2. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού πολιτικού καθεστώτος, η βιομηχανία είχε αναπτυχθεί περισσότερο από τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας. Η βιομηχανική παραγωγή είχε ρυθμούς αύξησης περίπου 8% ετησίως με πολύ σημαντική συμμετοχή σε ποσοστό % στο ΑΕΠ. Παρόλα αυτά, κατά την περίοδο της πολιτικής μετάβασης ο βιομηχανικός κλάδος υπέστη σημαντική εξασθένιση για πολλούς λόγους⁴. Κυρίως, λόγω της διάλυσης της πρώην ΟΔΓ και την ουσιαστική απώλεια αγοραστικού κοινού. Έπειτα ακολούθησε η εσπευσμένη μετάβαση προς την ελεύθερη αγορά και οι καταλυτικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τη Σερβία.

Το 1996 παρατηρήθηκαν τα πρώτα σημάδια ανάπτυξης του δευτερογενή τομέα, σημειώνοντας ετήσια αύξηση 3,2%. Το 1997 συνεχίστηκε η αύξηση με ποσοστό 1,5% σε σχέση με το 1996, ενώ σήμερα οι τομείς της βιομηχανίας και των ορυκτών αντιπροσωπεύουν το 46% του ΑΕΠ (65% των εξαγωγών και 33% των εισαγωγών). Το πρώτο εξάμηνο του 1999 η βιομηχανική παραγωγή μειώθηκε κατά 6,4% σε σχέση με την αντίστοιχη χρονική περίοδο του προηγούμενου έτους, αφότου από τους 32 συνολικά βιομηχανικούς κλάδους⁵, οι 26 εμφανίστηκαν σημαντικά μειωμένοι. Σήμερα το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της χώρας εντοπίζεται στη βιομηχανία χαμηλής τεχνολογίας, όπως διυλιστήρια, κλωστοϋφαντουργία και επεξεργασία δέρματος. Ωστόσο, εξακολουθεί να υφίσταται έντονο πρόβλημα έλλειψης επενδυτικών κεφαλαίων στον βιομηχανικό κλάδο.

2.6.3. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Οι τομείς εμπορίου και υπηρεσιών επέδειξαν τη μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα στην νέα οικονομία της αγοράς συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς, αυξάνοντας παράλληλα μέσα στην δεκαετία του 1990 το μερίδιό τους στο ΑΕΠ στο ένα τέταρτο. Η

⁴ Σύμφωνα με στοιχεία του Οικονομικού Επιμελητηρίου της π.Γ.Δ.Μ. ο Βιομηχανικός κλάδος συμμετείχε σε ποσοστό % στο ΑΕΠ ως εξής: 46,1% (1990) 40,0% (1992), 36,8% (1994), 35,9% (1996). Τα στοιχεία αυτά είναι βασισμένα σε σταθερές αξίες της χρονιάς 1990.

⁵ Οι σημαντικότεροι κλάδοι είναι: μεταλλουργία, χημική βιομηχανία, κλωστοϋφαντουργία-βιομηχανία ετοίμου ενδύματος, βιομηχανία κατασκευών, βιομηχανία οικοδομικών υλικών, βιομηχανία χαρτιού-ξυλοπολυτού-τυπογραφεία, επεξεργασίας δέρματος, ενέργεια. κ.λ.π.

φαινομενική αύξηση του αριθμού των οργανωτικών μονάδων οφείλεται κυρίως στη δημιουργία νέων ιδιωτικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Λίμνη Οχρίδας

Πηγή: Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων

Όσον αφορά τον τουριστικό κλάδο, ο μέσος ετήσιος αριθμός τουριστών έχει μειωθεί δραστικά τα τελευταία δέκα χρόνια. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 1991 επισκέφτηκαν τη χώρα 500.000 τουρίστες, ενώ το 1998 μόλις 100.000 τουρίστες, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό προέρχεται από χώρες της δυτικής Ευρώπης και ιδιαίτερα από Γερμανία,

Ολλανδία και Αγγλία. Στον κλάδο αυτό απασχολούνταν το 1999 περίπου 9.000 εργαζόμενοι, αντιπροσωπεύοντας το 2,5% του συνόλου των απασχολούμενων στη χώρα. Ο τουρισμός συμμετέχει κατά 10% στις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας και η ιδιωτικοποίηση προχωράει με αρκετά αργούς ρυθμούς. Τα σημαντικότερα τουριστικά θέρετρα της χώρας βρίσκονται γύρω από λίγες φυσικές ή τεχνητές λίμνες και 38 θερμαντικές μεταλλικές πηγές δημιουργώντας οκτώ κέντρα ιαματικών λουτρών. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών συγκεντρώνεται στην περιοχή της λίμνης Οχρίδας, που αποτελεί φυσική κληρονομιά ιδιαίτερης σημασίας και βρίσκεται υπό την προστασία της UNESCO.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ¹

---

¹ Οι κύριες πηγές στοιχείων για το κεφάλαιο αυτό είναι: το Δ.Ν.Τ., η Παγκόσμια Τράπεζα, η Στατιστική υπηρεσία της π.Γ.Δ.Μ., η Εθνική Τράπεζα της π.Γ.Δ.Μ., το ελληνικό γραφείο συνδέσμου στα Σκόπια του Ακολούθου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, το Διαβαλκανικό και Παρευξέινο Επιχειρηματικό Κέντρο, το Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, το Μακεδονικό Οικονομικό Επιμελητήριο, Ε.Σ.Υ.Ε., Ε.Τ.Α.Α., Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Βουλγαρίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3.1. Εξωτερική Ευπορική Πολιτική

Η π.Γ.Δ.Μ. μετά την ανεξαρτησία της ακολουθεί μια φιλελεύθερη εμπορική πολιτική προς το εξωτερικό με σχετικά χαμηλό επίπεδο δασμών και εν γένει προστασίας στα σύνορα, σε σύγκριση με άλλες χώρες που βρίσκονται στη διαδικασία μετάβασης στην οικονομία της αγοράς. Οι εισαγωγές είναι γενικά ελεύθερες σε ποσοστό περίπου 90% των προϊόντων, η κυβέρνηση όμως διατηρεί το δικαίωμα, σε εξαιρετικές περιπτώσεις και για περιορισμένο χρονικό διάστημα, να επιβάλλει είτε ποσοτώσεις (quotas), είτε καθεστώς ειδικής άδειας (license) για την εισαγωγή ορισμένων ειδών. Ειδικά για τα τρόφιμα και τα αγροτικά προϊόντα δύναται να επιβληθεί επιπλέον τελωνειακό τέλος (“prelevman”).

3.1.1. ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΧΕΣΕΩΝ Ε.Ε. – Π.Γ.Δ.Μ.

Η σημαντικότερη συμφωνία, που διέπει τις εμπορικές σχέσεις της χώρας με το εξωτερικό, είναι η Συμφωνία Συνεργασίας με την Ε.Ε. Ισχύει από 1.1.1998 και είναι «ασύμμετρη» (ετεροβαρής) σε όφελος της π.Γ.Δ.Μ. Της επιτρέπει, δηλαδή, να έχει αυξημένες δυνατότητες πρόσβασης των προϊόντων της στις αγορές της Ε.Ε., αφού είναι ελεύθερα από ποσοτικούς περιορισμούς, δασμούς και μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος. Ταυτόχρονα, της δίνει τη δυνατότητα να συνάπτει για μια μεταβατική περίοδο πέντε ετών, προτιμησιακές συμφωνίες με χώρες της περιοχής χωρίς να υπόκεινται μεταχείρισης *Πλέον Ευνοούμενου Κράτους* στην Ε.Ε. Ωστόσο, οι εισαγωγές ορισμένων ευπαθών προϊόντων στην Ε.Ε. υπόκεινται σε ετήσιες δασμολογικές ποσοτώσεις, πλαφόν και ποσοτική ένδειξη. Η Συμφωνία αυτή φυσικά διέπει και τις οικονομικοεμπορικές σχέσεις της χώρας μας με την π.Γ.Δ.Μ.

Αξιοσημείωτο είναι ότι από τον Μάρτιο του 2000 έχει ξεκινήσει η διαδικασία διαπραγμάτευσης για την αναβάθμιση της εν λόγω Συμφωνίας (λήγει στο τέλος του 2002) σε «Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης» (“Stabilization & Association Agreement”), η οποία αναμένεται να συνεχίσει να παρέχει ασύμμετρη πρόσβαση στην αγορά σε όφελος

της π.Γ.Δ.Μ.². Παρόλα αυτά, η νέα Συμφωνία, που αναμένεται να έχει δεκαετή διάρκεια, δεν θα περιλαμβάνει τη λεγόμενη «εξελικτική ρήτρα»³, ενώ ταυτόχρονα θα διατηρεί το ισχύον ειδικό καθεστώς που αφορά την εισαγωγή χαλυβουργικών και κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων στην αγορά της Ε.Ε.

Οι εισαγωγές των κρατών-μελών της Ε.Ε. από την π.Γ.Δ.Μ. παρουσίασαν αύξηση τη χρονιά 1997 κατά 65 εκ. € (ποσοστό 13%) σε σχέση με το 1996 και η συνολική τους αξία που καταγράφηκε ήταν 490 εκ. €. Η Γερμανία και η Ιταλία είναι οι δύο κύριες χώρες της Ε.Ε. στις οποίες η π.Γ.Δ.Μ. εξάγει το 65% της συνολικής αξίας των προϊόντων που κατευθύνονται στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Την επόμενη χρονιά (1998) παρατηρήθηκε νέα αύξηση εξαγωγών της χώρας, η οποία άγγιξε το 20%. Η Ελλάδα ήταν ο πρώτος εμπορικός εταίρος της π.Γ.Δ.Μ. το 1997, σε ότι αφορά τις χώρες-μέλη της Ε.Ε., σχετικά με τις εισαγωγές που πραγματοποιεί η γειτονική χώρα. Το 1998 όμως βρέθηκε με μικρή διαφορά πίσω από τη Γερμανία και στην τρίτη θέση ήταν η Ιταλία. Οι τρεις προαναφερθείσες χώρες πραγματοποιούν το 71% των κοινοτικών εξαγωγών προς την π.Γ.Δ.Μ. Επίσης σημαντική αυξητική τάση, στην τριετία 1996-1998 παρουσίασαν οι εξαγωγές της Ιταλίας, της Αυστρίας, της Σουηδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου.

3.1.2. ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Σε μια προσπάθεια της χώρας να προσαρμοστεί στην παγκόσμια τάση φιλελευθεροποίησης του εμπορίου και στις απαιτήσεις του Π.Ο.Ε., αναθεωρήθηκε το 1997 το τελωνειακό καθεστώς. Ο νέος τελωνειακός κώδικας συντάχθηκε με βασικό στόχο την προστασία της εγχώριας παραγωγής και των εξαγωγών της αγοράς καθώς και την τόνωση της οικονομίας της χώρας. Έτσι εισήχθηκε μείωση των δασμολογικών συντελεστών για τις πρώτες ύλες και τον εξοπλισμό. Ο μέσος δασμολογικός συντελεστής μειώθηκε από 26% σε 15% και εξαλείφθηκαν όλοι οι δασμολογικοί περιορισμοί. Για κάποια τρόφιμα και αγροτικά προϊόντα η κυβέρνηση έχει το δικαίωμα, εφόσον το απαιτούν οι ανάγκες της οικονομικής πολιτικής, να εισάγει προστατευτικούς φόρους, η αξία των οποίων δε μπορεί να είναι υψηλότερη από το 80% του δασμολογικού συντελεστή. Επιπρόσθετα, επιτρέπεται η εφαρμογή ποσοστώσεων για κάποιες ειδικές κατηγορίες πρώτων υλών και εξοπλισμού.

² Είναι η πρώτη χώρα που συνδέεται με την Ε.Ε. μέσω της συμφωνίας αυτής και η υπογραφή της έγινε στις 9 Απριλίου 2001, γεγονός το οποίο υπογραμμίζει το χαρακτήρα του επειγόντος που αποδίδει η Ε.Ε. στην πολιτική στήριξη της π.Γ.Δ.Μ.

³ Ρήτρα που προβλέπει τη μελλοντική της ένταξη στην Ε.Ε. (evolution clause).

Σύμφωνα με το νέο τελωνειακό νόμο, η εισαγωγή εξοπλισμού και ανταλλακτικών, ως τμήμα ξένης επένδυσης, απαλλάσσεται από δασμούς υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) Η αξία της ξένης συμμετοχής πρέπει να είναι υψηλότερη από το 20% του συνολικού ιδρυτικού κεφαλαίου. β) Η επένδυση πρέπει να έχει διάρκεια ζωής τουλάχιστον πέντε ετών.

3.1.3. ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Η ανοιχτή εμπορική πολιτική της κυβέρνησης της π.Γ.Δ.Μ. έχει σαν σκοπό τη συνένωση της τοπικής αγοράς με αυτές της υπόλοιπης Ευρώπης. Αρχικά η κυβέρνηση υπέγραψε και επικύρωσε Συμφωνίες Ελευθέρου Εμπορίου (Free Trade Agreements, FTAs) με τη Σλοβενία (1996), την Ο.Δ.Γ. (1996) και την Κροατία (1997). Οι Συμφωνίες με αυτές τις χώρες συντάχθηκαν σύμφωνα με τα πρότυπα της Ε.Ε. και του Π.Ο.Ε. προβλέποντας τη σταδιακή κατάργηση των δασμών μέχρι το 2000, μεγάλο δε μέρος του εμπορίου επιβαρύνεται μόνο με τέλος τελωνείου (“*evidencia*”) ύψους 1%. Κατά τη διάρκεια του 1999 υπέγραψε παρόμοιες Συμφωνίες με τη Βουλγαρία (Σεπτέμβριος) και την Τουρκία (Οκτώβριος), ενώ μέσα στο 2000 με Ελβετία, Νορβηγία και Ισλανδία. Οι συμφωνίες αυτές προβλέπουν σταδιακές μειώσεις στους τελωνειακούς δασμούς με έμφαση στο εμπόριο των βιομηχανικών προϊόντων⁴. Η χώρα διαπραγματεύεται παρόμοιες Συμφωνίες με την Αλβανία, τη Ρουμανία και τη Βοσνία- Ερζεγοβίνη, Ρουμανία και Ουκρανία. Από τον Ιανουάριο του 2001 μια νέα εμπορική συμφωνία με τις χώρες της ΕFTA τέθηκε σε ισχύ. Η κυβέρνηση υπόσχεται ότι θα καθοδηγήσει την εξωτερική εμπορική της πολιτική σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Ε.Ε. και του Π.Ο.Ε., χωρίς να λάβει μέτρα που θα ενισχύσουν τον υπάρχοντα αποτελεσματικό προστατευτισμό της εντόπιας αγοράς⁵.

Το 1998 τέθηκε σε ισχύ το *Μνημόνιο Κατανόησης* μεταξύ της π.Γ.Δ.Μ. και της Τουρκίας, το οποίο αφορά τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα. Η συμφωνία αυτή επιτρέπει την ελεύθερη κυκλοφορία όλων των προϊόντων κλωστοϋφαντουργίας και ένδυσης με βάση τους κανόνες που έχει θεσπίσει η Ε.Ε. για τις εισαγωγές προϊόντων από τρίτες χώρες. Έχει υπογραφεί παρόμοια συμφωνία για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα με τις ΗΠΑ, ενώ με

⁴ Τα αγροτικά προϊόντα εξαιρούνται στη Συμφωνία με τη Βουλγαρία και κατέχουν πολύ μικρό ποσοστό στη Συμφωνία με την Τουρκία.

⁵ Τα στοιχεία της υποεπένδυσης προκύπτουν από Έκθεση της κυβέρνησης της π.Γ.Δ.Μ. (Letter of Intent, “Memorandum of Economic and Financial Policies for 2000-03”) προς το Δ.Ν.Τ. το Νοέμβριο του 2000.

την Ταϊβάν η π.Γ.Δ.Μ. έχει υπογράψει *Συμφωνία Εμπορικής και Αναπτυξιακής Συνεργασίας*. Τέλος, η χώρα αποτελεί προνομιούχο μέλος του *Γενικευμένου Συστήματος Προτιμήσεων*.

3.1.4. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Η πορεία της οικονομίας της χώρας το 1999 επηρεάστηκε καθοριστικά από την επιβράδυνση των διαρθρωτικών μέτρων και από τις επιπτώσεις της κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο. Συγκεκριμένα στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου, καταγράφηκε για το 1999 μείωση του συνολικού όγκου εξωτερικού εμπορίου κατά 1,9% σε σύγκριση με το 1998. Ειδικότερα, ο συνολικός όγκος εμπορίου ανήλθε στα 2.987,8 εκ.\$, έναντι 3.044,5 εκ.\$ το 1998, δηλ. μειώθηκε κατά 56,7 εκ.\$.

Εξαγωγές

Εξετάζοντας τη διάρθρωση των εξαγωγών ανά χώρα, παρατηρούμε ότι εμφανίζονται μειωμένες κατά 10% προς τη Γερμανία, κατά 27,3% προς την Ιταλία και κατά 22,3% προς τις ΗΠΑ, ενώ καταγράφηκε αύξηση κατά 6% των εξαγωγών προς την Ο.Δ.Γ. και κατά 3,4% προς την Ελλάδα. Τα παραπάνω οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις εξελίξεις στο Κοσσυφοπέδιο, που εμπόδισαν ή και ακύρωσαν την εξαγωγή προϊόντων προς μακρινότερες αγορές, ενώ από την άλλη επέτρεψαν την αύξηση των εξαγωγών στη Γιουγκοσλαβία και προς την Ελλάδα, ιδιαίτερα λόγω των αυξημένων αναγκών που δημιουργήθηκαν μετά τη

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.: ΚΥΡΙΟΙ ΑΓΟΡΑΣΤΕΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΑΝΑ ΧΩΡΑ, 1998-1999

(σε εκ. \$)	1998	1999	Ποσοστό συμμετοχής	Ετήσια Μεταβολή	
				1999/1998	%
Γερμανία	283,0	254,7	21,4%	90,0%	-10,0
Ο.Δ.Γιουγκοσλαβίας	240,0	254,3	21,3%	106,0%	6,0
Η.Π.Α.	175,1	136,0	11,4%	77,7%	-22,3
Ελλάδα	83,3	86,1	7,2%	103,4%	3,4
Σλοβενία	41,3	34,0	2,9%	82,3%	-17,7
Ιταλία	96,8	70,4	5,9%	72,7%	-27,3
Σύνολο Εξαγωγών	1322,1	1192,0	100%	90,2%	-9,8

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Κεντρικής Τράπεζας και Στατιστικής Υπηρεσίας π.Γ.Δ.Μ. (2/2000)

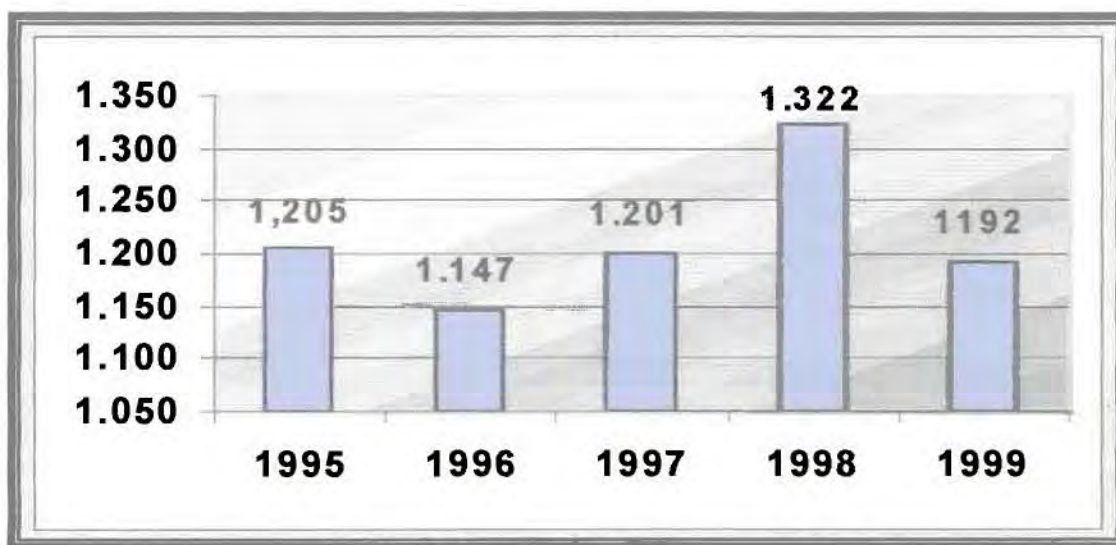

λήξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Από πλευράς των κυριότερων αγοραστών των προϊόντων της π.Γ.Δ.Μ., σημαντικότερη αγορά ήταν για τη χρονιά 1999 αυτή της Γερμανίας με ποσοστό 21,4% της συνολικής αξίας των εξαγόμενων προϊόντων και μείωση από 283 εκ.\$ σε 254,7 εκ.\$, γεγονός που επαληθεύει τη γενική μείωση των εξαγωγών της χώρας. Στη δεύτερη θέση βρίσκεται η Γιουγκοσλαβία με 254,3 εκ.\$, 21,3% της συνολικής αξίας των προϊόντων έναντι 240 εκ.\$ το 1998. Η Ελλάδα είναι η 4^η σημαντικότερη αγορά για τα προϊόντα της π.Γ.Δ.Μ., απορροφώντας μόλις το 7,2% της αξίας των εξαγωγών της τελευταίας δηλαδή 86,1 εκ.\$.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της π.Γ.Δ.Μ., οι εξαγωγές κατά το 1999 ανήλθαν σε 1.192 εκ.\$, εμφανίζοντας μείωση κατά 9,8% (130 εκ.\$ λιγότερα από το 1998). Η επίδοση αυτή είναι η δεύτερη χειρότερη της τελευταίας πενταετίας και η σημασία της διαφαίνεται από τη σύγκριση με τις επιδόσεις το 1998, όταν άρχισε η εφαρμογή της Συμφωνίας συνεργασίας με την Ε.Ε., η οποία επέτρεψε την πρόσβαση των προϊόντων της χώρας στις ευρωπαϊκές αγορές. Εντούτοις, η μείωση των εξαγωγών δεν ήταν τόσο μεγάλη όσο προβλέπονταν αρχικά. Υπενθυμίζεται ότι, η Παγκόσμια Τράπεζα ανέμενε για το 1999 μείωση κατά 31% των εξαγωγών της π.Γ.Δ.Μ. (δηλαδή ύψους περίπου 912 εκ.\$).

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.2.: ΕΞΑΓΩΓΕΣ 1995-1999 (ΣΕ ΕΚ. \$)

Πηγή: Γραφείο Ακολουθού Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (07/2000)

Εισαγωγές

Η διάρθρωση των εισαγωγών ανά χώρα για το 1999 είναι αξιοπρόσεκτη. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της π.Γ.Δ.Μ., η χώρα εμφανίζεται κατά το 1999, να έχει μειώσει τις εισαγωγές της από τις ΗΠΑ κατά 29,9%, κατά 25,6% από την παραδοσιακή πηγή της την Ο.Δ.Γ., κατά 15,1% από την Ιταλία και κατά 3,8% από την Γερμανία. Ταυτόχρονα εισάγει κατά ποσοστό 44,7% περισσότερα προϊόντα από την Ελλάδα και κατά 5,3% περισσότερα από τη Σλοβενία, σε σύγκριση πάντα με το 1998.

Από πλευράς των κυριότερων προμηθευτών της π.Γ.Δ.Μ., ο σημαντικότερος ήταν για το 1999 η Γερμανία, που καλύπτει το 13,7% των εισαγωγών της, με μείωση όμως του όγκου συναλλαγών από 255 εκ.\$ σε 245,3 εκ.\$. Στη δεύτερη θέση βρίσκεται η Γιουγκοσλαβία με 181,9 εκ.\$ έναντι 244,6 εκ.\$ το 1998, προμηθεύοντας το 10,1% του συνόλου. Η Ελλάδα κατέλαβε την τρίτη θέση μεταξύ των προμηθευτών, με αξία εξαγωγών 164 εκ.\$, (9,1% του συνόλου) εκτοπίζοντας οριακά τη Σλοβενία από τη θέση αυτή. Έτσι διαπιστώνεται μια εξαιρετικά δυναμική αύξηση των ελληνικών εξαγωγών, που καθιστά τη θέση της χώρας μας στην τοπική αγορά αξιοπρόσεκτα ισχυρή⁶.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3.: ΚΥΡΙΟΙ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ ΑΝΑ ΧΩΡΑ, 1998-1999

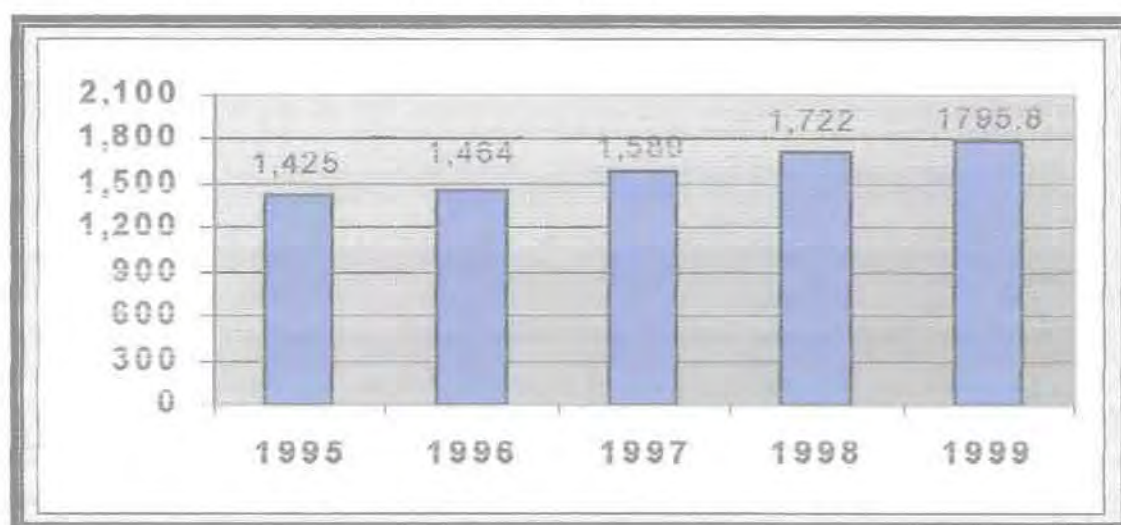
(σε εκ. \$)	1998	1999	Ποσοστό συμμετοχής	Ετήσια Μεταβολή	
				1999/1998	%
Γερμανία	255,0	245,3	13,7%	96,2%	-3,8
Ο.Δ.Γιουγκοσλαβίας	244,6	181,9	10,1%	74,4%	-25,6
Ελλάδα	113,3	164,0	9,1%	144,7%	44,7
Η.Π.Α.	101,6	72,0	4,0%	70,9%	-29,9
Σλοβενία	148,8	156,7	8,7%	105,3%	5,3
Ιταλία	109,1	92,6	5,2%	84,9	-15,1
Σύνολο Εξαγωγών	1722,4	1795,8	100%	104,3%	4,3

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Κεντρικής Τράπεζας και Στατιστικής Υπηρεσίας της π.Γ.Δ.Μ. (2/2000)

⁶ Παρόλο που υπάρχουν αρκετά σημαντικές αποκλίσεις στα στατιστικά δεδομένα μεταξύ Ελλάδας και π.Γ.Δ.Μ. σχετικά με τις ελληνικές εξαγωγές.

Από την πλευρά του τομέα των εισαγωγών, εμφανίζεται μέσα στο 1999 αύξηση της τάξης του 4,3% σε σχέση βέβαια με το 1998 (1795,8 εκ.\$ έναντι 1722,4 εκ.\$). Αξιοσημείωτο είναι ότι η επίδοση του 1998 ήταν η μεγαλύτερη από την εποχή της ανεξαρτησίας της χώρας (πρακτικά οι εισαγωγές βαίνουν συνεχώς αυξανόμενες). Γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τις προβλέψεις της Παγκόσμιας Τράπεζας που είχαν γίνει κατά τη διάρκεια της κρίσης του Κοσσυφοπέδιου και ανέμεναν μείωση των εξαγωγών της τάξεως περίπου 11% σε σύγκριση με το 1998. Η εκτίμηση αυτή αρχικά διαψεύστηκε διότι οι

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.4: ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ 1995-1999 (ΣΕ ΕΚ. \$)

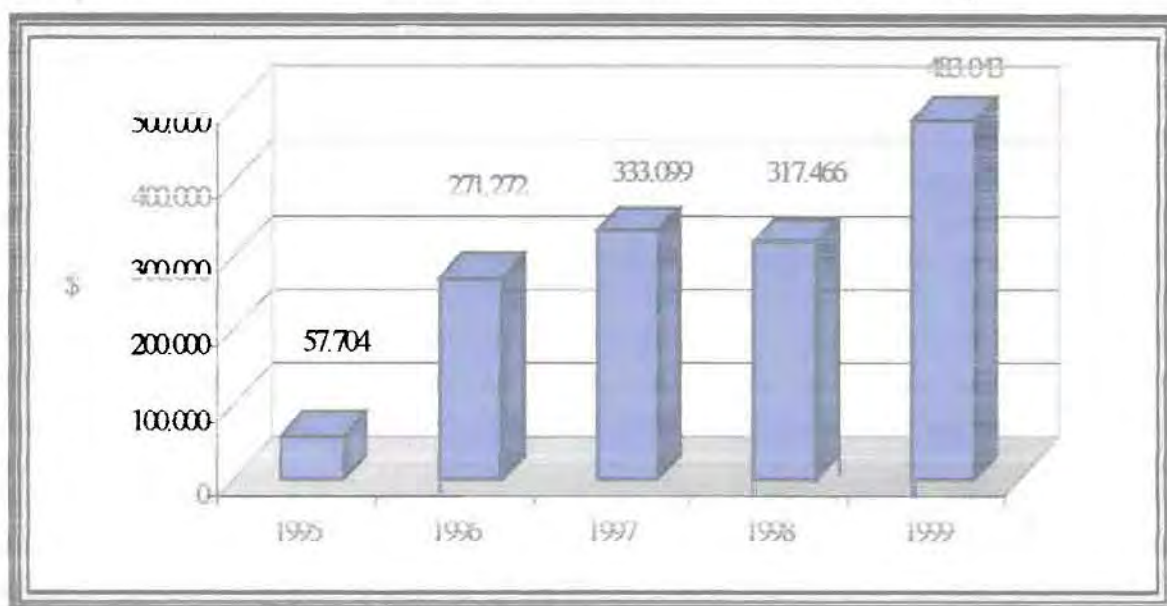
Πηγή: Γραφείο Ακολούθου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (07/2000)

αυξημένες ανάγκες προϊόντων στο Κοσσυφοπέδιο, ήταν δυνατόν να εξυπηρετηθούν κυρίως μέσω της π.Γ.Δ.Μ. Παράλληλα δεν πρέπει να παραλειφθεί η αύξηση της αγοραστικής δύναμης των πολιτών, λόγω των συναλλαγμάτων που εισήλθαν στη χώρα από τα ξένα στρατεύματα. Τέλος, η γενικευμένη αύξηση των αναγκών που παρουσιάστηκε λόγω διαταραχής της προκαθορισμένης παραγωγής κατά το πρώτο εξάμηνο του 1999, ήταν ένας ακόμα λόγος που δε σημειώθηκε μείωση των εισαγωγών.

3.1.5. ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ - Π.Γ.Δ.Μ.⁷

Το διμερές εμπόριο Ελλάδας- π.Γ.Δ.Μ. μετά τη λήξη του εμπάργγο το 1995 κινείται με αυξητικούς ρυθμούς, ενώ το καλό κλίμα στις σχέσεις των δύο χωρών ανισχυεται από τα θεαματικά υψηλότερα επίπεδα που σημείωσε ο όγκος εμπορίου για το 1999, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε., συγκρινόμενο με τον αντίστοιχο του 1998. Πιο συγκεκριμένα, ο συνολικός όγκος εμπορίου της π.Γ.Δ.Μ. με την Ελλάδα ανήλθε κατά το 1999 στα 483 εκ.\$, έναντι 317 εκ.\$ το 1998, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 52,2%. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εξέλιξη αυτή οφείλεται αποκλειστικά στην άνοδο των εξαγωγών, δεδομένου ότι αυξήθηκαν κατά 63,7% (σε ορους \$), ενώ από την πλευρά τους οι εισαγωγές αυξήθηκαν

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.5.: ΕΞΕΛΙΞΗ ΟΓΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ - Π.Γ.Δ.Μ. (ΣΕ ΕΚ. \$)

Πηγή: Γραφείο Ακολουθού Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (07/2000)

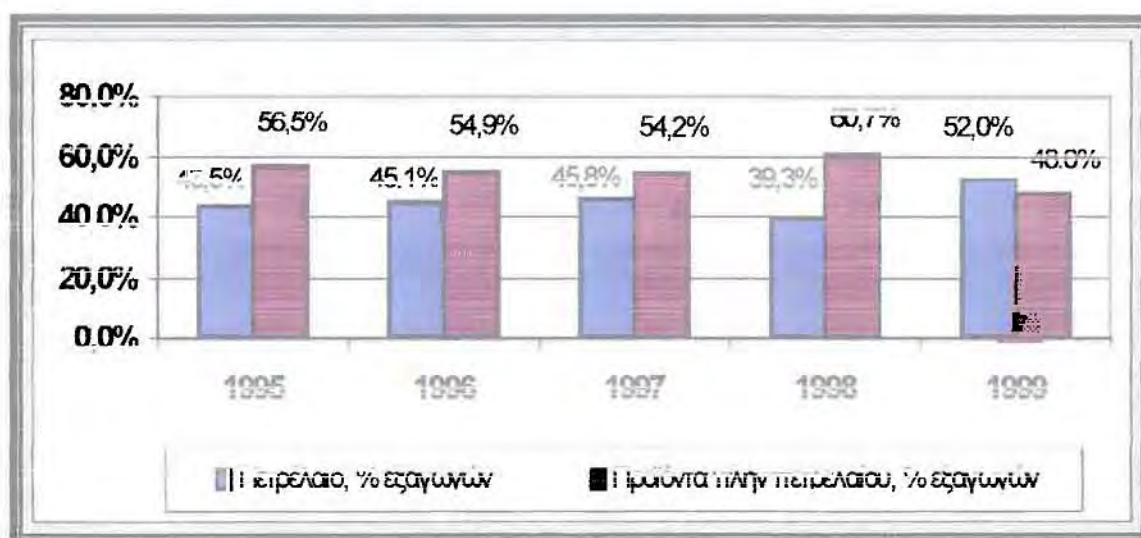
μόνο κατά 1,1%. Επίσης παρατηρούμε ότι μετά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, ο όγκος εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών κινείται στα επίπεδα των 300 εκ.\$, ενώ για το 1999 πραγματικά «εκτοξεύτηκε» στα 483 εκ.\$, γεγονός που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό λόγω των εξελίξεων στο Κοσσυφοπέδιο. Ένα αξιοπρόσεκτο στοιχείο για το διμερές εμπόριο εντός του 1999 αφορά τα προϊόντα πετρελαίου. Ενώ μέχρι το 1998 η αξία των προϊόντων

⁷ Η ανάλυση για τις εμπορικές σχέσεις της Ελλάδας με την π.Γ.Δ.Μ., βασίζεται στα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. και του γραφείου συνδέσμου του Ακολουθού Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων. Σημειώνεται ότι κατά κανόνα παρατηρούνται σημαντικές διαφορές με τα αντίστοιχα στοιχεία υπηρεσιών της π.Γ.Δ.Μ., παρατίθενται όμως τα στοιχεία των ελληνικών φορέων, διότι θεωρούνται περισσότερο αξιόπιστα. Αυτό δικαιολογείται, εφόσον αυτά έχουν βασιστεί στα επίσημα της π.Γ.Δ.Μ., αλλά στη συνέχεια έχουν σταθμιστεί με τις ανάλογες μεθόδους.

πετρελαίου (σε όρους \$) αντιπροσώπευε κατά μέγιστο βαθμό το 45% του συνόλου, το 1999 το πετρέλαιο αντιπροσώπευε το 52% της συνολικής αξίας των ελληνικών εξαγωγών.

Αναλυτικότερα, η χώρα μας εξήγαγε κατά τη διάρκεια του 1999 προϊόντα αξίας 424 εκ.\$, έναντι 259 εκ.\$ το 1998, ποσό που αντιπροσωπεύει αύξηση των εξαγωγών κατά 64% σε σχέση με το 1998. Αναφορικά προς τη μακροχρόνια τάση εξέλιξης των ελληνικών εξαγωγών για τα προϊόντα πλην πετρελαίου, διαπιστώνεται ότι διαγράφουν μια σταθερά όσο και δυναμικά ανοδική πορεία. Από τη δομή των εξαγωγών καταγράφεται συμμετοχή των προϊόντων πετρελαίου στο 52% της συνολικής αξίας και αύξηση κατά 117%. Εντούτοις, η αύξηση των ελληνικών εξαγωγών ήταν αξιόλογη ακόμη και χωρίς την αξία των εξαγωγών πετρελαίου. Συγκεκριμένα, από τα επίπεδα των 127 εκ.\$ το 1996, ανήλθαν στα 202 εκ.\$ παρουσιάζοντας αύξηση κατά 29% σε σύγκριση προς το 1998. Αυτό σημαίνει μεταξύ άλλων ότι, ανεξάρτητα της ποσοστιαίας συμμετοχής των προϊόντων πλην πετρελαίου στο σύνολο των ελληνικών εξαγωγών, οι ελληνικές εξαγωγές αυτών των προϊόντων αυξάνονται σταθερά και με ταχύτετους ρυθμούς. Παρατηρούνται μιν αυξήσεις στις εξαγωγές πετρελαίου με πολύ ταχέως ρυθμούς, ενίοτε και ταχύτερα από τα υπόλοιπα προϊόντα, όμως η αύξηση και

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.6.: ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΠΛΗΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

Πηγή: Γραφείο Ακολουθίου Οικονομικών και Εμπορίου των Υποθηκών (07/2000)

των πλην πετρελαίου προϊόντων είναι πολύ σημαντική. Έτσι καταγράφονται σημαντικές εξαγωγές καπνού και τσιγάρων (7% της συνολικής αξίας, αύξηση 260%), υφαντικών νημάτων και υφασμάτων (4% της συνολικής αξίας), φρούτων και λαχανικών (4% της συνολικής αξίας, αύξηση 6%), ειδών ενδυμασίας (3% της συνολικής αξίας, αύξηση 8%),

αλλά και θεαματική αύξηση των φαρμακευτικών προϊόντων (262%, 1% της συνολικής αξίας). Αξίζει να συνεκτιμηθεί και η σημαντική διασπορά μεταξύ των ελληνικών εξαγόμενων προϊόντων, καθώς τα είκοσι σημαντικότερα από αυτά αποτελούν μόλις το 89% του συνόλου και τα υπόλοιπα έχουν σχετικά παρόμοια συνεισφορά συμμετοχής στο σύνολο. Τέλος, σημειώνεται ότι ασφαλώς η θεαματική αυτή αύξηση των εξαγωγών, τόσο κατ' απόλυτη αξία όσο και ανά συγκεκριμένα είδη συνδέεται και με τις ανάγκες που προέκυψαν στο Κοσσυφοπέδιο μετά από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις που έλαβαν χώρα εκεί.

Ουσιαστικά πρόκειται για τη συνέχιση μιας πορείας με σταθερότερα χαρακτηριστικά., στα οποία μπορούμε να περιλάβουμε τη γεωγραφική εγγύτητα και τη σταθερά υψηλή ποιότητα των ελληνικών προϊόντων. Επιπρόσθετα, ασφαλώς λειτουργεί θετικά η παρουσία ελληνικών επενδύσεων και εμπορικών επιχειρήσεων στη χώρα, αφού έχουν αυξήσει σημαντικά τη θετική εικόνα των προϊόντων της Ελλάδας και τέλος το εντεινόμενο ενδιαφέρον από ελληνικές επιχειρήσεις για εμπορική δραστηριοποίηση μακροχρόνιου χαρακτήρα στην π.Γ.Δ.Μ.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί ότι οι προοπτικές των ελληνικών εξαγωγών εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από το θεσμικό πλαίσιο στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου. Όπως ήδη αναφέρθηκε η π.Γ.Δ.Μ. έχει ήδη υπογράψει *Συμφωνίες Ελευθέρου Εμπορίου* με πολλές γειτονικές χώρες και η γενικότερη κατεύθυνση από την πλευρά των διεθνών οργανισμών και της Ε.Ε. είναι να συναφθούν παρόμοιες συμφωνίες και με άλλες χώρες της περιοχής. Το γεγονός αυτό δημιουργεί σημαντικά μειονεκτήματα στην ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων δεδομένου ότι έναντι των προϊόντων προέλευσης Ε.Ε. διατηρείται το δασμολογικό καθεστώς που ήδη είναι σε ισχύ. Για τους προαναφερθέντες λόγους κρίνεται σκόπιμο να ασκείται συνεχής πίεση από την ελληνική πλευρά, μέσω των οργάνων της ευρωπαϊκής επιτροπής, ώστε να συντομευτεί ο χρόνος και να επιταχυνθεί ο ρυθμός μείωσης των δασμών για τα ευρωπαϊκά προϊόντα που εισάγονται στην π.Γ.Δ.Μ. Πρόσφατα βρισκόταν σε εξέλιξη συνομιλίες μεταξύ της π.Γ.Δ.Μ. και της Ε.Ε. για την νέα *Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης*.

Αναφορικά προς το σκέλος των εισαγωγών, η Ελλάδα εισήγαγε από την π.Γ.Δ.Μ. κατά το 1999, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε., προϊόντα αξίας 59 εκ.\$, ποσό που αντιπροσωπεύει αύξηση 1,1% σε σχέση προς το 1998. Από το σύνολο των ελληνικών εισαγωγών, το μεγαλύτερο μέρος αφορά είδη ενδυμασίας και αξεσουάρ ένδυσης (46% της

συνολικής αξίας, αύξηση 20%), υφαντικά νήματα και υφάσματα (13% της συνολικής αξίας, αύξηση 19%), μη σιδηρούχα μέταλλα (11% της συνολικής αξίας, αύξηση 32%) σίδηρο και χάλυβα (8% της συνολικής αξίας, μείωση 30%), κρέατα (6% της συνολικής αξίας, μείωση 32%) και φρούτα- λαχανικά (2% συνόλου, αύξηση 74%). Από τα στοιχεία επαληθεύεται η μεγάλη συμμετοχή των ειδών ένδυσης και υφασμάτων στο σύνολο των εξαγωγών της π.Γ.Δ.Μ. προς τη χώρα μας (σύνολο 59%), μέγεθος που σε μεγάλο βαθμό συνδέεται με τις δραστηριότητες των ελληνικών εταιρειών φασών στη χώρα και κυρίως αυτών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή των συνόρων.

Η διαχρονική εξέλιξη των ελληνικών εισαγωγών από την π.Γ.Δ.Μ., μας δείχνει ότι παρά την αύξηση των εξαγωγών προς τη χώρα μας τα τελευταία τρία χρόνια, η π.Γ.Δ.Μ. συναντά το επίπεδο των 60 εκ.\$, το οποίο φαίνεται να αποτελεί και όριο των πραγματικών ανταγωνιστικών δυνατοτήτων της χώρας. Αυτό ισχύει τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, δεδομένου ότι υπάρχει χαρακτηριστικά μικρή διασπορά των εξαγόμενων προϊόντων προς την Ελλάδα, αφού τα είκοσι σημαντικότερα προϊόντα αποτελούν το 99% του συνόλου, ενώ το 52% του συνόλου αφορά τον κλάδο της κλωστοϋφαντουργίας. Ως εκ τούτου, υπό τις παρούσες συνθήκες ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της π.Γ.Δ.Μ. και των δεδομένων προσφοράς και ζήτησης για τους τομείς αιχμής της (κλωστοϋφαντουργικά, σίδηρος-χάλυβας, μη σιδηρούχα μέταλλα) δεν διαφαίνεται προοπτική σημαντικής αύξησης των εισαγωγών μας από την π.Γ.Δ.Μ.

Ακόμα και το έτος 1999, το εμπορικό ισοζύγιο ήταν θετικό για τη χώρα μας (365 εκ.\$), ενώ ταυτόχρονα το ποσοστό κάλυψης των ελληνικών εισαγωγών από τις εξαγωγές προς την π.Γ.Δ.Μ. είναι 718,6%. Μεταξύ των πέντε μεγαλύτερων εμπορικών εταίρων της π.Γ.Δ.Μ.⁸, που καλύπτουν το 53% του συνολικού εμπορίου της χώρας για το 1999, η Ελλάδα και η Σλοβενία είναι οι μόνοι εταίροι που σημειώνουν εμπορικό πλεόνασμα. Ένα δεύτερο αξιοσημείωτο στοιχείο που προκύπτει από την μελέτη των ποσοτικών δεδομένων για το εξωτερικό εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών, είναι το γεγονός ότι παρά την μεγάλη ποσοστιαία συμμετοχή των προϊόντων πετρελαίου στο σύνολο των ελληνικών εξαγωγών, η χώρα μας καταγράφει θετικό εμπορικό ισοζύγιο ακόμα και για τα προϊόντα πλην πετρελαίου, με δυναμική ανάλογη αυτής που καταγράφει το συνολικό εμπορικό ισοζύγιο. Οι διαπιστώσεις αυτές αντανακλούν τη δυνατότητα ελληνικών επιχειρήσεων να αποκτήσουν

⁸ Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της π.Γ.Δ.Μ. οι κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της για το 1999 είναι κατά σειρά: Γερμανία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα, ΗΠΑ και Σλοβενία.

σημαντική θέση στην αγορά, επωφελούμενες της προνομιακής θέσης της Ελλάδας και της ήδη δηλωμένης διάθεσης της π.Γ.Δ.Μ. να ενθαρρύνει περαιτέρω την ελληνική παρουσία. Έτσι επιβεβαιώνεται το ικανοποιητικό επίπεδο ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων παρά το σημαντικό μειονέκτημα της ύπαρξης υψηλών δασμών.

Κύριοι ανταγωνιστές των ελληνικών προϊόντων είναι η Σλοβενία, η Τουρκία, η Γιουγκοσλαβία και σε μικρότερο βαθμό η Ιταλία για τα καταναλωτικά προϊόντα και τα τρόφιμα. Τα σλοβένικα και τα γιουγκοσλαβικά προϊόντα διευκολύνονται κυρίως από το προνομιακό καθεστώς που απολαμβάνουν λόγω των Συμφωνιών Ελευθέρου Εμπορίου, αλλά και των παραδοσιακών σχέσεών τους που είχαν αναπτύξει στο παρελθόν με τον πληθυσμό της π.Γ.Δ.Μ. Από τη άλλη πλευρά τα τουρκικά προϊόντα προσπαθούν να διεισδύσουν στην τοπική αγορά στηριζόμενα αποκλειστικά στα χαμηλά επίπεδα τιμών και στην αισθητή ύπαρξη μουσουλμανικού πληθυσμού στη χώρα. Εντούτοις, υστερούν σε μεγάλο βαθμό, προς το παρόν, στην ποιότητα, συγκρινόμενα με αυτά άλλων βαλκανικών χωρών.

Ένα σημαντικό στοιχείο που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, όσον αφορά την αξιολόγηση της εντόπιας αγοράς, είναι το υψηλό επίπεδο της παραοικονομίας, καθώς υπολογίζεται σε ποσοστό 50% του Α.Ε.Π. και συμβάλλει αποφασιστικά στη συνέχιση της οικονομικής δραστηριότητας. Σημειώνεται, πάντως, ότι το πολιτιστικό επίπεδο των κατοίκων της π.Γ.Δ.Μ. είναι αρκετά υψηλό και έτσι οι έλληνες επενδυτές θα πρέπει να αντιμετωπίζουν τους εντόπιους καταναλωτές με τα ίδια κριτήρια των δυτικοευρωπαϊκών καταναλωτών. Μέσα στα πλαίσια αυτά, η οικονομία της π.Γ.Δ.Μ. θα αναπτύσσεται, έστω και βραχυπρόθεσμα, με αργούς ρυθμούς και η νέα μεσαία τάξη της χώρας θα διευρύνεται. Οι ελληνικές εταιρείες μπορούν να αποκτήσουν πολύ σημαντική θέση στην αγορά και αυτό για ένα αρκετά μεγάλο αριθμό προϊόντων που περιλαμβάνουν όλα τα είδη καταναλωτικών προϊόντων, τα οικοδομικά υλικά, αγροτικός εξοπλισμός και μηχανήματα, λογισμικό, ποικίλα προϊόντα ηλεκτρονικής, ιατροφαρμακευτικά προϊόντα και ιατρικά εργαλεία καθώς και τρόφιμα. Σημαντικά περιθώρια υπάρχουν επίσης για τη δημιουργία εμπορικών δικτύων με τη μέθοδο του franchising.

3.2. Θεσμικό Πλαίσιο και Παραωνικές Επενδύσεις

3.2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στην π.Γ.Δ.Μ. δεν υπάρχει ακόμη ολοκληρωμένο νομικό-θεσμικό πλαίσιο για την προσέλκυση και προστασία των ξένων παραγωγικών επενδύσεων. Αντίθετα, τα πάσης φύσεως κίνητρα που υπάρχουν σχετικά με την προσέλκυση ξένων επενδυτικών κεφαλαίων καταγράφονται σε επιμέρους νόμους, συνήθως ως εξαιρέσεις από υποχρεώσεις που αφορούν τη λειτουργία των επιχειρήσεων (παραρτήματα σχετικά με το καθεστώς ίδρυσης εταιρείας, το φορολογικό, δασμολογικό και εισαγωγικό καθεστώς). Παρόλα αυτά, η νέα κυβέρνηση έχει εξαγγείλει την πρόθεσή της να προωθήσει μια σειρά μέτρων για την προσέλκυση και προστασία των ξένων παραγωγικών επενδύσεων.

Έτσι, αναμένεται νέος νόμος για τις ξένες επενδύσεις και παράλληλα αναμόρφωση του συστήματος πληρωμών, βελτίωση της νομοθεσίας περί χρεοκοπίας, αναμόρφωση της νομοθεσίας για ιδιοκτησία γης, βελτίωση του δικαστικού συστήματος, αλλαγές του νόμου περί ιδιωτικοποιήσεων και των φορολογικών κινήτρων. Αξιοσημείωτο είναι ότι ανάλογες εξαγγελίες είχαν γίνει παλιότερα από την προηγούμενη κυβέρνηση χωρίς να υπάρξει ικανοποιητική υλοποίηση αυτών. Αυτή τη φορά, όμως, παρατηρούνται επίμονες συστάσεις που εκφράζονται από τους δυτικούς οικονομικούς οργανισμούς για τη διασφάλιση της διαφάνειας και την απλούστευση των διαδικασιών για τους ξένους επενδυτές, αλλά τα βήματα για την υιοθέτηση των αλλαγών είναι μάλλον αργά.

Γενικά οι ξένες επιχειρήσεις που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στην π.Γ.Δ.Μ. υποχρεούνται να λειτουργούν σύμφωνα με τη νομοθεσία της και έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τις εγχώριες επιχειρήσεις, τη λεγόμενη εθνική μεταχείριση. Επίσης, έχουν υπό κάποιες προϋποθέσεις το δικαίωμα ιδιοκτησίας σε ακίνητη περιουσία αλλά δεν έχουν προς το παρόν δικαίωμα αγοράς γης (οι σχετικές διατάξεις είναι εξαιρετικά περίπλοκες και θα πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής).

3.2.2. ΌΡΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Βάσει του *Νόμου περί Εμπορικών Εταιρειών* οι ξένοι επενδυτές δικαιούνται να πραγματοποιούν επενδύσεις σε τοπικές επιχειρήσεις, να εγκαθιδρύουν μικτές ή ατομικές

επιχειρήσεις, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και προδιαγραφές, οι οποίες ισχύουν και για τα ημεδαπά πρόσωπα που ιδρύουν κάποια επιχείρηση. Οι ξένες επενδύσεις μπορούν να αφορούν κάθε είδους επιχείρησης, τράπεζας ή ταμειυτηρίου και μπορούν να πραγματοποιηθούν σε ξένο ή σε εθνικό νόμισμα⁹, εξοπλισμό και ανταλλακτικά, πρώτες ύλες, ενδιάμεσα αγαθά¹⁰ και δικαιώματα.

Η διαδικασία της καταχώρησης για τις εταιρείες ξένων επενδύσεων αποτελείται από δύο επίπεδα: απαιτείται καταρχήν έγκριση του Υπουργού Εξωτερικών ότι η απόφαση ή η συμφωνία είναι σύννομη. Η παροχή της έγκρισης είναι υποχρεωτική στην περίπτωση της ατομικής εταιρίας ή στην περίπτωση όπου ο ξένος επενδυτής είναι ο κύριος μέτοχος. Ύστερα από την παροχή της έγκρισης ξεκινάει η διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου.

Υπό προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία οι ξένοι επενδυτές δικαιούνται φορολογικές ελαφρύνσεις για τα τρία πρώτα χρόνια της λειτουργίας της επιχείρησης, καθώς και φοροαπαλλαγές για έσοδα που επανεπενδύθηκαν στην π.Γ.Δ.Μ. Αφότου έχουν εκπληρωθεί οι οικονομικές υποχρεώσεις απέναντι στο κράτος, είναι επιτρεπτή η μεταφορά του κέρδους.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με την παραπάνω νομοθεσία¹¹, τα αλλοδαπά νομικά και φυσικά πρόσωπα μπορούν να δραστηριοποιηθούν: α) Ιδρύοντας μια νέα εταιρία β) Συμμετέχοντας στο κεφάλαιο μιας ήδη υπάρχουσας εταιρίας γ) Αποκτώντας πακέτο μετοχών από ντόπια Ανώνυμη Εταιρία δ) Ιδρύοντας θυγατρική εταιρία ε) Ιδρύοντας γραφείο αντιπροσωπείας.

3.2.3. ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Από τα φορολογικά κίνητρα που έχουν καταγραφεί στη νομοθεσία της π.Γ.Δ.Μ. και αφορούν τις ξένες επενδύσεις επισημαίνονται τα εξής:

- Αυξημένες αποσβέσεις σε περίπτωση τεχνολογικού εκσυγχρονισμού ή επέκτασης της επιχείρησης, σε ποσοστό 25% της αξίας του ενεργητικού που έχει αποσβεσθεί.
- Φορολογική απαλλαγή σε περίπτωση επανεπένδυσης των κερδών, υπό την προϋπόθεση ότι το ποσό δεν ξεπερνά το 30% του φορολογητέου εισοδήματος.

⁹ Ο ξένος επενδυτής μπορεί να επενδύσει σε εγχώριο νόμισμα που έχει αποκτηθεί μέσω εξαγοράς και μετατροπής των υποχρεώσεων που σχετίζονται με ειδικευμένες ξένες πιστώσεις και άλλες μορφές σύμφωνα με το Νόμο περί Πιστωτικών σχέσεων με τρίτες χώρες (άρθρο 3 του Νόμου για τις Ξένες Επενδύσεις).

¹⁰ Με ειδική μεταποιητικά διαδικασία μετασχηματίζονται σε καταναλωτικά προϊόντα.

¹¹ Νόμος περί Εμπορικών Εταιρειών (Ν.28/96, Ν.7/97, Ν.21/98, Ν.37/98, Ν.63/98).

- Πλήρης απαλλαγή φόρου στην περίπτωση επανεπένδυσης των κερδών σε οικονομικά καθυστερημένες περιοχές και σε περιοχές “ειδικών συνθηκών” (π.χ. συνοριακές ζώνες, ορεινές περιοχές).
- Στις περιπτώσεις όπου υπάρχει συμμετοχή αλλοδαπών στο κεφάλαιο της επιχείρησης σε ποσοστό τουλάχιστον 20%, δίδεται πλήρης απαλλαγή από την υποχρέωση πληρωμής φόρου επί των κερδών για την περίοδο των τριών πρώτων ετών και για το ποσό που αναλογεί στο ποσοστό της ξένης συμμετοχής. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι μια εξ’ ολοκλήρου ξένη επιχείρηση απαλλάσσεται πλήρως από την φορολογία επί των κερδών της για μια τριετία.
- Επίσης δε φορολογούνται τα κέρδη που επενδύονται στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος.

Όσον αφορά τα δασμολογικά κίνητρα, που αφορούν τις ξένες επενδύσεις, επισημαίνεται ότι από 1η Απριλίου 2000 τέθηκε σε εφαρμογή νέος Τελωνειακός Κώδικας. Απαλλάσσει κυρίως από την καταβολή δασμών εμπορεύματα (εξοπλισμός, ανταλλακτικά, πρώτες ύλες) που εισέρχονται στη χώρα με σκοπό να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή νέων προϊόντων που προορίζονται για εξαγωγή μέσα στους επόμενους δώδεκα μήνες. Τα τελωνεία της χώρας μετά από αίτημα της παραγωγικής επιχείρησης χορηγούν ειδικές άδειες υπό τους εξής όρους: α) η επιχείρηση πρέπει να έχει έδρα την π.Γ.Δ.Μ. β) τα προϊόντα που εισάγονται χωρίς δασμούς να είναι αναγνωρίσιμα στο τελικό προϊόν (με την εξαίρεση των μέσων παραγωγής όπως μηχανήματα, ανταλλακτικά κ.λ.π.) γ) η επεξεργασία των εισαγόμενων προϊόντων να βελτιώσει τους όρους εξαγωγής του προϊόντος χωρίς να θίγονται θεμελιώδη συμφέροντα των εντόπιων κατασκευαστών. Επίσης προβλέπονται αυξημένες αποσβέσεις σε περίπτωση τεχνολογικού εκσυγχρονισμού ή επέκτασης της επιχείρησης, σε ποσοστό έως 25% της αξίας του ενεργητικού που έχει αποσβεσθεί.

3.2.4. ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΖΩΝΕΣ

Έχει ήδη προωθηθεί νομοθεσία για την ίδρυση ελευθέρων ζωνών μέσα στην π.Γ.Δ.Μ. Σύμφωνα με το σχετικό νόμο (Ιούλιος 1999) στην ελεύθερη ζώνη παράγονται εμπορεύματα και προσφέρονται υπηρεσίες σχετικές με εξαγωγές, εξωτερικό εμπόριο, πωλήσεις, τραπεζικές και άλλες χρηματιστικές εργασίες, ασφαλίσσεις και επανασφαλίσσεις περιουσιών, προσώπων, καθώς και άλλες οικονομικές δραστηριότητες εκτός από την

κλωστοϋφαντουργία. Η γη εντός της ζώνης μπορεί να ενοικιάζεται σε ξένο επενδυτή για περίοδο πενήντα ετών με δυνατότητα παράτασης για επιπλέον εικοσιπέντε χρόνια σύμφωνα με το ισχύοντα Νόμο.

Ο χρήστης της ζώνης, η οποία λειτουργεί ως εταιρεία, απαλλάσσεται από:

- τελωνειακούς (εισαγωγικούς ή εξαγωγικούς) δασμούς
- φόρο πωλήσεων (ΦΠΑ) για το εμπόριο προϊόντων εντός της ζώνης, εκτός από εμπόριο που προορίζεται για τελική κατανάλωση
- φόρο πωλήσεων (ΦΠΑ) για προϊόντα που μεταφέρονται στη ζώνη για την παραγωγή άλλων τα οποία προορίζονται για εξαγωγή για την εκτέλεση άλλων αποδεκτών εργασιών.
- φόρο πωλήσεων (ΦΠΑ) για υπηρεσίες οι οποίες ασκούνται στη ζώνη και συνδέονται άμεσα με την εξαγωγή προϊόντων και υπηρεσιών
- φόρο επί των κερδών για περίοδο δέκα ετών από την έναρξη άσκησης της δραστηριότητας στην ζώνη.
- Φόρο περιουσίας για περίοδο δέκα ετών από την έναρξη άσκησης της δραστηριότητας στην ζώνη.
- Όλους τους φόρους που σχετίζονται με τη μεταβίβαση ιδιοκτησίας και δικαιωμάτων μεταξύ ιδρυτών και χρηστών της ζώνης.
- Την καταβολή αποζημιώσεων, φόρων και άλλων επιβαρύνσεων σχετικών με τη χρήση γης, το αποχετευτικό σύστημα, την υδροδότηση, τη θέρμανση και τα δίκτυα αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας.

Στη χώρα έχει ήδη συσταθεί νομικά η πρώτη Ελεύθερη Ζώνη, η οποία πρόκειται να λειτουργήσει στην περιοχή Bunartzik, που βρίσκεται δέκα χιλιόμετρα περίπου έξω από τα Σκόπια και δίπλα στο διεθνές αεροδρόμιο των Σκοπίων. Μετά την αναγνώριση της Ταϊβάν ως επίσημο κράτος, η κυβέρνηση της τελευταίας προσφέρθηκε να καλύψει το ποσό των 20 εκ.\$ για το αρχικό κόστος κατασκευής του όλου προγράμματος. Εντούτοις οι εργασίες, οι οποίες άρχισαν τον Αύγουστο του 1999, δεν έχουν ολοκληρωθεί και ως εκ τούτου η ζώνη δε λειτουργεί ακόμη.

3.2.5. ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΡΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Η π.Γ.Δ.Μ. έχει συνάψει και επικυρώσει διμερείς συμβάσεις για την προστασία των ξένων επενδύσεων με τις εξής χώρες: Κροατία (Ν.17/95), Σλοβενία (Ν.55/96), Ο.Δ.Γ. (Ν.69/96), Τουρκία (Ν.5/97), Σουηδία (Ν.8/97), Γερμανία (Ν.8/97), Πολωνία (Ν.17/97), Ιταλία (Ν.34/97), Κίνα (Ν.49/97). Ακόμα υπέγραψε Συμφωνίες για την προστασία ξένων επενδύσεων με τη Ρωσία και τη Βουλγαρία. Υπέγραψε και επικύρωσε διμερείς συμβάσεις για την αποφυγή της διπλής φορολογίας με τις εξής χώρες: Κροατία (Ν.17/95), Τουρκία (Ν.45/95), Ο.Δ.Γ. (Ν.8/97), Πολωνία (Ν.17/97), Ιταλία (Ν.34/97), Κίνα (Ν.49/97).

Η π.Γ.Δ.Μ. αποτελεί συμβαλλόμενο μέλος στις παρακάτω πολυμερείς διεθνείς συμβάσεις: α) Σύμβαση MIGA¹² β) Σύμβαση της Νέας Υόρκης για την αναγνώριση και την εκτέλεση Αλλοδαπών Διαιτητικών Αποφάσεων γ) Σύμβαση Ουάσιγκτον για τον Διακανονισμό των Διαφόρων δ) Συμφωνία Συνεργασίας με Ε.Ε.

3.2.6. ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Η π.Γ.Δ.Μ. ως χώρα με περιορισμένη εδαφική έκταση, δίχως δίοδο στη θάλασσα και τοποθετημένη σε ένα αβέβαιο και ασταθές περιβάλλον δεν προσελκύει μεγάλο όγκο ξένων επενδύσεων. Οι ξένες επενδύσεις όμως αποτελούν παράγοντα πρωταρχικής σημασίας για την οικονομία της χώρας, τόσο μακροπρόθεσμα όσο και μεσοπρόθεσμα. Η π.Γ.Δ.Μ. έχει θεσπίσει ένα πλαίσιο, καίτοι περιορισμένης εμβέλειας, για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, εντούτοις, οι τελευταίες παραμένουν χαμηλές, σε σύγκριση προς άλλες χώρες ζήτησης επενδυτικών κεφαλαίων.

Κατά το χρονικό διάστημα 1992-1995 οι ξένες επενδύσεις περιορίστηκαν στο ποσό των 40 εκ.\$, που κατανεμήθηκε στους ακόλουθους κλάδους ως εξής: Εμπόριο 35,8%, βιομηχανία 29,7% και μεταφορές 26,5%. Την περίοδο εκείνη υπήρχε ένας έντονος σκεπτικισμός από την πλευρά των ξένων επενδυτών εξαιτίας της κλιμάκωσης των στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Βοσνία, καθώς επίσης και εξαιτίας των πολυάριθμων πολιτικοοικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε η χώρα μετά το διαμελισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Ωστόσο κατά το πρώιμο αυτό στάδιο λειτουργίας του νεοσύστατου κράτους καθιερώθηκε εθνικό νόμισμα, αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα του υπερπληθυσμού

¹² Ο MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency) είναι διεθνής οργανισμός παροχής εγγυήσεων για ξένες επενδύσεις και ιδρύθηκε το 1988.

και ουσιαστικά βελτιώθηκε το μακροοικονομικό περιβάλλον. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό η προσαρμογή του νομοθετικού συστήματος στις ανάγκες της οικονομίας της αγοράς.

Αυξημένο ενδιαφέρον από ξένους επενδυτές παρουσιάστηκε μόλις το 1996 με δώδεκα κυρίως επενδύσεις που ξεπερνούσαν το ποσό των 500.000 DM¹³. Η μεγαλύτερη επένδυση της χρονιάς (3 εκ. DM) ήταν αυτή της αυστριακής εταιρίας παραγωγής γύψου

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7.: ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΈΤΟΣ 1998 (ΣΕ ΕΚ.\$)

Χώρα	Επενδύσεις σε μετρητά	Επενδύσεις σε αγαθά	Συνολική Επένδυση	Επιστροφή Επένδυσης	Καθαρή Αξία Επένδυσης
Ελλάδα	32,775	3,498	36,274	0	36,274
Κύπρος	28,889	0	28,889	0,003	28,886
Γερμανία	15,949	2,088	18,038	0,109	17,928
Μ. Βρετανία	10,500	0,442	10,942	0,077	10,864
Ιρλανδία	7,000	0,005	7,005	0	7,005
Αυστρία	0,164	4,886	5,049	0,082	4,967
Ελβετία	4,678	0,167	4,845	0,150	4,695
Λιχτενστάιν	3,522	0	3,522	0	3,522
Γιουγκοσλαβία	2,004	0,196	2,200	0	2,200
Ιταλία	0,041	1,593	1,634	0	1,634

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της π.Γ.Α.Μ.

Knauf. Κατά τη διάρκεια του 1997, επίσημες στατιστικές της χώρας κατέγραψαν εισροή κεφαλαίου ύψους 26 εκ.\$, εκ των οποίων τα 6 επενδύθηκαν μέσω της εισαγωγής εξοπλισμού και τα άλλα 20 ήταν κεφάλαια ελβετικής προέλευσης που επενδύθηκαν στην εντόπια μονάδα ατσαλιού Makstill που βρίσκεται λίγο έξω από τα Σκόπια. Σημαντικές ξένες επενδύσεις μέσα στο έτος 1998 ήταν: α) Η ιδιωτικοποίηση ενός τμήματος του εργοστασίου ατσαλιού στα Σκόπια (Ladna Valalnica) από την γάλλο-ελβετική εταιρία Balkansteel (με έδρα το Λιχτενστάιν), ύψους 35 εκ. DM β) Η επένδυση στο εργοστάσιο παραγωγής

¹³ Τα ποσά που αναφέρονται είναι σε τιμές flow.

τσιμέντου (Usje) από την ελβετική εταιρία Holder bank και την ελληνική Τιτάν, ύψους 50 εκ. DM. Η συνολική αξία των ξένων επενδύσεων ανήλθε περίπου στα 125 εκ.\$ για τη χρονιά αυτή και από αυτά το 50-60% επενδύθηκαν σε κατασκευαστικές βιομηχανίες. Παρόλα αυτά, εκτιμάται ότι το ανωτέρω ποσό δεν επηρέασε τους πιο σημαντικούς τομείς της οικονομίας και επιπλέον δεν υπήρξε επαρκές για την εδραίωση νέων τεχνολογιών παραγωγής, που αποτελούν μία από τις προτεραιότητες της χώρας.

Οι ξένες επενδύσεις στην π.Γ.Δ.Μ. κατά το 1999 βρέθηκαν σε εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο, επηρεαζόμενες καθοριστικά από τα γεγονότα του Κοσσυφοπεδίου. Εντούτοις, εντός του 1999 έγιναν στη χώρα οι δύο μεγαλύτερες επενδύσεις: αυτή της εξαγοράς των διυλιστηρίων ΟΚΤΑ από τον όμιλο Ελληνικά Πετρέλαια και εκείνη της απόκτησης της

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8.: ΟΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ Π.Γ.Δ.Μ.

Εταιρεία	Χώρα	Κλάδος	Επένδυση	Ύψος επένδυσης εκτός μελλοντικών δεσμεύσεων (εκ.\$)
Εθνική Τράπεζα	Ελλάδα	Τράπεζες	Stopanska Banka	58,6
Balkanbrew	Ελλάδα	Ποτά	Skopje brewery	35,0
Ελληνικά Πετρέλαια	Ελλάδα	Πετροχημικά	Διυλιστήρια ΟΚΤΑ	32,0
Τιτάν	Ελλάδα	Τσιμέντα	Τσιμέντα USJE	30,0
Balkan Steel	Liechtenstein	Χαλυβουργία	Ladna Valanica	21,0
Duferco	Ελβετία	Χαλυβουργία	Makstil	11,5
East West Trade	Αυστρία	Λιανεμπόριο	Centro	11,0
Tobacna Ljubljana	Σλοβενία	Επεξεργασία καπνού	Tutunski Kombinat	3,0
Intabex	Ολλανδία	Επεξεργασία καπνού	Jugotutun	2,4
Maripel	Ιταλία	Υποδήματα	Bargala	1,4

Πηγή: Υπουργείο Οικονομίας π.Γ.Δ.Μ.

πλειοψηφίας της Stopanska Banka από τον όμιλο Εθνική Τράπεζα (η εξαγορά ολοκληρώθηκε τελικά μέσα στους πρώτους μήνες του 2000).

Αναφορικά προς την προέλευσή τους, καίτοι μεθοδολογικά υπάρχουν ασάφειες για τον προσδιορισμό τους¹⁴, οι κυριότερες επενδύσεις που έχουν γίνει έως τώρα προέρχονται από την Ελλάδα, την Ελβετία, την Αυστρία, τη Σλοβενία, την Ιταλία, τις Η.Π.Α., τη Βουλγαρία και την Τουρκία.

3.2.7. ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Dun & Bradstreet¹⁵, η π.Γ.Δ.Μ. βαθμολογείται με DB6a¹⁶, που σημαίνει έλλειψη αξιοπιστίας και αδυναμία ανταπόκρισης στην άμεση πληρωμή των υποχρεώσεων. Η συγκεκριμένη βαθμολογία είναι από τις χαμηλότερες που έχει ποτέ χρησιμοποιήσει ο συγκεκριμένος φορέας. Προτείνει επίσης, οι συμφωνίες να εκτελούνται με πιστωτική εντολή (Letter of Credit ή L/C), λόγω του σχετικά καλού τραπεζικού συστήματος.

Η περιορισμένη εισροή επιχειρηματικών παραγωγικών κεφαλαίων οφείλεται σε πληθώρα παραγόντων που επισημαίνονται παρακάτω. Αρχικά η διαδικασία ιδιωτικοποίησης που ακολουθήθηκε απέτυχε να προσελκύσει πολλούς ξένους επενδυτές, ενώ ταυτόχρονα οι διευθυντικές ομάδες δε διέθεταν τα απαραίτητα κεφάλαια και την αναγκαία τεχνογνωσία για την εκπόνηση διαφόρων σύγχρονων επιχειρηματικών σχεδίων. Οι εξελίξεις αυτές σε συνδυασμό με την κατάρρευση των αγορών και των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, κατέστησαν μεγάλο μέρος των εταιριών του παραγωγικού τομέα προβληματικό. Πρέπει να γίνει αντιληπτό και το μικρό μέγεθος της όλης αγοράς αφού είναι μια χώρα με μικρό πληθυσμό. Επίσης οι αδυναμίες του νομικού πλαισίου, του τραπεζικού συστήματος και εν γένει η ασταθής οικονομία της χώρας την καθιστούν επίφοβη για παραγωγικές επενδύσεις. Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί το περιορισμένο επίπεδο ανάπτυξης των γειτονικών της χωρών και η γενικότερη περιφερειακή αστάθεια, ιδιαίτερα μετά την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο. Τέλος αναφέρεται ο αρνητικός

¹⁴ Μεθοδολογικά προκύπτει το δίλημμα του προσδιορισμού της ταυτότητας μιας επένδυσης είτε με βάση (α) τη χώρα εγκατάστασης της μητρικής εταιρείας (β) τους μετόχους της εταιρείας που προβαίνει στην εξαγορά, ανεξαρτήτως της έδρας που εμφανίζεται.

¹⁵ Από πολλούς θεωρείται ο πιο σημαντικός διεθνής φορέας παροχής οικονομικών πληροφοριών.

¹⁶ Για τον υπολογισμό του δείκτη επικινδυνότητας επενδύσεων της Dun & Bradstreet λαμβάνονται υπόψη το οικονομικό, το κοινωνικό-πολιτικό και το εμπορικό ρίσκο σε συνδυασμό με τη γεωγραφική θέση της χώρας. Η κλίμακα που ισχύει είναι από DB1 έως DB7. Σε κάθε επιμέρους κατηγορία δίνεται και μία επιπλέον αξιολόγηση μεταξύ του a και d.

παράγοντας της γραφειοκρατίας και ο έντονος ανταγωνισμός που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια όσο αφορά τα ξένα επενδυτικά κεφάλαια στις υπό μετάβαση οικονομίες.

Η ανάγκη όμως προσέλκυσης ξένων επενδυτών ωθεί την κυβέρνηση να επιταχύνει τις διαδικασίες ιδιωτικοποίησης ζημιωγόνων εταιρειών που βρίσκονται ακόμα υπό τον έλεγχο της (π.χ. αγροτοβιομηχανικά συγκροτήματα), όπως και τις υπό ιδιωτικό έλεγχο εταιρείες που αναζητούν ξένους συνεργάτες. Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Δ.Ν.Τ. εξαρτούν την περαιτέρω παροχή οικονομικής βοήθειας από την πορεία εξυγίανσης δώδεκα μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων.

Από την άλλη πλευρά, θετικό σημαντικό στοιχείο για το επενδυτικό κλίμα στην π.Γ.Δ.Μ. είναι οι Συμφωνίες Ελευθέρου Εμπορίου που υπέγραψε με ΟΔΓ, Σλοβενία, Κροατία, Τουρκία, Βουλγαρία και η Συμφωνία Συνεργασίας μεταξύ Ε.Ε. και π.Γ.Δ.Μ. που ισχύει από 1η Ιανουαρίου 1998.

3.3. Διεθνείς Σχέσεις

3.3.1. ΓΕΝΙΚΑ

Η κατάσταση που διαμορφώνεται μετά από την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο θα διαδραματίσει βασικό ρόλο στις διεθνείς σχέσεις της χώρας τα επόμενα χρόνια. Η χώρα αρχικά υποστήριξε την ουδετερότητα στην κρίση, αλλά διάφορες ενέργειες που έγιναν από μέρους της κυβέρνησης κατά τη διάρκεια της, αντιμετωπίστηκαν ως εχθρικές από την Σερβική πλευρά. Υπήρξαν επίσης πολλά παράπονα από την πλευρά των Σκοπίων προς τη Δύση για τις επιπτώσεις από την κρίση και συγκεκριμένα οι διαμαρτυρίες επικεντρώθηκαν στο φλέγον ζήτημα των προσφύγων. Η κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι ο αριθμός των προσφύγων που δέχτηκε, υπερέβαινε κατά πολλές χιλιάδες τον αριθμό που πραγματικά θα μπορούσε να φιλοξενήσει η χώρα.

Μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της π.Γ.Δ.Μ., ξεκίνησε η διαδικασία συνεργασίας με τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς με σκοπό την υποβοήθηση της διαδικασίας μετάβασης στην ελεύθερη αγορά και την χρηματοδότηση μέρους του κόστους που αυτή συνεπάγεται για τη χώρα. Από τους διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς, η Παγκόσμια Τράπεζα καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του κόστους των διαρθρωτικών προγραμμάτων που εφαρμόζονται στη χώρα και τα οποία περιλαμβάνουν τους

περισσότερους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Ταυτόχρονα, η χώρα λαμβάνει χρηματοδοτήσεις από το Δ.Ν.Τ. οι οποίες συνδέονται με τις διαρθρωτικές αλλαγές που προτείνονται για την εξυγίανση της οικονομίας. Από την άλλη πλευρά, η Ε.Ε. συμβάλει στην ανάπτυξη της χώρας μέσω κυρίως του Προγράμματος PHARE, ενώ στη χώρα εφαρμόζονται παράλληλα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (Ε.Τ.Α.Α.). Από το 1996 η π.Γ.Δ.Μ. έχει υποβάλει αίτηση ένταξης στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Π.Ο.Ε.- World Trade Organization/WTO), η οποία όμως δεν έχει ακόμη εξετασθεί. Γενικότερα οι σχέσεις της χώρας με τον υπόλοιπο κόσμο έχουν ως κύριο ζητούμενο την ασφάλεια.

3.3.2. ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ – ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η π.Γ.Δ.Μ. συνεργάζεται με το Δ.Ν.Τ., στα πλαίσια της προσπάθειας μετάβασης στην οικονομία της αγοράς. Δίνεται έμφαση στην προσπάθεια οικοδόμησης θεσμών και πρακτικών της οικονομίας της αγοράς και οι χρηματοδοτήσεις, ως εκ τούτου, δεν συνδέονται με έργα υποδομής. Το Δ.Ν.Τ. επιδοκίμασε τις επιδόσεις της οικονομίας της χώρας για το 1997 και 1998 και υποστήριξε πλήρως τα οικονομικά σχέδια της κυβέρνησης για τη χρονιά 1999. Οι καλές σχέσεις της χώρας με το Δ.Ν.Τ. πιστοποιούνται από το γεγονός ότι η χώρα έχει πετύχει από το 1992 έως το 1999 την χρηματοδότηση της με 139 εκ.\$.

Το πρώτο τμήμα της συνολικής χρηματοδότησης δόθηκε τον Απρίλιο του 1994 και μια δεύτερη συμφωνία ύψους 40 εκ.\$ έλαβε χώρα μέσα στο 1995. Το πρόγραμμα αφορούσε την σταθεροποίηση της αυστηρής μακροοικονομικής πολιτικής. Στις αρχές του 1997, η κυβέρνηση υπέγραψε μία νέα συμφωνία για την παροχή 80 εκ.\$ για την υποστήριξη του οικονομικού προγράμματος για την περίοδο 1997-1999. Τον Απρίλιο του 1997 δόθηκε το πρώτο τμήμα της χρηματοδότησης, το δεύτερο το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους και το τρίτο τον Ιούλιο του 1998. Ταυτόχρονα, το Δ.Ν.Τ. ενέκρινε τον Αύγουστο του 1999 επιπρόσθετη δανειοδότηση ύψους 19 εκ.\$ για υποστήριξη του προϋπολογισμού λόγω μειωμένων εξαγωγών εξ' αιτίας της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου.

Η χώρα έχει ξεκινήσει ήδη διαπραγματεύσεις για το νέο πρόγραμμα ESAF (Enhanced Structural Adjustment Facility), το οποίο θα αφορά, όπως και το προηγούμενο τριετές πρόγραμμα ESAF (1998- 2000), σειρά διαρθρωτικών αλλαγών στο σύνολο του

φάσματος της οικονομίας. Το συνολικό ποσό της χρηματοδότησης θα εξαρτηθεί επίσης από τις δράσεις άλλων οργανισμών, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα. Η σημασία αμφοτέρων των χρηματοδοτήσεων γίνεται εμφανής και από το γεγονός ότι η περαιτέρω αναδιάρθρωση του χρέους προς το Paris Club¹⁷ θα εξαρτηθεί, με τη σειρά του, από τις συμφωνίες με τους δύο παραπάνω οργανισμούς.

Η π.Γ.Δ.Μ. έγινε μέλος της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Οργανισμού Διεθνούς Ανάπτυξης (International Development Agency-IDA), το Φεβρουάριο του 1993. Ειδικά η Παγκόσμια Τράπεζα έχει αναπτύξει από τότε σε συνεργασία με τις εκάστοτε κυβερνήσεις της χώρας, ένα πρόγραμμα για την υποστήριξη της ανάπτυξης της χώρας, που περιλαμβάνει σειρά διαρθρωτικών αλλαγών καλύπτοντας σχεδόν το σύνολο των τομέων δραστηριότητας. Στις διαρθρωτικές αλλαγές περιλαμβάνονται ουσιαστικές βελτιώσεις στο χρηματοοικονομικό σύστημα¹⁸, στη νομοθεσία για τη λειτουργία των επιχειρήσεων, στη μείωση του κόστους παροχής υπηρεσιών από το δημόσιο τομέα, με έμφαση στην εκκαθάριση ή πώληση των μεγάλων ζημιολόγων επιχειρήσεων¹⁹ και στην αναδιάρθρωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας, εκπαίδευσης και υγείας.

Τον Αύγουστο του 1998 το διοικητικό συμβούλιο της Παγκόσμιας Τράπεζας επικύρωσε το πρόγραμμα αρωγής της χώρας στηρίζοντας πλήρως την εθνική στρατηγική της κυβέρνησης. Προβλέπει τη δανειοδότηση των προγραμμάτων μεταρρυθμίσεων και οικονομικής ανάπτυξης με 200 εκ.\$ μέχρι και τον Ιούνιο του 2001. Σκοπός του προγράμματος αυτού είναι η ευρύτερη προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης προκειμένου να μειωθεί αισθητά η ανεργία και η φτώχεια που προκλήθηκαν από τις αλληπάλληλες πολιτικοοικονομικές αλλαγές. Ταυτόχρονα, εντός του Ιουνίου 2000 ξεκίνησαν συνομιλίες μεταξύ των δυο πλευρών για το δεύτερο πακέτο (FESAL2) ύψους 50 εκ.\$, με στόχο να υπογραφεί συμφωνία το Σεπτέμβριο. Η Παγκόσμια Τράπεζα έχει ήδη καταστήσει σαφές στην Κυβέρνηση της χώρας ότι εντός του τρέχοντος έτους θα πρέπει να προωθηθούν ακόμη ταχύτερα οι διαρθρωτικές αλλαγές και ότι το πρόγραμμα χρηματοδότησης θα εξαρτηθεί από την ταχύτητα και την ποιότητα των μεταρρυθμίσεων.

Γενικότερα, το σύνολο των προγραμμάτων παροχής χρηματοοικονομικής βοήθειας της Παγκόσμιας Τράπεζας στην χώρα προσεγγίζει, από το 1993, τα 500 εκ.\$, ενώ επίσης

¹⁷ Οι διμερείς- κρατικοί πιστωτές της χώρας, στους οποίους οφείλεται άνω του 80% των μη-πολυμερών δανείων.

¹⁸ Σημαντικό βήμα στη διαδικασία αυτή ήταν η ιδιωτικοποίηση της STOPANSKA BANKA, που εξαγοράστηκε από την Εθνική Τράπεζα

¹⁹ Σημαντικό βήμα στον τομέα αυτό ήταν η πώληση των κρατικών διυλιστηρίων ΟΚΤΑ στα Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε..

δόθηκαν έκτακτες πιστώσεις ύψους 50 εκ.\$ για τη στήριξη του προϋπολογισμού λόγω της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου. Εντούτοις, σημαντικά ποσά (περίπου 140 εκ.\$) δεν έχουν ακόμη αξιοποιηθεί από τα υφιστάμενα προγράμματα, λόγω καθυστερήσεων στις διαρθρωτικές αλλαγές.

3.3.4. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Η π.Γ.Δ.Μ. και η Ε.Ε. εδραίωσαν τις διπλωματικές τους σχέσεις το Δεκέμβριο του 1996. Το Μάρτιο του 1997 ξεκίνησαν οι συνομιλίες για την ολοκλήρωση της Συμφωνίας Συνεργασίας των εδαφών και των μεταφορών. Οι συμφωνίες αυτές υπογράφηκαν τελικά στις 29 Απριλίου 1997 στο Λουξεμβούργο και τέθηκαν σε ισχύ τον Ιανουάριο του 1998. Επίσης προβλεπόταν ένα πλαίσιο για τον πολιτικό διάλογο ανάμεσα στις δύο πλευρές που έλαβε χώρα σε δύο φάσεις (Φεβρουάριος 1998 και Απρίλιος 1999).

Η Ε.Ε. είναι ο παραδοσιακά σημαντικότερος συνέταiros της π.Γ.Δ.Μ. στις συναλλαγές του εξωτερικού εμπορίου. Συμμετέχει πάνω από 45% στο σύνολο των συναλλαγών εξαγωγών και εισαγωγών της χώρας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι την περίοδο 1998-1999 η Ε.Ε. κάλυπτε το 54% του συνόλου των εξαγωγών και 40% του συνόλου των εισαγωγών. Προβλήματα όμως άρχισαν σύντομα να δημιουργούνται ανάμεσα στις συναλλαγές τους, λόγω της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου.

Από την πλευρά της, η Ε.Ε. δραστηριοποιείται στη χώρα κυρίως μέσω του προγράμματος PHARE. Το πρώτο πρόγραμμα, ύψους 60 MECU, αφορούσε την περίοδο 1996- 1999 και κατανέμονταν στην υποστήριξη του επιχειρηματικού και χρηματοοικονομικού τομέα (23%), στις δημόσιες επενδύσεις και υποδομές (17%), στον αγροτικό τομέα και τους φυσικούς πόρους (22%), στον κοινωνικό τομέα και τους ανθρώπινους πόρους (21%) και στη διατηρησιμότητα των διαρθρωτικών αλλαγών (17%). Το νέο πρόγραμμα που θα αντικαταστήσει το PHARE, υπό την ονομασία CARDS, θα περιλαμβάνει βοήθεια υπό μορφή δωρεάν χρηματοδότησης της Ε.Ε. προς τις πέντε χώρες των Δυτικών Βαλκανίων (Αλβανία, π.Γ.Δ.Μ., Βοσνία, Κροατία και Ο.Δ.Γ.) μέσω Συμφωνιών Σύνδεσης και Σταθεροποίησης και με χρονικό ορίζοντα την περίοδο 2000-2004. Συνολικά για τις πέντε χώρες εκτιμάται ότι θα διατεθούν κονδύλια ύψους 5,5 δις. €.

Στα πλαίσια της συνεργασίας της χώρας με την Ε.Ε., η χώρα επωφελείται και των δυνατοτήτων χρηματοδότης μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Η τελευταία, ως

χρηματοδοτικός θεσμός της Ε.Ε., έχει υπογράψει Συμφωνία Πλαίσιο με την π.Γ.Δ.Μ. Η συνεργασία βασίζεται στο Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο που αποτελεί μέρος της Συμφωνίας Συνεργασίας που ισχύει από την 01.01.1998. Μέσω του Πρωτοκόλλου η Ε.Τ.Ε. υποστηρίζει τον κλάδο μεταφορών της χώρας, μέσω χρηματοδότησης ύψους 130 εκ.€ ενώ η Συμφωνία προβλέπει τη δυνατότητα επέκτασης του ποσού μέχρι τα 150 εκ.€ μέχρι το τέλος του 2000. Τα έργα που χρηματοδοτούνται είναι ο δρόμος Stobi- Demir Karija (μέρος του E75), ο δρόμος Demir Karija- Γευγελή (μέρος του E75), ο δρόμος Σκόπια- Τέτοβο²⁰ και ο περιφερειακός δρόμος των Σκοπίων. Τέλος σημειώνεται ότι το Μάιο του 2000 υπεγράφη Συμφωνία Πλαίσιο ανάμεσα στην π.Γ.Δ.Μ. και την Ε.Τ.Ε., η οποία παρέχει στη χώρα τη δυνατότητα πρόσβασης σε δάνεια από την δεύτερη για υποστήριξη επενδυτικών σχεδίων σε μεγάλο φάσμα τομέων, όπως οι μεταφορές, η ενέργεια, η προστασία του περιβάλλοντος, οι τηλεπικοινωνίες, ο τουρισμός, η βιομηχανία και οι υπηρεσίες. Μέσα στα άμεσα σχέδια της Ε.Ε. εντάσσεται η δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερου εμπορίου, γεωργικών και βιομηχανικών προϊόντων με την π.Γ.Δ.Μ. Αυτό προβλέπεται να πραγματοποιηθεί μέσα στα επόμενα δέκα χρόνια.

3.3.5. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Σημαντική είναι επίσης και η εισφορά της Ε.Τ.Α.Α., η οποία συνεισφέρει στη χρηματοδότηση έργων και δράσεων στη χώρα τα τελευταία χρόνια. Ειδικότερα, μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1999, η Ε.Τ.Α.Α. είχε συμφωνήσει για δώδεκα μεγάλα έργα-σχέδια στη χώρα, συνολικού κόστους 350 εκ. €, εκ των οποίων η χρηματοδοτήσεις από την Ε.Τ.Α.Α. ανέρχονται σε 179 εκ.€. Από αυτά, τέσσερα αφορούν τον δημόσιο τομέα και οκτώ τον ιδιωτικό. Πιο συγκεκριμένα, τα πέντε από αυτά αφορούν υποδομές τηλεπικοινωνίες, ηλεκτρισμός και αερομεταφορές, πέντε αφορούν τον χρηματοοικονομικό τομέα και δύο τον ιδιωτικό επιχειρηματικό τομέα.

²⁰ Μέρος του Διαδρόμου 8 που αποτελεί το κύριο οδικό άξονα Ανατολής- Δύσης της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.9.: ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΤΗΣ Ε.Τ.Α.Α. (ΣΕ ΕΚ. €)

Όνομασία	Συνολικό Κόστος	Χρηματοδότηση Ε.Τ.Α.Α.
Δημόσιος Τομέας		
1. Υποτομέας ηλεκτρισμού	33,4	23,8
2. Βελτίωση συστήματος ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας	23,3	14,0
3. Τηλεπικοινωνίες	81,6	42,4
4. Αεροδρόμιο Σκοπίων	12,9	9,0
<i>Σύνολο (1-4)</i>	<i>151,2</i>	<i>89,1</i>
Ιδιωτικός Τομέας		
5. Συμμετοχή στο κεφάλαιο Komercialna Banka	7,7	7,7
6. Πίστωση σε MME	20,0	20,0
7. Εταιρεία Makstil	69,7	14,9
8. SEAF	13,0	4,0
9. Επέκταση συστήματος GSM για κινητή τηλεφωνία	18,7	18,7
10. Stopanska Banka	69,2	9,2
11. Alkalioid A.D.	35,4	8,7
12. Στήριξη Εμπορίου	6,8	6,8
<i>Σύνολο (5-12)</i>	<i>240,4</i>	<i>90,0</i>
ΣΥΝΟΛΟ (1-12)	391,6	179,1

Πηγή : Ε.Τ.Α.Α.

3.3.6. ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Αλβανία

Από το ξεκίνημα της εδραίωσης διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Αλβανίας και π.Γ.Δ.Μ., η επικοινωνία μεταξύ τους αναπτύχθηκε γρήγορα σε μεγάλο βαθμό. Ακολούθησε η περίοδος της κυβέρνησης Μπερίσα, κατά τη διάρκεια της οποίας δημιουργήθηκε θέμα εθνικοτήτων από Αλβανικής πλευράς. Αυτό είχε ως επακόλουθο το πάγωμα των διμερών

σχέσεων. Μετά τον Ιούλιο του 1997, με την εκλογή της νέας κυβέρνησης στην Αλβανία, οι σχέσεις επανήλθαν σε ικανοποιητικά επίπεδα. Εκτός από τις επαφές υψηλού επιπέδου και τη συνεργασία κοινοβουλίων, υπήρξε συνεργασία σε αμυντικά θέματα, στον τομέα της γεωργίας και στον τομέα των μεταφορών. Έχουν υπογραφεί από τότε δεκαεπτά συμφωνίες σε διάφορους τομείς, πέντε πρωτόκολλα και ένα υπόμνημα, τα οποία αποτελούν ένδειξη της στενής συνεργασίας που προβλεπόταν. Η εξωτερική πολιτική που ακολουθείται από την πλευρά της π.Γ.Δ.Μ. δείχνει την πρόθεση της χώρας να ισχυροποιήσει τις σχέσεις της με την Αλβανία. Αρνητικό παράγοντα όμως, αποτελεί η ανεπαρκής φύλαξη των συνόρων, με αποτέλεσμα η μετακίνηση οπλοφόρων εξτρεμιστών Αλβανών να είναι πολύ εύκολη.

Ο Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός είναι η πιο γνωστή οργάνωση Αλβανών εξτρεμιστών που δρα αυτή τη στιγμή κατά της π.Γ.Δ.Μ., ωστόσο οι ένοπλες εξτρεμιστικές οργανώσεις είναι δύο, με μεγαλύτερη τον «Απελευθερωτικό Στρατό Πρέσοβο, Μεντβέτζα και Μουγιάνοβατς» (ΑΣΠΜΜ) που μετρά περισσότερους από 2.000 αντάρτες και δρα από το έτος 2000. Ο ΕΑΣ είναι μια πολύ μικρότερη οργάνωση (λιγότεροι από 500 άνδρες) που εμφανίστηκε φέτος. Και οι δύο προέρχονται από κι έχουν φτιαχτεί με πρότυπο τον UCK. Οι περιοχές δράσεις τους είναι διαφορετικές- ο ΕΑΣ δρα στα βορειοδυτικά κι ο ΑΣΠΜΜ στο νότο. Ωστόσο, οι απόψεις και των δύο ταυτίζονται αν και δεν εκφράζονται με τον ίδιο τρόπο: ο ΑΣΠΜΜ έχει μιλήσει ανοικτά υπέρ της απόσχισης εδαφών της π.Γ.Δ.Μ. και προσάρτησής τους σε ένα ανεξάρτητο Κοσσυφοπέδιο, σε αντίθεση με τον σιωπηλό επί του θέματος ΕΑΣ. Η εμφάνιση του ΕΑΣ στο προσκήνιο πιο δυναμικά, προφανώς προέρχεται και από το γεγονός ότι επισήμως ποτέ δεν έχει πάρει θέση υπέρ της διάσπασης της χώρας κι αυτό τον κάνει πιο μετριοπαθή και συμπαθή. Ο ανεφοδιασμός και των δύο ανταρτικών ομάδων περνά από το Κοσσυφοπέδιο. Η θέση της αλβανικής μειονότητας της π.Γ.Δ.Μ., όπως εκφράζεται από τα δύο κόμματά της, είναι επισήμως καταδικαστική προς τους ένοπλους εξτρεμιστές, και δε φαίνεται προς το παρόν να τίθεται θέμα ενδυνάμωσης των ανταρτών από δυσαρεστημένα μέλη της μειονότητας.

Οι αντάρτες των δύο «Απελευθερωτικών Στρατών» που δρουν στη μικρή κεντροβαλκανική δημοκρατία, ελπίζουν στην απόσχιση εδαφών από την βορειοδυτική π.Γ.Δ.Μ. τα οποία θα προσαρτηθούν στο Κοσσυφοπέδιο, αποτελώντας εν καιρώ, ένα τμήμα

της «Μεγάλης Αλβανίας»²¹. Οι εδαφικές διεκδικήσεις για τους εθνικιστές δεν σταματούν εκεί, η Ελλάδα αποτελεί έναν μεταγενέστερο στόχο για τους πιο αισιόδοξους των εθνικιστών. Τα δύο ανταρτικά κινήματα που δρουν αποτελούν προφανώς την συνέχεια του UCK του περίφημου *Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου*, ο οποίος γεννήθηκε από παλαιότερο μικρής έκτασης ανάλογο κίνημα, της εποχής της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας. Επίσημα δεν ζητούν απόσχιση εδαφών και δεν αναφέρονται στη «Μεγάλη Αλβανία» γνωρίζοντας ότι ένα τέτοιο αίτημα θα δυσκόλευε πολύ τη θέση τους διεθνώς. Έχοντας μάθει καλά το μάθημα του Κοσσυφοπεδίου, εξηγούν τη στάση τους ως τρόπο διεκδίκησης ίσων δικαιωμάτων και επίσημης αναγνώρισης της Αλβανικής μειονότητας της π.Γ.Δ.Μ. Ωστόσο, αρκετοί αντάρτες έχουν μιλήσει σε ξένους δημοσιογράφους για το όνειρο της «Μεγάλης Αλβανίας», δηλώσεις που αποδίδονται επισήμως σε «μεμονωμένα στοιχεία».

Συλλαλητήριο 15.000 Αλβανών στα Σκόπια

Πηγή: *Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων (13/03/2001)*

Αξίζει πάντως να αναφερθεί ότι, ακριβώς αυτή η στάση τους έφερε λίγο πιο κοντά στις μετριοπαθείς αλβανικές δυνάμεις και έκανε πιο διστακτική τη διεθνή κοινότητα στην αντιμετώπισή τους.²²

Από την αρχή του έτους 2001 κλιμακώνεται επικινδύνα και σε κάθε επίπεδο η ένταση στην π.Γ.Δ.Μ., καθώς αλβανοί

αυτονομιστές εξαπολύουν σφοδρές επιθέσεις εναντίον αστυνομικών και στρατιωτικών δυνάμεων της χώρας. Το χρονολόγιο της όλης κρίσης άρχισε στις 22 Ιανουαρίου, έπειτα από βομβιστική επίθεση εναντίον αστυνομικού τμήματος σε αλβανικό χωριό στη δυτική πλευρά

²¹ Η «Μεγάλη Αλβανία» ήταν ένα όραμα που έθρεψε ο Εμβέρ Χότζα, στηριζόμενος στην ύπαρξη αυτής της Αλβανίας κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν τα εδάφη που την αποτελούσαν βρίσκονταν υπό ιταλική κατοχή. Το όραμα των αλβανών εθνικιστών είναι η συνένωση σε μια εθνική οντότητα περιοχές του Κοσσοβου που ζουν Αλβανοί, τα Σκόπια και την Αλβανία. Ο πρώην πρόεδρος των Σκοπίων Κίρο Γκλιγκόροφ πιστεύει ότι τα αλβανικά κόμματα στις βαλκανικές χώρες συνεχίζουν να προωθούν την αλβανική «Μεγάλη Ιδέα».

(Πηγή: <http://world.flash.gr/cosmos/balkan/2000/9/18/808id/>)

²² Πηγή της συγκεκριμένης υποενότητας είναι η ιστοσελίδα: (<http://world.flash.gr/cosmos/2001/3/21/4464id/>)

της χώρας προκαλώντας το θάνατο ενός αστυνομικού και τον τραυματισμό άλλων τριών. Την ευθύνη ανέλαβε η οργάνωση ΕΑΣ. Κατά τη διάρκεια του Φεβρουαρίου και Μαρτίου συνεχίστηκαν οι ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ αλβανών και των δυνάμεων ασφαλείας, αλλά κορυφώθηκαν και οι ειρηνικές διαμαρτυρίες με συναθροίσεις πολλών χιλιάδων αλβανών με επικεφαλής την ηγεσία του κόμματος DPA²³. Αιτήματα τη χρονική αυτή περίοδο ήταν να σταματήσει η κρατική τρομοκρατία και η κοινωνική αδικία, ενώ παράλληλα προωθήθηκαν διάφοροι παρατηρητές του ΟΑΣΕ.

Τον Απρίλιο του 2001 σημειώνονται νέα σφοδρά επεισόδια στη Μπίτολα (Μοναστήρι), στο Κουμάνοβο και άλλες παραμεθόριες περιοχές της χώρας με αρκετά θύματα και από τις δύο πλευρές. Οπότε το Μάιο ξεκινάει μια γενικευμένη επιχείρηση του στρατού κατά των οχυρωμένων ανταρτών με χρήση πυροβολικού και μαχητικών ελικοπτέρων. Οι συγκρούσεις δημιουργούν νέο μεγάλο κύμα προσφύγων και οι διεθνείς οργανισμοί πιέζουν ώστε να σχηματιστεί κυβέρνηση ευρείας συνεργασίας. Μέσα στο καλοκαίρι τα αλβανικά πολιτικά κόμματα προβάλλουν ποικίλα αιτήματα, όπως θέσπιση θέσης αντιπροέδρου στη χώρα με δικαίωμα άσκησης βέτο στις αποφάσεις του προέδρου, τα οποία κρίνονται από τον πρόεδρο Τραϊκόβσκι παράλογα, φτάνοντας οι ειρηνευτικές διαδικασίες άλλη μια φορά σε αδιέξοδο.

Προσωρινή παύση πυρός παρουσιάζεται αργότερα υπό νέες διεθνείς πιέσεις και ξεκινάει νέος γύρος επαφών και διαπραγματεύσεων τον Ιούλιο, με τα αιτήματα τώρα να μετατοπίζουν την έμφαση τους σε θέματα επισημοποίησης της αλβανικής γλώσσας, ελέγχου και στελέχωσης της τοπικής αυτοδιοίκησης. Τελικά στην Οχρίδα οι διαπραγματευτές συμφωνούν στα θέματα αυτά και (13 Αυγούστου) υπογράφεται στα Σκόπια η συμφωνία-πλαίσιο, παρόλο που η εκκευρία παραβιάζεται συνεχώς. Το ΝΑΤΟ αναλαμβάνει την «Απαραίτητη Συγκομιδή» των όπλων των ανταρτών του ΕΑΣ, ξεκινώντας την όλη διαδικασία από το Σεπτέμβριο και για διάστημα ενός μηνός. Παράλληλα εξασφάλισε κυβερνητικές υποσχέσεις για μερική αμνηστία στους αντάρτες. Την ίδια στιγμή, η οργάνωση Παγκόσμιο Μακεδονικό Συμβούλιο προσπαθεί να συγκεντρώσει 150.000 υπογραφές, προκειμένου να διεξαχθεί δημοψήφισμα, για την έγκριση ή μη των συνταγματικών αλλαγών. Παρόλα αυτά, νέες οργανώσεις δεν αναγνωρίζουν την

²³ Βλέπε Φωτογραφία σελ.60

υπογραφείσα συμφωνία με αποτέλεσμα να συνεχίζονται οι ένοπλες συγκρούσεις μέχρι σήμερα.²⁴

Βουλγαρία

Η Βουλγαρία ήταν η πρώτη χώρα που αναγνώρισε την π.Γ.Δ.Μ. ως ανεξάρτητο κράτος²⁵. Εντούτοις, οι σχέσεις των δύο χωρών δεν αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα τα δύο επόμενα έτη, λόγω της διαμάχης που είχαν για την επίσημη γλώσσα του νεοσύστατου κράτους. Πιθανότατα, όμως, η αρνητική στάση της Βουλγαρίας υπονόμευσε τις προσπάθειες της να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την ευνοϊκότερη στάση της π.Γ.Δ.Μ. μετά τις βουλευτικές της εκλογές τον Οκτώβριο του 1998 και την ανάδειξη του κόμματος του Λ. Γκεοργκιέφσκι, οδήγησαν στην προσέγγιση των δύο κρατών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.10.: ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΤΗΣ Π.Γ.Δ.Μ. ΜΕ ΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (ΣΕ ΕΚ.\$)

Έτη	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Ισοζύγιο
1994	129	411	282
1995	176	436	260
1996	32	149	117
1997	27	98	71
1998	38	98	60

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Βουλγαρίας

Το Φεβρουάριο του 1999 υπογράφηκε κοινή δήλωση των πρωθυπουργών των δύο χωρών, που έδινε λύση στο γλωσσικό πρόβλημα με αναγνώριση της μακεδονικής γλώσσας από πλευράς Βουλγαρίας. Ακολούθησαν οι υπογραφές σε επτά διακρατικές συμφωνίες που αφορούσαν την αποφυγή διπλής φορολογίας, την αμοιβαία προστασία και προώθηση των επενδύσεων, το εμπόριο, τις οδικές και αεροπορικές μεταφορές αγαθών και επιβατών, τις προξενικές σχέσεις και ένα πρωτόκολλο συνεργασίας των υπουργείων εξωτερικών.

Τον Ιούνιο του ίδιου έτους ακολούθησε μια διμερής συμφωνία, που προέβλεπε τη λειτουργία δύο νέων μεθοριακών διόδων στα σύνορα των δύο κρατών. Θα συνδέονται οι βουλγαρικές πόλεις Σαντάνσκι και Σιμιτλί με το Πέτσεβο και το Μπέροβο της π.Γ.Δ.Μ.

²⁴ Πηγή της συγκεκριμένης υποενότητας είναι η ιστοσελίδα: (http://www.mpa.gr/article.html?doc_id211164)

²⁵ Στις 15 Ιανουαρίου 1992.

αντίστοιχα... Επίσης επίκειται η υπογραφή Συμφωνίας Ελευθέρου Εμπορίου. Στον παρακάτω πίνακα αναφέρονται οι εμπορικές συναλλαγές των δύο χωρών κατά τη διάρκεια μιας πενταετίας.

Γιουγκοσλαβία

Οι διμερείς σχέσεις μεταξύ της π.Γ.Δ.Μ. και της Γιουγκοσλαβίας αναπτύσσονται σε πολλούς τομείς κοινού ενδιαφέροντος. Πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις σε διάφορα επίπεδα και υπογράφηκαν δεκατέσσερις συμφωνίες που αποτέλεσαν τη βάση για περαιτέρω συνεργασία. Ανεξάρτητα της ανάπτυξης των διμερών σχέσεων μεταξύ τους, οι δύο χώρες αντιμετωπίζουν ακόμη σοβαρά προβλήματα πολιτικής μορφής. Το βασικότερο από αυτά είναι το συνοριακό πρόβλημα και εξίσου σημαντικό είναι το ζήτημα του Κοσσυφοπέδιου που επηρεάζει και τις σχέσεις των υπολοίπων κρατών της ευρύτερης περιοχής. Τελευταίο πρόβλημα είναι αυτό της διαδοχής της πρώην Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας από μικρότερα ανεξάρτητα κράτη.

3.3.7. ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ

Μετά τον τερματισμό των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο Κοσσυφοπέδιο, η διεθνής κοινότητα ξεκίνησε μια προσπάθεια εύρεσης των μέσων εκείνων που θα συμβάλουν στην μακροπρόθεσμη σταθερότητα της περιοχής. Έτσι, τον Ιούλιο του 1999, σε συνάντηση σαράντα ηγετών, υπουργών εξωτερικών και εκπροσώπων διεθνών οργανισμών στο Σεράγεβο, αποφασίστηκε η εφαρμογή ενός «Συμφώνου Σταθερότητας» για την ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Στην πρωτοβουλία αυτή εκπροσωπούνται περίπου τριάντα χώρες, περισσότεροι από είκοσι διεθνείς οργανισμοί (μεταξύ των οποίων η Ε.Ε. και η Ε.Τ.Α.Α.) και τρεις Τράπεζες Εργασίας. Από τις δωρήτριες χώρες και οργανισμούς αναμένονται χρηματοδοτήσεις ύψους 2.4 δις €, εκ των οποίων τα 1.83 δις.€ αφορούν αποκλειστικά την οικονομική ανάπτυξη των άμεσα πληγέντων περιοχών.

3.3.8. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Από ελληνικής πλευράς, έχει εκπονηθεί και ανακοινωθεί το Ελληνικό Σχέδιο Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων, το οποίο προβλέπει τη δαπάνη ποσού 100 δις. δρχ., ενδέχεται το ποσό να ανέλθει στα 180 δις δρχ., για το χρονικό διάστημα 2000- 2004, εκ των

οποίων το ποσό των 15,5 δις. δρχ. ή περίπου 50,5 εκ.\$ αφορά σχέδια για την π.Γ.Δ.Μ. Το ποσό αυτό θα προκύψει τόσο από δημόσια όσο και από ιδιωτική χρηματοδότηση. Αναλυτικότερα, τα 16,26 εκ.\$ θα επενδυθούν για έργα κοινωνικής υποδομής (προστασία περιβάλλοντος - ποταμός Αξιός, αποκατάσταση ζημιών σε νοσοκομεία, κέντρα υγείας και κατασκευή οργανωμένων συγκροτημάτων κατοικιών), τα 20,75 εκ.\$ θα διατεθούν για υποδομές (μεταφορές, ενεργειακό δίκτυο, τηλεπικοινωνίες, εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων), τα 13,46 εκ.\$ αφορούν τους τομείς παραγωγής (πετρέλαιο, τηλεπικοινωνίες, τρόφιμα – ποτά, βιομηχανία καπνού, μεταλλουργία, έτοιμο ένδυμα, υπηρεσίες). Η κυβέρνηση, μέσω του σχεδίου αυτού, θα ενισχύσει την προσπάθεια των ελληνικών επιχειρήσεων να συμμετάσχουν ενεργά στο έργο της ανασυγκρότησης των Βαλκανίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΓΧΩΡΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ¹

---

¹ Οι κύριες πηγές στοιχείων για το κεφάλαιο αυτό είναι: το ελληνικό γραφείο συνδέσμου στα Σκόπια του Ακολούθου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, το Μακεδονικό Οικονομικό Επιμελητήριο, τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια και οι συνεντεύξεις των στελεχών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΓΧΩΡΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ

4.1. Ελληνική Επενδυτική Παρουσία

Από πλευράς ξένων επενδύσεων στην π.Γ.Δ.Μ. η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση για την χρονιά 1998 και εξακολουθεί να βρίσκεται στις πρώτες θέσεις ακόμα και σήμερα. Το ύψος των άμεσων ελληνικών επενδύσεων που έχουν υλοποιηθεί ή βρίσκονται στο στάδιο της υλοποίησης υπερβαίνει τα 300 εκ. \$, συμπεριλαμβανομένης και της επένδυσης για την κατασκευή του αγωγού πετρελαίου Θεσσαλονίκης-Σκοπίων, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη. Οι ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα ανέρχονται σε πενήντα και εκτιμάται ότι οι επενδύσεις αυτές δημιούργησαν ή διασφάλισαν περισσότερες από πέντε χιλιάδες θέσεις εργασίας. Οι έλληνες επιχειρηματίες αντιλαμβάνονται ότι η επέκτασή τους στην αγορά της π.Γ.Δ.Μ. θα λειτουργήσει ως υπόβαση για την ενδεχόμενη δραστηριοποίηση τους στην ευρύτερη περιοχή, ενόψει της ανασυγκρότησης των Βαλκανίων και για αυτό το λόγο οι ελληνικές επενδύσεις αυξάνονται με ραγδαίο ρυθμό τα δύο τελευταία χρόνια.

Οι ελληνικές επενδύσεις αφορούν κυρίως τους ακόλουθους τομείς: τράπεζες, ενέργεια (πετροχημικά), ορυχεία και μάρμαρα, βιομηχανία τσιμέντου, τρόφιμα-ποτά (αλλαντικά, μύρα, αναψυκτικά, παγωτά, μη αλκοολούχα), καπνοβιομηχανία, έτοιμο ένδυμα και αξεσουάρ (παραγωγή φασών), σύσταση εμπορικών εταιρειών.

Οι σημαντικότερες επενδύσεις από πλευράς επενδυμένου κεφαλαίου είναι:

- Η εξαγορά του πλειοψηφικού πακέτου μετοχών (68,4%) της *Stopanska Banka* από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας. Από ποσοστό 10% απέκτησαν το IFC και η Ε.Τ.Α.Α.
- Η εξαγορά του διωλιστηρίου της *ΟΚΤΑ* από τα *Ελληνικά Πετρέλαια* και η κατασκευή του πετρελαιοαγωγού Θεσσαλονίκης- Σκοπίων μήκους 230χλμ.² Το σύνολο της επένδυσης υπολογίζεται σε 150 εκ.\$ και προβλέπεται στο μνημόνιο του ενεργειακού τομέα μεταξύ της κοινοπραξίας του ομίλου *Ελληνικά Πετρέλαια*, της εταιρείας *Μέτων* και της κυβέρνησης της π.Γ.Δ.Μ.

² Στις 24 Σεπτεμβρίου 1999 η βουλή των Σκοπίων προέβη στην επικύρωση της συμφωνίας.

- Η εξαγορά της *Pivara Skorje* (51% του μετοχικού πακέτου) από την *Balkanbrew Holding Ltd.* Μια κοινοπραξία της *Αθηναϊκής Ζυθοποιίας* με την *Ελληνική Εταιρεία Εμφιαλώσεως*.
- Η εξαγορά της εταιρείας τσιμέντων *USJE* (80% του μετοχικού πακέτου) από την κοινοπραξία της *TITAN* με την Ελβετική *Holderbank*.
- Η εξαγορά της *Strumnica Tabak* και της *Jugotutun* (επεξεργασία καπνού), που εξαγοράστηκε εντός του 2000 και μετονομάστηκε σε *Kocani Tabak*, από την *Mihailides A.Tobacco*.
- Η ίδρυση της εταιρίας *Nikas Skorj* και η ολοκλήρωση κατασκευής εργοστασίου παραγωγής αλλαντικών από την εταιρία *NIKAS*.
- Η εξαγορά πλειοψηφικού πακέτου (65%) της ιδιωτικής τράπεζας των Σκοπίων *Kreditna Banka* από την *ALPHA Τράπεζα Πίστεως*.
- Η συμφωνία εκμετάλλευσης των ορυχείων *Toranica*, *Zletono* και *Sas* (μεταλλεύματα μολύβδου και ψευδαργύρου) από την ελληνική εταιρία *Mytilineos Holdings*.
- Η σύσταση κοινοπραξίας ανάμεσα στη σκοπιανή εταιρία *IGM Tipo* (κεραμοποιία) και στην ελληνική *Interamerican*.
- Η ίδρυση τριών καταστημάτων σουπερμάρκετ με το όνομα *Vero* από τον όμιλο λιανικού εμπορίου *Βερόπουλος*.

4.2. Έρευνα Πεδίου³

Στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε στο χρονικό διάστημα Αύγουστος-Νοέμβριος 2000 έρευνα πεδίου σε δύο ξεχωριστά σκέλη -φάσεις. Επιδιώχθηκε η συγκέντρωση μεγάλου πλούτου δεδομένων, ώστε να είναι εφικτή η διερεύνηση της εγκυρότητας μιας σειράς διαδεδομένων στοιχείων, αλλά και ορισμένων σκέψεων του εκπονητή της εργασίας. Φυσικά, δεν ήταν δυνατόν να γίνουν βήματα για κάτι μεγαλεπήβολο, διότι αυτός ο πλούτος πληροφοριών είναι αρκετά εστιασμένος σε μερικούς συγκεκριμένους άξονες, χωρίς να προχωράει σε μεγάλο βάθος. Επίσης, τα προβλήματα κατά

³ Υπενθυμίζεται ότι το σύνολο της έρευνας πεδίου έλαβε χώρα περίπου έξι μήνες πριν από την τελευταία κρίση που εισήλθε η π.Γ.Δ.Μ. με το ξέσπασμα βίας από τους Αλβανούς αντάρτες (Φεβρουάριος 2001). Οπότε είναι αυτονόητο ότι πολλές απαντήσεις που δόθηκαν είτε στις συνεντεύξεις, είτε στα ερωτηματολόγια, θα ήταν σήμερα διαφορετικές. Παρόλα αυτά η βαρύτητα και το ενδιαφέρον των απαντήσεων δε μειώνεται και η σημασία τους είναι μεγάλη ειδικά την περίοδο που καταγράφηκαν και τους σκοπούς που εξυπηρετούσαν.

τη διάρκεια μιας επιτόπιας έρευνας εγκυμονούν τον κίνδυνο της αλλοίωσης της συνολικής εικόνας της εργασίας. Ο αναγνώστης όμως είναι εύκολο να διαπιστώσει ότι έχουν καλυφθεί πολλά ζωτικά ζητήματα σε ικανοποιητικό βαθμό για τους σκοπούς και τα διαθέσιμα μέσα της έρευνας.

Πρωταρχικός σκοπός ήταν να συγκεντρωθούν στοιχεία για τον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα ελληνικά προϊόντα και υπηρεσίες από την εγχώρια αγορά της π.Γ.Δ.Μ., αλλά ταυτόχρονα ήταν απαραίτητο να γνωρίσουμε και τις απόψεις των ανθρώπων που τα παρέχουν. Με τον τρόπο αυτό έγινε δυνατό τα συμπεράσματα που θα εξαχθούν να είναι πιο αντικειμενικά, καθώς συγκεντρώνονται πληροφορίες για το ίδιο θέμα από δύο διαφορετικές οπτικές γωνίες. Η πρώτη από τις δύο φάσεις της έρευνας⁴, περιλαμβάνει μια σειρά συνεντεύξεων από έλληνες, στελέχη ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται⁵ στην π.Γ.Δ.Μ. και καλούνται όλοι να απαντήσουν σε μια κοινή σειρά συγκεκριμένων ερωτήσεων που παρατίθεται παρακάτω.

4.2.1. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Οι συνεντευξιζόμενοι ήταν έξι⁶, από εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικούς κλάδους όπως λιανεμπόριο (Vero supermarkets, της αλυσίδας Βερόπουλος), τραπεζικός (Storanska Banka του ομίλου της Εθνικής Τράπεζας και Kreditna Banka του ομίλου Alpha Τράπεζα Πίστεως), υπηρεσίες μεταφορών (Orbit LTD. Forwarders), ενεργειακός (ΟΚΤΑ του ομίλου Ελληνικά Πετρέλαια), πληροφορικής (Μακεδονικά Περιφερειακά) και απάντησαν στις εξής ερωτήσεις:

1. Ποιες ξένες ή ντόπιες εταιρείες δραστηριοποιούνται στον κλάδο σας και πόσο έντονος είναι ο ανταγωνισμός;
2. Ποιοι βασικοί λόγοι (π.χ. ευκαιρίες της αγοράς) οδήγησαν την εταιρεία σας να δραστηριοποιηθεί στην π.Γ.Δ.Μ. και ποια είναι τα κύρια κίνητρα που δίνει η κυβέρνηση της ώστε να έλξει τις ξένες επενδύσεις;

⁴ Πραγματοποιήθηκε το χρονικό διάστημα Οκτώβριος – Νοέμβριος 2000 ύστερα από προσωπικές επισκέψεις στα Σκόπια.

⁵ Δραστηριοποιούνταν σίγουρα μέχρι την περίοδο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα πεδίου. Ενδεχομένως σήμερα να υπάρχουν αλλαγές από τότε, στη σύσταση των εταιρειών ή ακόμα και στη δραστηριοποίησή τους στην περιοχή μελέτης.

⁶ ο κ. Κ. Μαυρίδης γενικός διευθυντής της αλυσίδας supermarket VERO, ο κ. Γ. Κούβαρης διευθυντής διυλιστηρίου της ΟΚΤΑ, ο κ. Θ. Βλάχος γενικός διευθυντής της ORBIT LTD. Forwarders, ο κ. Δ. Μπέης ειδικός σύμβουλος της Kreditna Banka, ο κ. Γ. Παπαναστασίου ειδικός σύμβουλος της Storanska Banka και ο κ. Β. Κυριακίδης γενικός διευθυντής της εταιρείας Μακεδονικά Περιφερειακά.

3. Ποια είναι τα οφέλη της π.Γ.Δ.Μ. από την παρουσία ελληνικών MNC (Multi-National Corporation) εδώ⁷;
4. Για ποιο λόγο δεν προτιμήσατε απλά να εξάγετε στη χώρα αυτή;
5. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα προβλήματα ή μειονεκτήματα που αντιμετωπίζει εδώ μια νέα επενδυτική πρωτοβουλία;
6. Ποια είναι συνήθως η αντίδραση της εγχώριας αγοράς και των κατοίκων στα ελληνικά προϊόντα ή υπηρεσίες; (ανταγωνισμός με εγχώρια προϊόντα, κλείσιμο μικρών επιχειρήσεων, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας κ.τ.λ.)
7. Σε ποιο βαθμό επηρεάζονται οι ξένες επενδύσεις, κυρίως οι ελληνικές, από την ασταθή πολιτική κατάσταση στην π.Γ.Δ.Μ.;
8. Σε ποιο βαθμό έχουν πραγματοποιηθεί οι αρχικές προσδοκίες της εταιρείας σας; Ποιοι είναι οι άμεσοι στόχοι και πόσο εφικτοί είναι;
9. Αποτελεί πράγματι η γεινίαση της Ελλάδας με την π.Γ.Δ.Μ. συγκριτικό πλεονέκτημα ενάντι άλλων χωρών;

Το υλικό των συνεντεύξεων που συγκεντρώθηκε, κατόπιν απαραίτητης επεξεργασίας⁸, παρατίθεται συνοπτικά με μορφή γενικευμένων συμπερασμάτων.

Ερώτημα 1^ο

Σχετικά με τον ανταγωνισμό που επικρατεί μεταξύ των ελληνικών επιχειρήσεων και άλλων ντόπιων ή ξένων σε κάθε κλάδο μεμονωμένα, όλοι ανεξαιρέτως οι συνεντευξιαζόμενοι ισχυρίστηκαν ότι δεν είναι καθόλου έντονος. Επισήμαναν ακόμα ότι σε κάποιες περιπτώσεις έχει καθιερωθεί κατά κάποιο τρόπο ελληνικό μονοπώλιο στον συγκεκριμένους κλάδους (π.χ. λιανεμπόριο, ενεργειακός). Αναλυτικότερα στον τραπεζικό κλάδο έχει παρουσιαστεί ιδιαίτερα έντονο ενδιαφέρον από τους ελληνικούς τραπεζικούς ομίλους, αποκτώντας με στρατηγικές κινήσεις τα πλειοψηφικά πακέτα των κυριότερων ντόπιων τραπεζικών ομίλων. Η συμμετοχή στις εξαγορές αυτές άλλων δυτικοευρωπαϊκών ομίλων ήταν συνήθως αρκετά μικρότερη των ελληνικών. Έχουν καταφέρει με αυτό τον

⁷ Στις ερωτήσεις αναφέρεται ο τοπικός προσδιορισμός «εδώ», γιατί ο συνεντευκτής βρισκόταν την περίοδο της έρευνας πεδίου στην π.Γ.Δ.Μ.. Ουσιαστικά, στις περιπτώσεις αυτές αναφερόμαστε πάντα στη χώρα υποδοχής των επενδύσεων, την π.Γ.Δ.Μ..

⁸ Το πρωτογενές υλικό των συνεντεύξεων δυστυχώς δεν μαγνητοφωνήθηκε όπως ήταν αρχικά σχεδιασμένο, επειδή ορισμένα στελέχη επιχειρήσεων αρνήθηκαν την αίτηση αυτή. Έτσι αποτυπώθηκαν περιληπτικά οι απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και μετά το πέρας της προστίθενται τα επιπλέον στοιχεία που είχαν αναφερθεί.

τρόπο να παραγκωνίCουν Cε Cύντομο χρονικό διάCτημα ξένεC αντίCτοιχεC προCπάθειεC, όπωC από Τουρκία, Βουλγαρία και ΡωCία, οι οποίεC κατέχουν πολύ μικρό ποCοCτό τηC αγοράC με δικά τουC υποκαταCτήματα.

Cτον κλάδο του λιανικού εμπορίου ελληνική αλυCίδα supermarket καθιερώθηκε ωC πρότυπο και η μόνη ανταγωνιCτική επιχείρηCη είναι επίCηC ελληνική με αιCθητά μικρότερο μερίδιο αγοράC. ΜόλιC τα δύο τελευταία χρόνια εμφανίCτηκαν ντόπιεC αλυCιδεC καταCτημάτων προCπαθόνταC να μιμηθούν τον τρόπο προCέγγιCηC Cτο αγοραCτικό κοινό. Cτην ενέργεια και τα παράγωγα πετρελαίου η εξαγορά τηC ΟΚΤΑ παγίωCε τον όμιλο των Ελληνικών Πετρελαίων, αντιμεωπίζονταC ελάχιCτο ανταγωνιCμό από ντόπια εταιρεία Cτον τομέα τηC εμπορίαC, ενώ πραγματικά μονοπωλεί τον τομέα τηC διύλιCηC του πετρελαίου. Παράλληλα παρατηρείται έντονοC προCτατευτιCμόC από τιC δύο κυβερνήCειC για την εν λόγω επένδυCη μέχρι το 2005, όπωCταν θα πρέπει να έχει εδραιώCει το δίκτυο τηC ωCτε να διαCφαλιCτούν και μελλοντικά τα υψηλά αυτά ποCοCτά που κατέχει Cτην ευρύτερη περιοχή τηC π.Γ.Δ.Μ..

Cτον κλάδο των μεταφορών εμπορευμάτων (forwarders) δραCτηριοποιούνται αρκετέC ντόπιεC και ξένεC εταιρείεC χωρίC όμως να έχουν πραγματοποιήσει αξιόλογεC επενδύCειC και CυνήθωC λειτουργούν ωC υπεργολάβοι, ενώ CτιC οικοCκευέC η ελληνική παρουCία είναι καταλυτική. ΤέλοC, Cτα ολοκληρωμένα υπολογιCτικά CυCτήματα και περιφερειακά μεγάλο μέρος τηC ζήτηCηC τηC αγοράC καλύπτεται από ειCαγωγέC από την Ελλάδα, καθώC το κόCτοC θεωρείται αρκετά ανταγωνιCτικό, Cυγκρινόμενο με άλλων γειτονικών χωρών τηC π.Γ.Δ.Μ.

Ερώτημα 2^ο

ΌCο αφορά τουC βαCικούC λόγουC που οδήγηCαν τιC ελληνικήC επιχειρήCειC να επενδύCουν Cτην π.Γ.Δ.Μ., αναφέρονται Cε πρώτο λόγο Cτα Cημαντικά φορολογικά κίνητρα που προCφέρει η κυβέρνηση τηC χώραC υποδοχήC. Αναλυτικότερα, θετικό για τον τραπεζικό κλάδο θεωρείται το μοντέρνο νομικό καθεCτώC και γενικότερα η χαμηλή πολιτική επικινδυνότητα, αν και δεν αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο από υποψήφιοC δυτικοευρωπαϊκούC επενδυτέC. ΕπίCηC, λαμβάνεται υπόψη πωC με την επέκταCη τουC Cτα Cκόπια εδραιώνονται ταυτόχρονα Cτη Βαλκανική χερCόνηCο και δημιουργούν νέεC προοπτικήC για αρτιότερο δίκτυο υποκαταCτημάτων και πελατών.

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν ότι η αγορά θεωρείται προσιτή και χαρακτήρισαν τη ντόπια νοοτροπία συγγενή με την ελληνική. Οι κάτοικοι ως ένα βαθμό αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο με τους έλληνες στις προτιμήσεις προϊόντων και υπηρεσιών, γεγονός που διευκολύνει την πρόβλεψη αρνητικών αντιδράσεων και την προσαρμογή στις απαιτήσεις της αγοράς, ενέχοντας μικρότερο κίνδυνο από ότι παρόμοιες επενδύσεις σε άλλες γειτνιάζουσες χώρες. Μόνο στην περίπτωση των διυλιστηρίων της ΟΚΤΑ οι λόγοι της επένδυσης διέφεραν ριζικά, αφού βασικό κίνητρο αποτέλεσε ο εξασφαλισμένος προστατευτισμός της επένδυσης, ώστε να μονοπωλήσει την εγχώρια αγορά. Παράλληλα ο προγραμματισμός ήταν μακροπρόθεσμος με μεγαλεπήβολα μελλοντικά σχέδια, έχοντας λάβει υπόψη και το μεταγενέστερο έργο, (ζωτικής σημασίας και για τις δύο χώρες) του πετρελαιοαγωγού Σκοπίων - Θεσσαλονίκης.

Ερώτημα 3^ο

Στην ερώτηση ποια είναι τα κύρια οφέλη της χώρας από την ελληνική επενδυτική παρουσία εκεί, όλοι οι ερωτηθέντες συμφώνησαν ότι το σημαντικότερο από μια σειρά οφελών, είναι που δημιουργούνται πολλές νέες θέσεις εργασίας, μέχρι και νέοι τομείς επαγγελμάτων. Ο ρόλος λοιπόν των επενδύσεων είναι καταλυτικός για την καταπολέμηση της υψηλής ανεργίας, που διακρίνει ιδιαίτερα την αλβανική κοινότητα. Χαρακτηριστικά ανέφεραν ότι καθρεφτίζεται εμμέσως η οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας των τελευταίων χρόνων. Παράλληλα, δίνονται τα πρώτα ουσιώδη ερεθίσματα για να τεθούν τα στοιχειώδη νομικά πλαίσια που λείπουν, αντιγράφοντας κατά κάποιο τρόπο τα ευρωπαϊκά. Κίνηση ιδιάζουσας σημασίας για την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της χώρας, καθώς πολλοί νόμοι έχουν διατηρηθεί ακόμα από την εποχή της πρώην ενωμένης Γιουγκοσλαβίας ή ακόμα και για να μετριαστεί ως ένα βαθμό η παραοικονομία που επικρατεί.

Κάποιοι υποστήριξαν ότι λόγω των ολοένα αυξανόμενων αναγκών και ανταγωνισμού, επιταχύνεται η διαδικασία βελτίωσης του φορολογικού, ασφαλιστικού και τραπεζικού συστήματος. Τέλος, το μεγαλύτερο όφελος που επισημάνθηκε πέρα από την επιφανόμενη εισροή ξένων κεφαλαίων και τα θετικά συνεπακόλουθα στον οικονομικό κλάδο, είναι η εισαγωγή τεχνογνωσίας. Η έλλειψη της οποίας δημιούργησε πολλαπλά προβλήματα στα πρώτα στάδια εγκαθίδρυσης των ξένων επιχειρήσεων, αλλά και στη μετέπειτα συνεργασία τους με τις ντόπιες υπηρεσίες.

Ερώτημα 4^ο

Στην ενδεχόμενη περίπτωση εάν θα ήταν προτιμότερο για τις επιχειρήσεις απλά να εξάγουν τα προϊόντα από την Ελλάδα στην π.Γ.Δ.Μ., υπήρξε ο αντίλογος ότι λόγω του έντονου ανταγωνισμού δε θα μπορούσαν οι ελληνικές εταιρείες να αποκτήσουν τα μερίδια της αγοράς που έχουν σήμερα και συχνά το μεταφορικό κόστος με τρένα ή φορτηγά είναι ασύμφορο (logistics). Επίσης προστέθηκε η άποψη ότι στην περίπτωση των εξαγωγών παρουσιάζεται αποκλειστικά το προϊόν, χωρίς να είναι ευδιάκριτη η όλη διαδικασία που ακολουθεί η εκάστοτε επιχείρηση. Δηλαδή δε γίνεται αντιληπτός ο βαθμός αξιοπιστίας που μπορεί να εμπνεύσει μία εταιρεία και οι έλεγχοι ποιότητας υπηρεσιών ή αγαθών που δύναται να προσφέρει.

Εκτός από τις παραπάνω τοποθετήσεις, ένα ακόμα μειονέκτημα είναι ο έντονος βαθμός δυσκολίας, ώστε να διατηρήσεις ένα συγκεκριμένο πελατολόγιο όταν απλά εξάγεις σε κάποια άλλη χώρα και δεν έχεις άμεση επαφή με το αγοραστικό κοινό. Στην περίπτωση αυτή μια οποιαδήποτε αναγκαία αναπροσαρμογή στις ιδιαιτερότητες της εν λόγω αγοράς, είναι πολύ πιο χρονοβόρα και ενδεχομένως η καθυστέρηση αυτή να είναι ουσιαστική για το μέλλον της επένδυσης.

Ερώτημα 5^ο

Η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων επισήμαναν ότι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει μια νέα επιχειρηματική πρωτοβουλία συσχετίζονται με την υπάρχουσα γραφειοκρατία που είναι κατάλοιπο της πρώην Γιουγκοσλαβίας, ενώ η οικονομία της χώρας θεωρητικά βρίσκεται υπό μετάβαση. Αξιοσημείωτο είναι και το εμπόδιο που αντιμετωπίζουν με τη νοοτροπία του προσωπικού, καθώς απέχει πολύ από τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά πρότυπα και καθυστερεί χρονικά κάθε προσπάθεια οργάνωσης και λειτουργίας, ειδικά στα πρώιμα στάδια εγκατάστασης της επιχείρησης. Σε αυτό συντελεί και η εμφανής έλλειψη δομών οργάνωσης.

⁹ Κατά τη συνάντηση μικτής επιτροπής Ε.Ε. - π.Γ.Δ.Μ. που πραγματοποιήθηκε στα Σκόπια, στις 12-13 Απριλίου 2000, τέθηκαν αναλυτικά από την ευρωπαϊκή επιτροπή τα πολλαπλά προβλήματα που αντιμετωπίζουν και οι ελληνικές επιχειρήσεις στην π.Γ.Δ.Μ., όπως αυθαίρετοι έλεγχοι αστυνομικής υφής, καθυστερήσεις στην διαμετακόμιση εμπορευμάτων, ποικίλα τελωνειακά μέτρα ή η έλλειψη εκσυγχρονισμένων τραπεζικών και νομικών συστημάτων.

Εκτός από τα προαναφερθέντα, παρουσιάζονται και άλλης φύσεως προβλήματα όπως οι κρατικές παρεμβάσεις σε όλους τους τομείς. Έστω και ασυνείδητα, δημιουργούν στρεβλή ανάπτυξη, ενισχύοντας κατά κύριο λόγο το κατεστημένο των πελατειακών σχέσεων. Ιδιαίτερα στα τελωνεία επικρατεί σε μεγάλο βαθμό άγνοια για τα φορολογικά κίνητρα (π.χ. εισαγωγή αφορολόγητου εξοπλισμού στην περίπτωση επανεπένδυσης στη χώρα), που παρέχονται για την έλξη ξένων επενδύσεων και ο βαθμός διαφθοράς των τελωνειακών υπαλλήλων είναι ανυπολόγιστος. Άλλοι πάλι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρονται στις δυσκολίες που δημιουργούν τα απαρχαιωμένα τραπεζικά και τελωνειακά συστήματα. Επιπλέον, σε κάποιες περιπτώσεις αναφέρθηκε και ως κύριο πρόβλημα η έλλειψη επικοινωνίας λόγω γλώσσας. Στη χώρα η αγγλική γλώσσα δεν είναι καθόλου διαδεδομένη και μόνο οι μικρότερες ηλικιακές ομάδες ασχολούνται συστηματικά με την εκμάθησή της, ενώ οι μεγαλύτερες αρκούνται σε στοιχειώδεις γνώσεις της γερμανικής γλώσσας.

Ερώτημα 6^ο

Η επόμενη ερώτηση έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού ουσιαστικά καταγράφεται η άποψη της πλευράς των επενδυτών σε ένα ζήτημα που ήταν το κεντρικό θέμα στη δεύτερη φάση της έρευνας πεδίου (ερωτηματολόγια σε ντόπιους φοιτητές) και αφορά τις αντιδράσεις της εγχώριας αγοράς και των κατοίκων στα ελληνικά προϊόντα και υπηρεσίες. Γενικά, οι ελληνικές επενδύσεις αντιμετωπίζονται θετικά και όλοι συμφωνούν πως η εμπιστοσύνη που δείχνουν οι ντόπιοι προς τα ελληνικά προϊόντα είναι μεγαλύτερη από κάθε προσδοκία. Ακόμα και αυτοί που διστάζουν να τα προτιμήσουν λόγω υψηλότερου κόστους¹⁰, παραδέχονται τουλάχιστον ότι η ποιότητα είναι πολύ ανώτερη σε σύγκριση με τα ντόπια, λόγω αυστηρότερων ελέγχων σε όλα τα στάδια παραγωγής των προϊόντων ή παροχής των υπηρεσιών.

Παρόλα αυτά δεν παύουν να υπάρχουν τάσεις ξενοφοβίας και συχνά η αντιπολίτευση εκμεταλλεύεται το γεγονός αυτό για να ασκήσει πολιτική προπαγάνδα στην κυβέρνηση, φαινόμενα που ήταν έντονα πριν από τις εκλογές του Οκτωβρίου 1998. Ομολογουμένως, οι αντιδράσεις για το θέμα αυτό συχνά είναι δικαιολογημένες, αφού παραδειγματικά αναφέρεται ότι μόνο στον κλάδο λιανικού εμπορίου αναγκάστηκαν να κλείσουν πολλές μικρές ντόπιες επιχειρήσεις (παντοπωλεία κάθε μεγέθους). Ελληνική

¹⁰ Ένα μέρος του αγοραστικού κοινού προτιμάει αποκλειστικά λόγω κόστους υποπροϊόντα από Τουρκία ή άλλες χώρες με πολύ φτηνό εργατικό δυναμικό και αυτοί είναι κυρίως Αλβανόφωνοι ή Τούρκοι.

αλυσίδα supermarket τις αντικατέστησε πλήρως παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιεί μόλις 20% ντόπια προϊόντα, τα υπόλοιπα είναι 30% ελληνικά και 50% άλλων χωρών κυρίως από Ευρώπη.

Στην περίπτωση της ΟΚΤΑ η πλειοψηφία των κατοίκων της χώρας ήθελε εγχώριο στρατηγικό επενδυτή, καθώς είναι από τις βασικότερες βιομηχανικές μονάδες της χώρας, αλλά δεν υπήρξε κάποια αξιολογη πρόταση και η ελληνική πλευρά εκτίμησε την κατάσταση και προσέγγισε το θέμα ταχύτερα από κάθε άλλον υποψήφιο. Ο τραπεζικός κλάδος αντιμετωπίστηκε γενικά με δυσπιστία. Τα βιώματα των γειτόνων με τις γνωστές «πυραμίδες» στο τραπεζικό σύστημα και άλλου είδους πτωχεύσεις είναι έντονα και πολύ πρόσφατα για να αλλάξουν τόσο σύντομα. Εντούτοις, τα νέα τραπεζικά προγράμματα, όπως καταναλωτικά και στεγαστικά δάνεια ή νέες για το κοινό ειδικές επενδυτικές προτάσεις, ανακτούν την εμπιστοσύνη των κατοίκων και παρουσιάζεται γενική αύξηση των καταθέσεων. Επίσης, οι ελληνικές επενδύσεις που έγιναν στον κλάδο διατήρησαν όλες τις υπάρχουσες θέσεις εργασίας με άμεσο στόχο τον αύξηση τους μέσω επέκτασης με νέα υποκαταστήματα σε άλλες περιοχές της χώρας. Έτσι, δημιουργούν αρκετές νέες θέσεις, ακόμα και διευθυντικών στελεχών, που δεν απευθύνονται αποκλειστικά σε ξένους¹¹. Συμπερασματικά αναφέρθηκε από κάποιον συνεντευξιαζόμενο πως οι αντιδράσεις είναι συνήθως ανάλογες με τις βλέψεις κάθε εξωτερικής επένδυσης.

Ερώτημα 7^ο

Η πολιτική κατάσταση της χώρας θεωρείται από την πλειοψηφία των ελλήνων επενδυτών σταθερή, προς έκπληξη των ξένων επενδυτών. Κυρίως καταλήγουν στο συμπέρασμα αυτό, επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις το μέγεθος των εταιρειών είναι μεγάλο και πιστεύουν ότι οι πελάτες κατά πρώτο λόγο μένουν ανεπηρέαστοι από τις πολιτικές εξελίξεις. Δηλώνουν στη συνέχεια ότι το μέγεθος των ξένων επενδύσεων καλύπτει σχεδόν το 50% της όλης οικονομικής δραστηριότητας της χώρας, οπότε δεν δύναται να προκύψουν τόσο ριζικές αλλαγές, ειδικά στην παρούσα φάση που βρίσκονται θέλοντας να επανακάμψουν οικονομικά μετά από την κρίση του Κοσσυφοπεδίου.

Προβλέπουν πως μακροχρόνια δεν θα υπάρξει ασταθής πολιτική κατάσταση και όποιες τριβές υπάρχουν θα εξομαλυνθούν μετά το πέρας μιας πενταετίας, ενώ ως απειλή

¹¹ Ήδη σε δύο κεντρικά υποκαταστήματα της Stopanska Banka (που εξαγοράστηκε κατά 72% από τον όμιλο της Εθνικής Τράπεζας) διευθυντές διορίστηκαν ντόπιοι.

θεωρούν μόνο το εσωτερικό πρόβλημα της χώρας με τον αλβανικό πληθυσμό. Βέβαια έντονα πολιτικά προβλήματα με την κυβέρνηση εμφανίστηκαν στην εξαγορά του πλειοψηφικού πακέτου της ΟΚΤΑ και στην εγκατάσταση μιας νέας ελληνικής μονάδας παραγωγής αλλαντικών¹², καθώς τότε ήταν το πρώτο στάδιο των ελληνικών επενδύσεων. Επίσης στον τραπεζικό τομέα οι ίδιοι οι επενδυτές αποτρέπουν τους πελάτες και κυρίως τους ξένους από τον μακροπρόθεσμο δανεισμό, δείχνοντας ότι πραγματικά είναι πιο επιφυλακτικοί από όσο θέλουν να παρουσιάζονται.

Ερώτημα 8^ο

Οι άμεσοι στόχοι κάθε επιχείρησης και ο βαθμός πραγματοποίησης των αρχικών προσδοκιών λογικό είναι να διαφέρουν σε κάθε επένδυση, αλλά δε λείπουν και τα κοινά στοιχεία στους επενδυτικούς σχεδιασμούς των επιχειρήσεων, ειδικότερα όταν δραστηριοποιούνται στον ίδιο κλάδο. Αναλυτικότερα, ο τραπεζικός κλάδος (Εθνική Τράπεζα, Alpha Τράπεζα Πίστωσης) συνολικά θεωρεί πως οι αρχικές προσδοκίες ικανοποιήθηκαν στο έπακρο και εμφανίζεται αισιόδοξος ότι οι μελλοντικοί στόχοι είναι εφικτοί. Αρχικά επιτεύχθηκε και στις δύο περιπτώσεις ο έλεγχος και βασικός εκσυγχρονισμός της τράπεζας. Παράλληλα στους κοινούς άμεσους στόχους περιλαμβάνονται οι εξής: α) ο εκμοντερνισμός με την απόκτηση νέου μηχανολογικού εξοπλισμού, β) η αρτιότερη μηχανοργάνωση, γ) η παροχή νέων προϊόντων, δ) η δημιουργία νέων καναλιών διανομής, ε) συνεργασίες με άλλους ελληνικούς τραπεζικούς ομίλους, στ) η διεύρυνση του δικτύου εγκαινιάζοντας νέα υποκαταστήματα σε άλλες πόλεις της περιφέρειας. Πολλοί από τους παραπάνω στόχους σε γενικευμένη μορφή αφορούν και άλλες επενδύσεις.

Στην περίπτωση της επένδυσης της ΟΚΤΑ το αρχικό πρόγραμμα υλοποίησης ακολουθήθηκε πιστά και τα αποτελέσματα ήταν τα αναμενόμενα, διότι υπήρξε κρατικός προγραμματισμός και προστατευτισμός από τις δύο πλευρές. Από εδώ και πέρα ο βασικός στόχος πλέον είναι η κατάκτηση μεγαλύτερου μεριδίου στον εμπορικό τομέα και στις διανομείς μέχρι το 2005, χρονικό σημείο που λήγει τυπικά ο προστατευτισμός που χαίρει η εν λόγω επένδυση. Στο λιανικό εμπόριο η ανταπόκριση των πελατών ήταν πολύ μεγαλύτερη

¹² Είναι η περίπτωση της αλλαντοβιομηχανίας ΝΙΚΑΣ που για δύο χρόνια δεν μπορούσε να λειτουργήσει τη σύγχρονη νεόκτιστη μονάδα της που βρίσκεται λίγο έξω από τα Σκόπια, με την πρόφαση γραφειοκρατικών καλυσιεργιών, ενώ απλά ήθελαν να καθυστερήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο τη λειτουργία της μονάδας.

της αναμενόμενης. Παρόλο τη διαφορά κόστους προϊόντων υπερίσχυσε η ποιότητα τους και η αξιοπιστία της αλυσίδας supermarket. Οι άμεσοι στόχοι περιλαμβάνουν δύο νέα καταστήματα στο Μοναστήρι και ένα ακόμα στην αλβανόφωνη περιοχή των Σκοπίων.

Στον τομέα των μεταφορών και της πληροφορικής υπάρχει πλήρης ικανοποίηση για την μέχρι τώρα πορεία των επιχειρήσεων, αλλά δεν στηρίζονται αποκλειστικά στην άμεση εκμετάλλευση της κατάστασης που επικρατεί. Επιθυμούν να συνταχθούν μακροπρόθεσμα μελλοντικά σχέδια, όπως ενοικίαση ικανοποιητικών αποθηκών ακόμα και στις καίριες περιοχές περιφερειακά από τα τελωνεία, αλλά και διεύρυνση του πελατειακού δικτύου.

Ερώτημα 9^ο

Η τελευταία ερώτηση στις συνεντεύξεις ήταν ίσως και αυτή με την πιο βαρύνουσα σημασία, αφού καλούνται να απαντήσουν εάν πράγματι αποτελεί η γειτνίαση της Ελλάδας με την π.Γ.Δ.Μ. συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων χωρών. Ένα ερώτημα του οποίου το αποτέλεσμα συγκαταλέγεται στις βασικές επιδιώξεις του συνόλου της έρευνας πεδίου για να εξαχθούν πιο αντικειμενικά συμπεράσματα στην τελική ανάλυση της όλης εργασίας. Επί του θέματος, πέρα από τις αναμενόμενες καταφατικές απαντήσεις στο ερώτημα αυτό, ελήφθησαν ποικίλα σχόλια για άλλες παραμέτρους που δικαιολογούν κατά κάποιο τρόπο τη θέση της χώρας μας ως πρώτος εμπορικός εταίρος με τη γειτονική χώρα.

Αναλυτικότερα επισημάνθηκε από την πλειοψηφία των ερωτηθέντων η σημασία του εμπορικού αεροδρομίου στη Θεσσαλονίκη, αφού στην π.Γ.Δ.Μ. δεν υπάρχει προς το παρόν, και μεγαλύτερο ρόλο θα διαδραματίσει ο αερολιμένας όταν θα γίνει διεθνές μεταβατικό κέντρο. Μια άλλη άποψη αναφέρει ότι οι κάτοικοι της π.Γ.Δ.Μ. θεωρούν πως η Ελλάδα αποτελεί τη μοναδική πρόσβαση¹³ προς την υπόλοιπη Ευρώπη (είτε για το δίκτυο μεταφορών, είτε εννοιολογικά για την επίλυση εθνικών ζητημάτων¹⁴), ισχυρισμός που ενισχύθηκε από τη στιγμή που εντάχθηκε η δεύτερη και στην ΟΝΕ. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι σχέσεις με την Αλβανία είναι ανύπαρκτες, με τη Βουλγαρία υπάρχουν πολλά άλυτα προβλήματα και πρόσφατα διπλωματικά επεισόδια, ενώ με τη Σερβία δεν υπάρχει προς το παρόν πρόσφορο έδαφος για εμπορικές σχέσεις, η παραπάνω τοποθέτηση χαρακτηρίζεται βάσιμη.

¹³ Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε η φράση «Φως στο τούνελ», όσον αφορά τον τρόπο που βλέπουν την Ελλάδα οι ντόπιοι.

¹⁴ Άλλωστε διακαής πόθος της κυβέρνησης, αλλά και της πλειοψηφίας των κατοίκων είναι κάποτε να αποτελέσουν υποψήφια χώρα προς ένταξη στην Ε.Ε..

Άλλοι ερωτηθέντες υποστήριξαν ότι το πλεονέκτημα πέρα από το γεωγραφικό θέμα, συσχετίζεται κυρίως με την εγγύτητα της νοοτροπίας των δύο λαών, λόγω πατροπαράδοτων σχέσεων και κοινών φυλετικών ριζών. Μεγάλο μέρος του πληθυσμού της χώρας, ειδικά στις συνοριακές περιοχές με την Ελλάδα, μιλάει μέχρι σήμερα την ελληνική γλώσσα και συχνά επισκέπτονται τη Θεσσαλονίκη που βρίσκεται μόλις 70 χλμ. από τα σύνορα τους. Επιπλέον, η αγοραστική δύναμη της π.Γ.Δ.Μ. είναι μικρή, της τάξεως του 10% συγκρινόμενη με τα ελληνικά δεδομένα. Αρκετές πολυεθνικές εταιρείες προτιμούν να εκπροσωπηθούν από τις αντίστοιχες ελληνικές θυγατρικές εταιρείες τους με τη δημιουργία νέων υποκαταστημάτων, καθώς πιστεύουν ότι οι έλληνες γνωρίζουν την αγορά καλύτερα, παρά να επενδύσουν οι ίδιες εκεί συνεργαζόμενες με ντόπιους επιχειρηματίες¹⁵.

4.2.2. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Πρωταρχικός στόχος της εργασίας, όπως προαναφέρθηκε, ήταν η συλλογή πρωτογενούς υλικού από ντόπιους κατοίκους και να παραλληλιστούν με τα στοιχεία που προήλθαν από την πρώτη φάση της έρευνας πεδίου για την εξαγωγή πιο τεκμηριωμένων και αντικειμενικών αποτελεσμάτων. Για το λόγο αυτό, στη δεύτερη φάση συντάχθηκε ένα ερωτηματολόγιο βασισμένο τόσο στη θεωρητική ανάλυση που περιλαμβάνουν τα πρώτα κεφάλαια, όσο και σε υποδείγματα άλλων ερωτηματολογίων¹⁶. Αντικειμενικός σκοπός ήταν να ενταχθεί ο πληθυσμός της π.Γ.Δ.Μ. μέσω των τοποθετήσεων του σε κατηγοριοποιημένο σύστημα ανάλυσης δεδομένων και να απεικονιστούν, στο επόμενο βήμα, οι γνώμες τους σε γραφήματα.

Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από δεκαέξι ερωτήσεις και απευθυνόταν σε φοιτητές του τμήματος Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Κύριλλου και Μεθόδιου στα Σκόπια. Ιδιαίτερη σημασία είχε ότι η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα που έχει τις απαραίτητες γνώσεις σχετικά με επενδυτικές πρωτοβουλίες, που λαμβάνουν χώρα μέσα στο ίδιο τους το κράτος. Έχει μεγάλο ενδιαφέρον να γνωρίσει κανείς πώς πραγματικά αντιδρά ο τοπικός πληθυσμός στις ξένες άμεσες επενδύσεις και κυρίως, στην προκειμένη περίπτωση, σε αυτές που προέρχονται από την Ελλάδα. Για να νοιώθουν οι ερωτηθέντες πιο ελεύθεροι

¹⁵ Παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της αυτοκινητοβιομηχανίας TOYOTA που τροφοδοτεί την TOYOTA Hellas με μεγαλύτερο αριθμό αυτοκινήτων και ανταλλακτικών που προορίζονται για την π.Γ.Δ.Μ., χωρίς ωστόσο να υπάρχει επίσημος αντιπρόσωπος της εταιρείας στη χώρα.

¹⁶ π.χ. (European Commission - Phare Program), Questionnaire με θέμα: "The new manufacturing enterprises in transition economies: Evolution, Market Knowledge and patterns of Learning" που χορηγήθηκε από το εργαστήριο SEED.

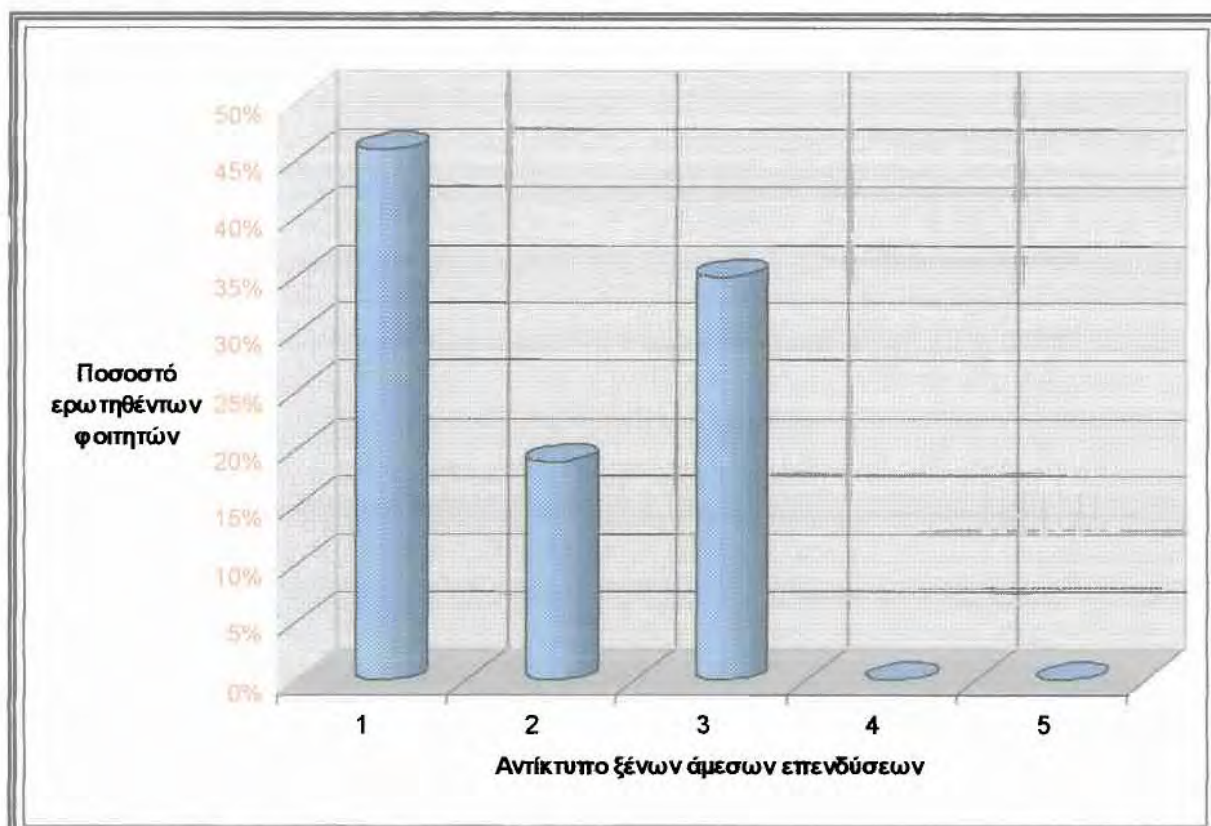
στην έκφραση της γνώμης τους και να είναι οι απαντήσεις πιο ειλικρινείς, προτιμήθηκε ο καθένας να διατηρήσει την ανωνυμότητα του και οι απαντήσεις να μελετηθούν ως ένα σύνολο και όχι μεμονωμένα.

Αναλυτικότερα, σχετικά με τη διαδικασία που ακολουθήθηκε, τα ερωτηματολόγια συντάχθηκαν αρχικά στην αγγλική γλώσσα και στη συνέχεια με τη βοήθεια από τη γραμματεία του προαναφερθέντος τμήματος Οικονομικών μεταφράστηκαν στην τοπική γλώσσα, διότι δεν είναι αρκετά διαδεδομένη η αγγλική ακόμα και στις μικρότερες ηλικιακές ομάδες, όπως αυτή των φοιτητών. Ο συνολικός αριθμός των ερωτηματολογίων ήταν διακόσια, τα μισά από αυτά συμπληρώθηκαν από φοιτητές τρίτου έτους και τα άλλα μισά από φοιτητές τετάρτου έτους, ενώ τονίζεται ότι απαντήθηκαν, έστω και εν μέρει, όλα ανεξαιρέτως. Η μόνη δυσκολία που παρουσιάστηκε σε αυτό το στάδιο συλλογής πρωτογενούς υλικού, ήταν πως τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια δεν επαναμεταφράστηκαν στην αγγλική γλώσσα, οπότε υπήρξαν κάποιες πρόσθετες παρατηρήσεις από τους φοιτητές που δεν ήταν πλήρως κατανοητές. Επειδή όμως η εξέλιξη αυτή ήταν εκ των προτέρων γνωστή, οι ερωτήσεις ήταν όλες κωδικοποιημένες και οι απαντήσεις ως επί των πλείστον ικανές για ανάλυση. Ακολούθησε η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων που παρουσιάζεται στη συνέχεια του κεφαλαίου σε μορφή γραφημάτων. Μελετώντας το γράφημα κάθε ερώτησης, επιχειρείται μία περιεκτική ανάλυση και στο τέλος της θεματικής ενότητας συνοψίζονται οι σχολιασμοί αυτοί και καταλήγουν σε πραγματικά ενδιαφέροντα συμπεράσματα.

Ερώτηση 1

Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το αντίκτυπο των ξένων άμεσων επενδύσεων στην ανάπτυξη της π.Γ.Δ.Μ.;

ΓΡΑΦΗΜΑ 4.1.: ΑΝΤΙΚΤΥΠΟ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

- 1: Θετικό αντίκτυπο και πολύ σημαντικό
- 2: Θετικό αντίκτυπο αλλά όχι σημαντικό
- 3: Ασαφές (Υπάρχουν θετικές και αρνητικές παράμετροι)
- 4: Αρνητικό αντίκτυπο
- 5: Δε ξέρω / δεν απαντώ

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία

Στην πρώτη ερώτηση ζητήθηκε η γνώμη των φοιτητών σχετικά με τις άμεσες ξένες επενδύσεις που είναι έντονες τα τελευταία χρόνια στην π.Γ.Δ.Μ. και εάν τελικά συντελούν στην γενικότερη ανάπτυξη της χώρας, σε ποιο βαθμό. Μια γενική ερώτηση που μας τοποθετεί απευθείας στο κλίμα των απόψεων των φοιτητών και προϋδεάζει τις απαντήσεις

που θα δοθούν στη συνέχεια. Στην ερώτηση αυτή απάντησαν όλοι ανεξαιρέτως οι φοιτητές, όπως άλλωστε συνέβη στις περισσότερες ερωτήσεις. Το γεγονός αυτό απέδειξε τη διάθεση τους να συμμετέχουν ενεργά σε όλο το ερωτηματολόγιο και όχι απλά να υπεκφεύγουν τις ερωτήσεις, δίνοντας ουδέτερες απαντήσεις ή να ισχυριστούν ότι δεν γνωρίζουν οπότε και δεν απαντούν ουσιαστικά. Στην περίπτωση αυτή θα προέκυπταν λανθασμένα ποσοστά σε όλες τις πιθανές απαντήσεις, γεγονός που θα οδηγούσε σε λανθασμένη ερμηνεία των αποτελεσμάτων, συνεπώς αναληθή συμπεράσματα.

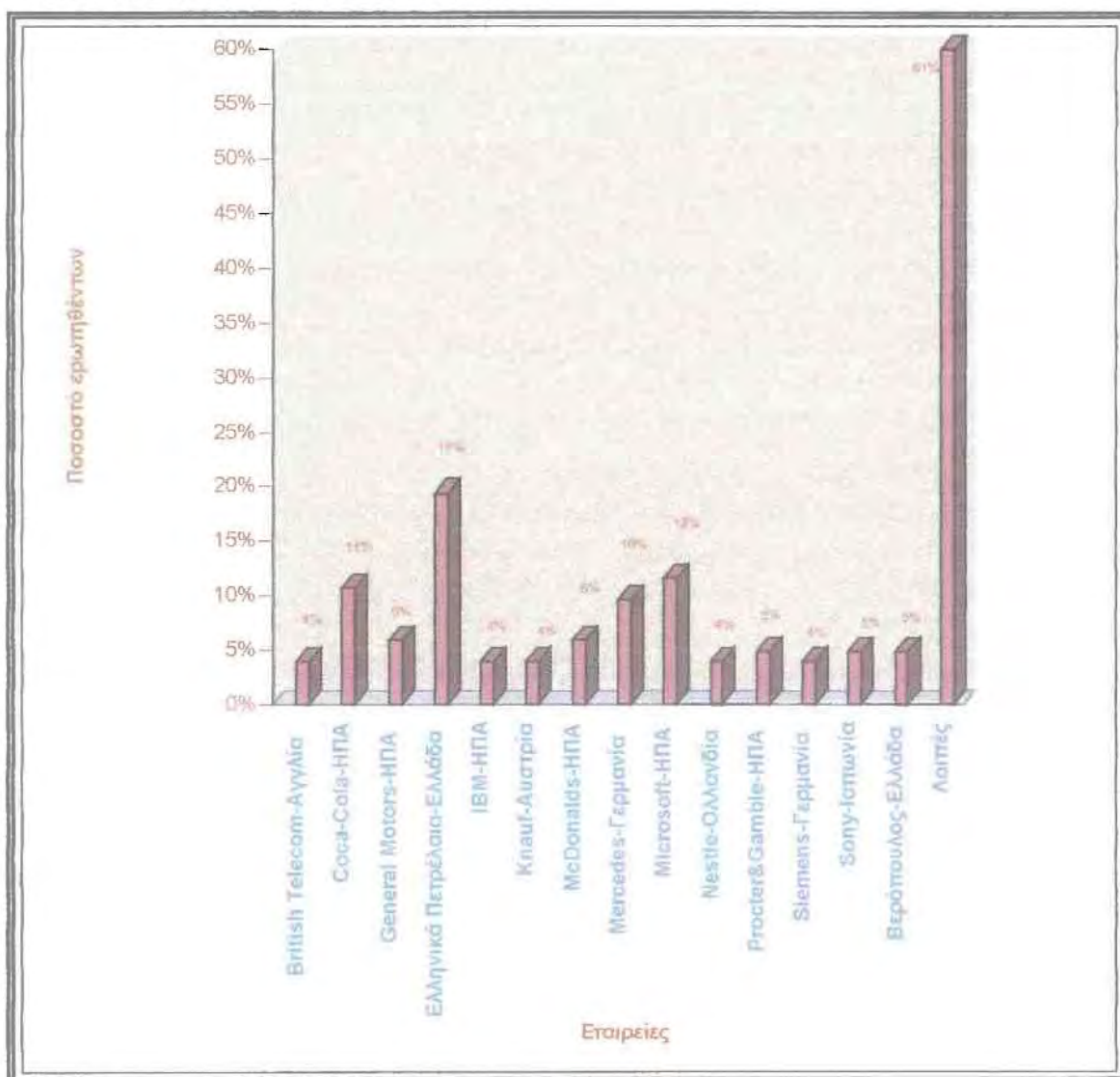
Αναλύοντας τα ποσοστά του γραφήματος 4.1., εμφανίζεται η πλειοψηφία (65%) να θεωρεί τουλάχιστον θετικό παράγοντα τις ξένες επενδύσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας. Επίσης, σχεδόν οι μισοί ερωτηθέντες (46%) πιστεύουν πως ο ρόλος των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι καταλυτικός, αφού θεωρούν πως έχει θετικό αντίκτυπο και πολύ σημαντικό, ενώ εν μέρει με την άποψη αυτή συμφωνεί το 19% του συνόλου, πιστεύοντας ότι οι ξένες επενδύσεις δεν είναι ο σημαντικότερος παράγοντας. Στο σημείο αυτό θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να σημειωνόταν ποιος κατά τη γνώμη τους είναι πιο σημαντικός παράγοντας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας τους. Αλλά η δυνατότητα προσδιορισμού άλλων στοιχείων, πέρα από αυτά που απεικονίζονται στο γράφημα, δεν υπήρξε στην ερώτηση αυτή, όμως καλύπτεται εν μέρει από τα υπόλοιπα ερωτήματα που ακολουθούν.

Πιο επιφυλακτικοί και λιγότερο ενθουσιώδεις με τα πραγματικά πλεονεκτήματα των ξένων επενδύσεων, εμφανίζονται κυρίως οι φοιτητές του 4^{ου} έτους και το 35% του συνόλου, οι οποίοι παρατηρούν πέρα από τα πλεονεκτήματα των άμεσων ξένων επενδύσεων, πως υπάρχουν και αρνητικές παράμετροι. Παρόλα αυτά ακόμα και αυτή η μερίδα δεν είναι σε θέση να τις επισημάνουν, διότι στην περίπτωση αυτή θα δήλωναν ότι το γενικό αντίκτυπο είναι μόνο αρνητικό. Όπως προαναφέραμε κανένας δεν επέλεξε την απάντηση δε ξέρω ή δε θέλω να απαντήσω.

Ερώτηση 2

Γνωρίζετε κάποια μεγάλη ξένη επιχείρηση που δραστηριοποιείται στη χώρα σας; Από ποια χώρα προέρχεται; (Μέγιστο δύο απαντήσεις)

ΓΡΑΦΗΜΑ 4.2.: ΜΕΓΑΛΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία

Ακολουθεί η ερώτηση ποιες ξένες επιχειρήσεις γνωρίζουν που δραστηριοποιούνται στην π.Γ.Δ Μ. και από ποια χώρα προέρχονται. Οι δυνατές απαντήσεις για την ερώτηση αυτή μόλις δύο και ειδικά το δεύτερο σκέλος της ερώτησης δυσκόλεψε τους ερωτηθέντες. Πολλοί ήταν αυτοί που είχαν ακούσει ή γνώριζαν ξένες εταιρείες διαφόρων κλάδων, αλλά δεν ήξεραν πραγματικά από ποια χώρα προέρχονται. Άλλωστε μικρή σημασία έχει πλέον η

συγκεκριμένη παράμετρος, εφόσον οι περισσότερες εταιρείες που αναφέρθηκαν είναι πολυεθνικές και η χώρα αρχικής προέλευσης τους ευρέως γνωστή. Για το λόγο αυτό συμπληρώθηκαν οι χώρες στις ερωτήσεις που είχαν παραλειφθεί ή συμπληρωθεί λανθασμένα.

Βασικά, είναι ευρέως διαδεδομένες στην π.Γ.Δ.Μ., όπως και διεθνώς, εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον κλάδο της υψηλής τεχνολογίας, πληροφορικής, αυτοκινητοβιομηχανίες, διεθνείς όμιλοι τηλεπικοινωνιών, ηλεκτρονικών συσκευών, ενδυμάτων, τροφίμων κ.ά. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν οι δύο ελληνικές εταιρείες που καταγράφηκαν, Ελληνικά Πετρέλαια και Βερόπουλος, επειδή είναι πολύ γνωστές στον πληθυσμό της χώρας και ειδικότερα στην πρωτεύουσα, τα Σκόπια, αφού εκεί δραστηριοποιούνται¹⁷. Το παράδοξο είναι ότι οι εν λόγω εταιρείες απέσπασαν αρκετά μεγάλα ποσοστά, έναντι άλλων διεθνώς γνωστών επιχειρήσεων όπως: η αλυσίδα εστιατορίων McDonalds, η αυτοκινητοβιομηχανία General Motors και η εταιρεία πληροφορικής IBM από την Αμερική ή η εταιρεία υψηλής τεχνολογίας Siemens από τη Γερμανία. Ειδικά ο όμιλος επιχειρήσεων Ελληνικά Πετρέλαια ξεπέρασαν σε δημοτικότητα εταιρείες όπως η Coca-Cola στον κλάδο των τροφίμων και η Microsoft στην πληροφορική.

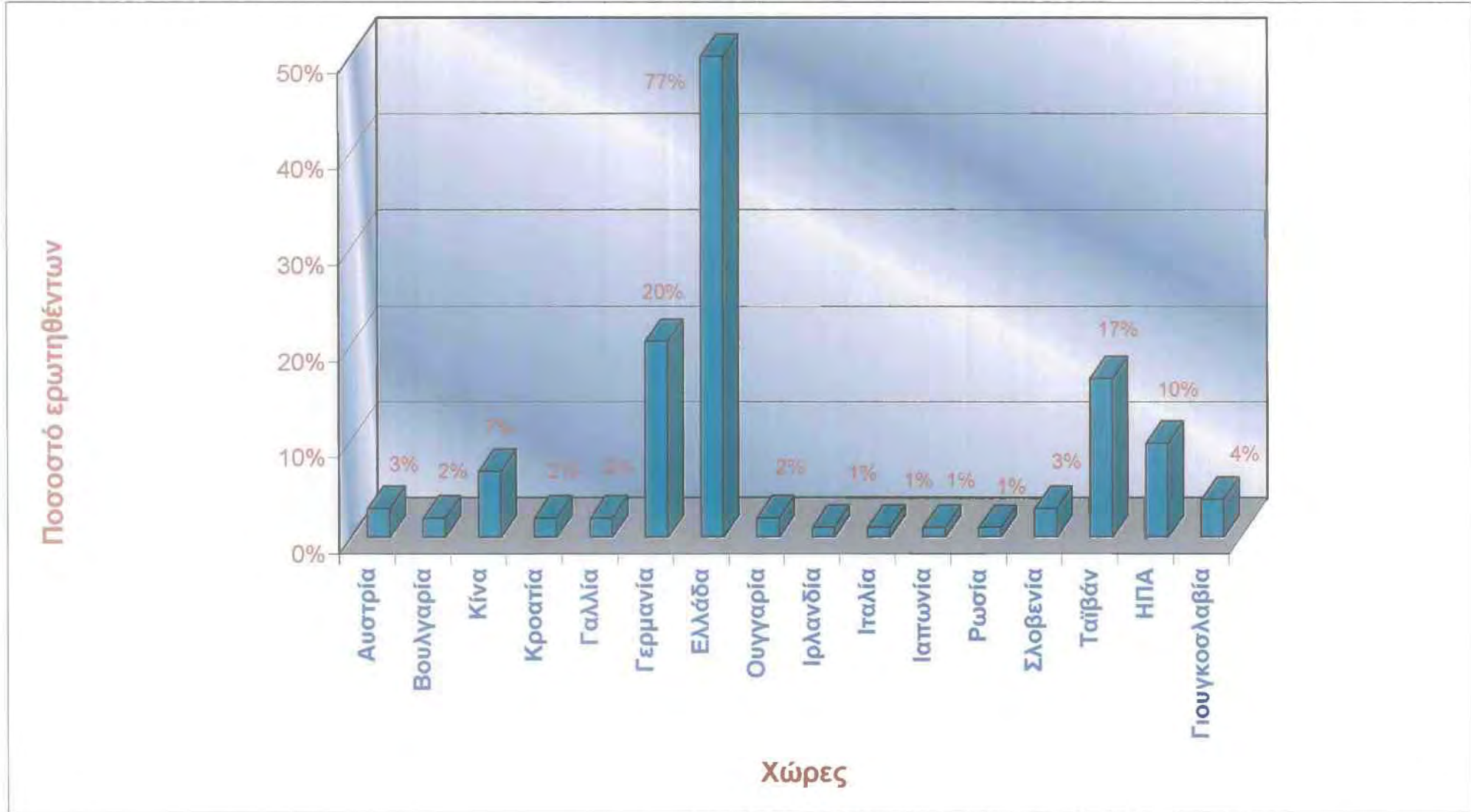
Οι χώρες προέλευσης των ξένων επιχειρήσεων είναι κυρίως ευρωπαϊκές, με ιδιαίτερη έμφαση στη Γερμανία, την Ολλανδία, την Ιταλία και την Αυστρία, ενώ εκτός Ευρώπης αναφέρθηκαν κατά κύριο λόγο οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία και σε λίγες περιπτώσεις η Κίνα. Στις λοιπές επιχειρήσεις που αναγράφονται στο ραβδόγραμμα της ερώτησης, δεν ήταν δυνατόν να περιληφθούν όλες οι εταιρείες για τις οποίες έγινε λόγος, για το λόγο αυτό παρατίθενται ενδεικτικά οι εξής: Toyota και Toshiba από Ιαπωνία, Opel και Volkswagen από Γερμανία, Ferrari και Riomanini από Ιταλία, Nokia, Oriflame και Erukcoη από Σουηδία, Philip Morris, Hewlett Packard, Levi's και Nike από ΗΠΑ, Helmatecs, ΟΤΕ και Strumica Tabak από την Ελλάδα¹⁸.

¹⁷ Τα νέα υποκαταστήματα της αλυσίδας supermarket Βερόπουλος, που θα άνοιγαν σε περιοχές εκτός της πρωτεύουσας, δεν ήταν ακόμα γνωστά την περίοδο που συμπληρώθηκαν τα ερωτηματολόγια.

¹⁸ Η καπνοβιομηχανία Strumica Tabak εξαγοράστηκε το 1997 από την ελληνική Michaelides Tobacco S.A. και με επένδυση σε νέα τεχνολογία μετεξελίχθηκε σε μονάδα επεξεργασίας καπνού και αποθήκευσης του.

Ερώτηση 3

Ποιες χώρες κατά τη γνώμη σας έχουν ήδη πραγματοποιήσει τις σημαντικότερες επενδύσεις στην π.Γ.Δ.Μ.; (Μέγιστο δύο απαντήσεις)

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

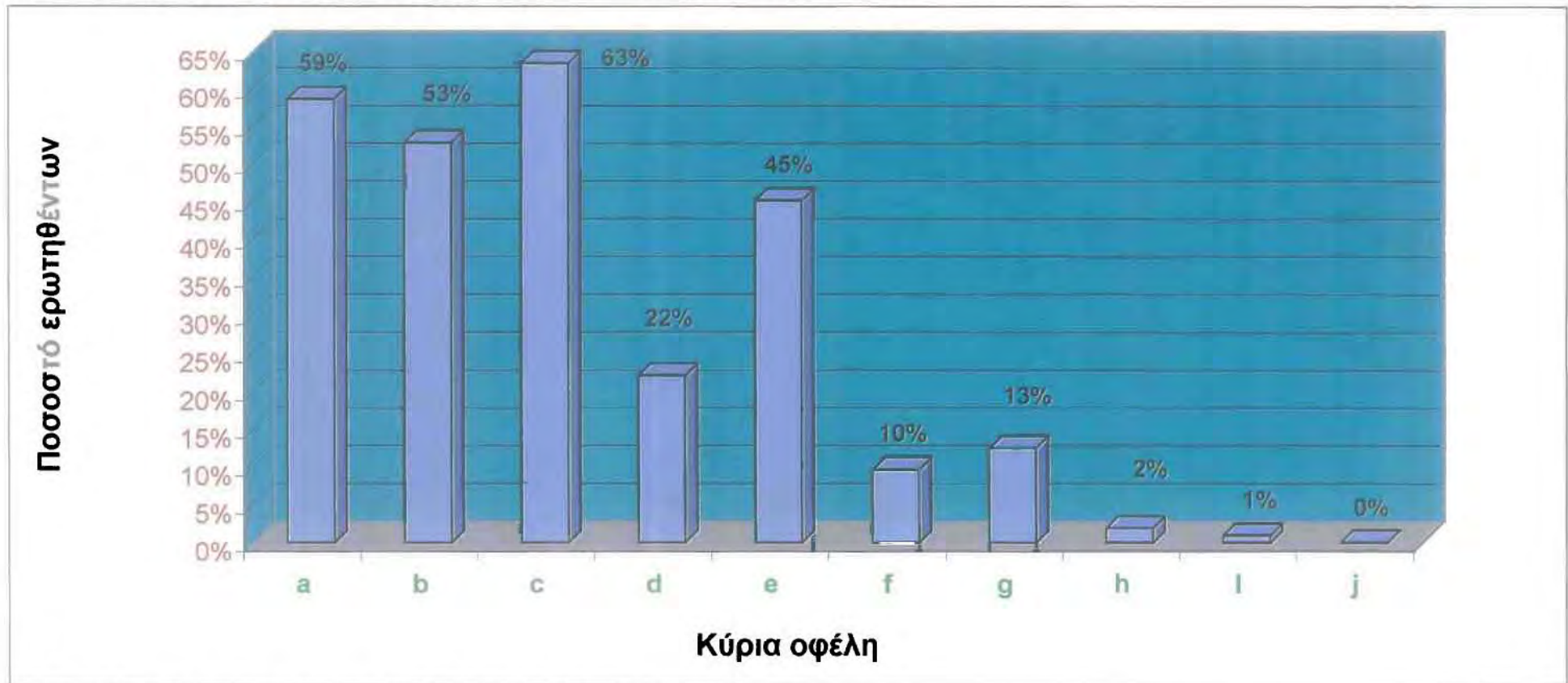
Μετά από την πρώτη επαφή με τις γνώσεις των φοιτητών σχετικά με την εξάπλωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, στόχος είναι στην ερώτηση τρία να εκφράσουν οι ερωτηθέντες ποιες χώρες πιστεύουν ότι έχουν ήδη πραγματοποιήσει τις μεγαλύτερες επενδύσεις στη χώρα τους. Στις απαντήσεις που δόθηκαν συμπεριλαμβάνονται δεκαέξι χώρες, εκ των οποίων η Ελλάδα κατέχει το συντριπτικό ποσοστό του 77%. Δηλαδή τρεις στους τέσσερις φοιτητές πιστεύουν πως η Ελλάδα έχει επενδύσει τα μεγαλύτερα κεφάλαια στη χώρα τους, γεγονός που όντως αληθεύει λαμβάνοντας υπόψη ότι οι μεγαλύτερες αποκρατικοποιήσεις σε κόστος και μέγεθος, έγιναν με τη βοήθεια των ελληνικών ομίλων επιχειρήσεων. Πολλές επενδύσεις στη συνέχεια εμφανίζεται να έχει κάνει η Γερμανία και οι ΗΠΑ με 20% και 10% αντίστοιχα. Δύο χώρες, που όπως θα διαπιστωθεί και στις υπόλοιπες ερωτήσεις, θεωρούνται ιδανικές από τους φοιτητές για τόποι εργασίας και ειδικά η Γερμανία αποτελεί για τους περισσότερους πρότυπο σε διάφορους τομείς, ακόμα και στον καθημερινό τρόπο διαβίωσης.

Η περίπτωση της Ταϊβάν με 17%, θεωρείται ότι είναι παραπλανητική, λόγω της δημιουργίας της *Ελεύθερης Ζώνης Εμπορίου* με έξοδα της ίδιας. Η δαπανηρή όμως αυτή προσφορά συσχετίζεται με το γεγονός ότι η π.Γ.Δ.Μ. ήταν από τις πρώτες χώρες παγκοσμίως που αναγνώρισαν την Ταϊβάν ως ανεξάρτητο κράτος. Έτσι η δεύτερη ξεκίνησε από τότε μια σειρά σύσφιξης εμπορικών σχέσεων και σαν επισφράγιση των συμφωνιών έστειλαν αρχικά κάποια κονδύλια και οριοθετήθηκε μία μεγάλη περιοχή μόλις πέντε χιλιόμετρα από το αεροδρόμιο των Σκοπίων. Παρόλα αυτά μέχρι τις αρχές του 2001 δεν είχαν προχωρήσει ούτε καν τα έργα υποδομής στη συγκεκριμένη περιοχή και μάλλον θα παραμείνει η έκταση απλά περιφραγμένη για μεγάλο χρονικό διάστημα. Σίγουρα όμως στα πλαίσια των συμφωνιών μεταξύ των δύο χωρών έχουν ξεκινήσει και άλλου είδους επενδύσεις από την Ταϊβάν, για αυτό το λόγο κατέχει το υψηλότερο ποσοστό στις απαντήσεις μετά την Ελλάδα και τη Γερμανία. Μεγάλες επενδύσεις εμφανίζεται να έχει στη συνέχεια η Κίνα με 7%, ενώ ακολουθούν αρκετές χώρες με κυμαινόμενα ποσοστά από 1% μέχρι 4%. Στην τελευταία ομάδα χωρών ανήκουν και οι γειτνιαζούσες της π.Γ.Δ.Μ., Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία εκτός όμως από την Αλβανία η οποία δεν αναφέρθηκε σε κανένα ερωτηματολόγιο.

Ερώτηση 4

Ποια είναι τα κύρια οφέλη των ξένων επενδύσεων; (Μέγιστο 3 απαντήσεις)

- a : Βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας
- b : Βελτιώνουν την τεχνολογική αποδοτική γνώση
- c : Αυξάνουν την απόδοση και την απασχόληση
- d : Προωθούν την ιδιωτικοποίηση
- e : Βελτιώνουν την εικόνα της χώρας διεθνώς
- f : Αυξάνονται οι μισθοί των υπαλλήλων
- g : Προάγουν τη σταθερότητα στην περιοχή των Βαλκανίων
- h : Λοιπά οφέλη
- i : Δεν υπάρχουν οφέλη
- j : Δε γνωρίζω

Αλληλένδετο ερώτημα με το προηγούμενο, καλεί τους φοιτητές να δηλώσουν ποια είναι τα κύρια οφέλη από τις ξένες επενδύσεις, με μέγιστο αριθμό τριών δυνατών απαντήσεων. Το 99% των ερωτηθέντων συμφωνούν πως υπάρχουν οφέλη από τις ξένες επενδύσεις, βασικότερο εκ των οποίων θεωρούν την αύξηση της απόδοσης και της απασχόλησης δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας. Είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τους νέους, αφού σύντομα θα αντιμετωπίσουν το οξύ πρόβλημα της ανεργίας που μαστιάζει τη χώρα τους. Δεύτερο θετικό στοιχείο θεωρούν τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας τους, διότι είναι ένας τομέας που υστερούν έναντι των υπολοίπων βαλκανικών χωρών και μόλις την τελευταία πενταετία κατάφεραν να αντιστρέψουν την εικόνα αυτή. Πρέπει να ληφθεί υπόψη και η γενικευμένη κρίση του Κοσσυφοπεδίου το 1999, που σε μεγάλο βαθμό επηρέασε τη μέχρι τότε θετική πορεία της οικονομίας. Αυτό το στοιχείο συνδυάζεται με την άλλη παρατήρηση που τη θεώρησε βαρύνουσα το 45% των ερωτηθέντων, σύμφωνα με την οποία οι ξένες επενδύσεις βελτιώνουν τη γενική εικόνα της χώρας σε διεθνές επίπεδο.

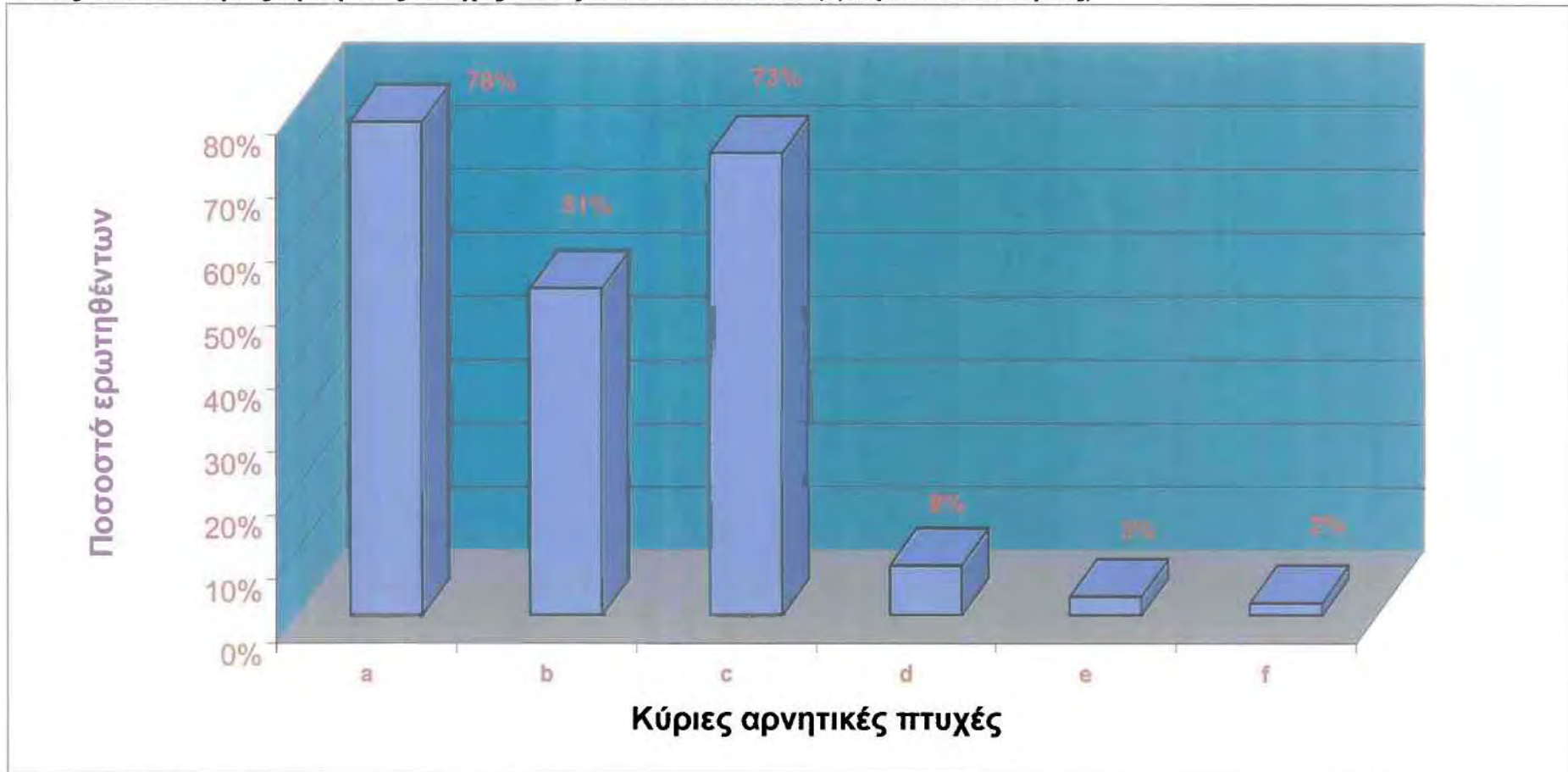
Μεγάλη βαρύτητα δίνεται επίσης στην τεχνολογική αποδοτική γνώση (know-how), γεγονός που είχαν αντιληφθεί αρκετές δεκαετίες πριν οι δυτικοευρωπαϊκές χώρες και απορροφούσαν το καλύτερο δυνατό έμπυχο υλικό ανά τον κόσμο. Είναι μια μακροπρόθεσμη επένδυση, που προσπαθεί κάθε κράτος να πραγματοποιήσει, αλλά είναι πραγματικά δύσκολο να δημιουργηθεί δελεαστικότερο περιβάλλον από τα αντίστοιχα των ήδη ανεπτυγμένων χωρών. Βέβαια, είναι θετικό ότι οι μισοί τουλάχιστον νέοι φοιτητές (53%) που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο, απέδειξαν ότι κατανοούν τη σημασία της τεχνοτροπίας για την ανάπτυξη της χώρας τους.

Μόλις ένας στους πέντε (22%), θεωρεί την προώθηση των ιδιωτικοποιήσεων όφελος που προκύπτει από τις ξένες επενδύσεις, παρόλο που μέχρι στιγμής στην π.Γ.Δ.Μ. τα μεγαλύτερα ξένα επενδυτικά κονδύλια έχουν δοθεί για την αποκρατικοποίηση επιχειρήσεων. Πολλές από αυτές δεν ήταν ζημιογόνες για το κράτος μέχρι το χρονικό σημείο της ιδιωτικοποίησης τους (ΟΚΤΑ, Stopanska Banka), αλλά πιθανότατα θα ήταν άμεσα μελλοντικά, εφόσον η δομή τους και η οργάνωση τους δεν ήταν κατάλληλη για να θεωρηθούν ανταγωνιστικές, έναντι άλλων ξένων ενοποιημένων ομίλων στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης.

Ποσοστό 10% των φοιτητών πιστεύει ότι οι μισθοί των υπαλλήλων σε εταιρείες ή υπηρεσίες θα αυξηθούν με την εισροή ξένων κεφαλαίων, ενώ ποσοστό 13% δηλώνει ότι προάγεται με την επενδυτική παρουσία η σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Είναι ένα καυτό ζήτημα για όλους τους κατοίκους της χώρας, διότι γνωρίζουν ότι πάνω απ' όλα προέχει η ειρηνική συνύπαρξη των λαών στη βαλκανική και έπειτα θα έρθουν και οι επιδιωκόμενοι ρυθμοί ανάπτυξης σε όλους τομείς. Κάποιοι άλλοι (2%) ερωτηθέντες συμφωνούν ότι οι ξένες επενδύσεις αποτελούν θετικό παράγοντα, αλλά μη προσδιορίζοντας τον θετικό αντίκτυπο δείχνουν ότι δεν ικανοποιούνται από τις υπάρχουσες επιλογές του ερωτηματολογίου ή δεν είναι ξεκάθαρο ποιος είναι. Τέλος, ένας στους εκατό βλέπει αρνητικά την όλη ερώτηση, δηλώνοντας πως δεν υπάρχουν οφέλη από τις ξένες επενδύσεις

Ερώτηση 5

Ποιες είναι οι κύριες αρνητικές πτυχές των ξένων επενδύσεων; (Μέγιστο 3 απαντήσεις)

- a: Γίνονται ισχυρές και επηρεάζουν την κυβέρνηση
- b: Δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη των εγχώριων εταιριών
- c: Είναι μεγάλα μονοπώλια που περιορίζουν τον ανταγωνισμό
- d: Άλλες αρνητικές πτυχές
- e: Δεν υπάρχουν αρνητικές πτυχές
- f: Δε γνωρίζω

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

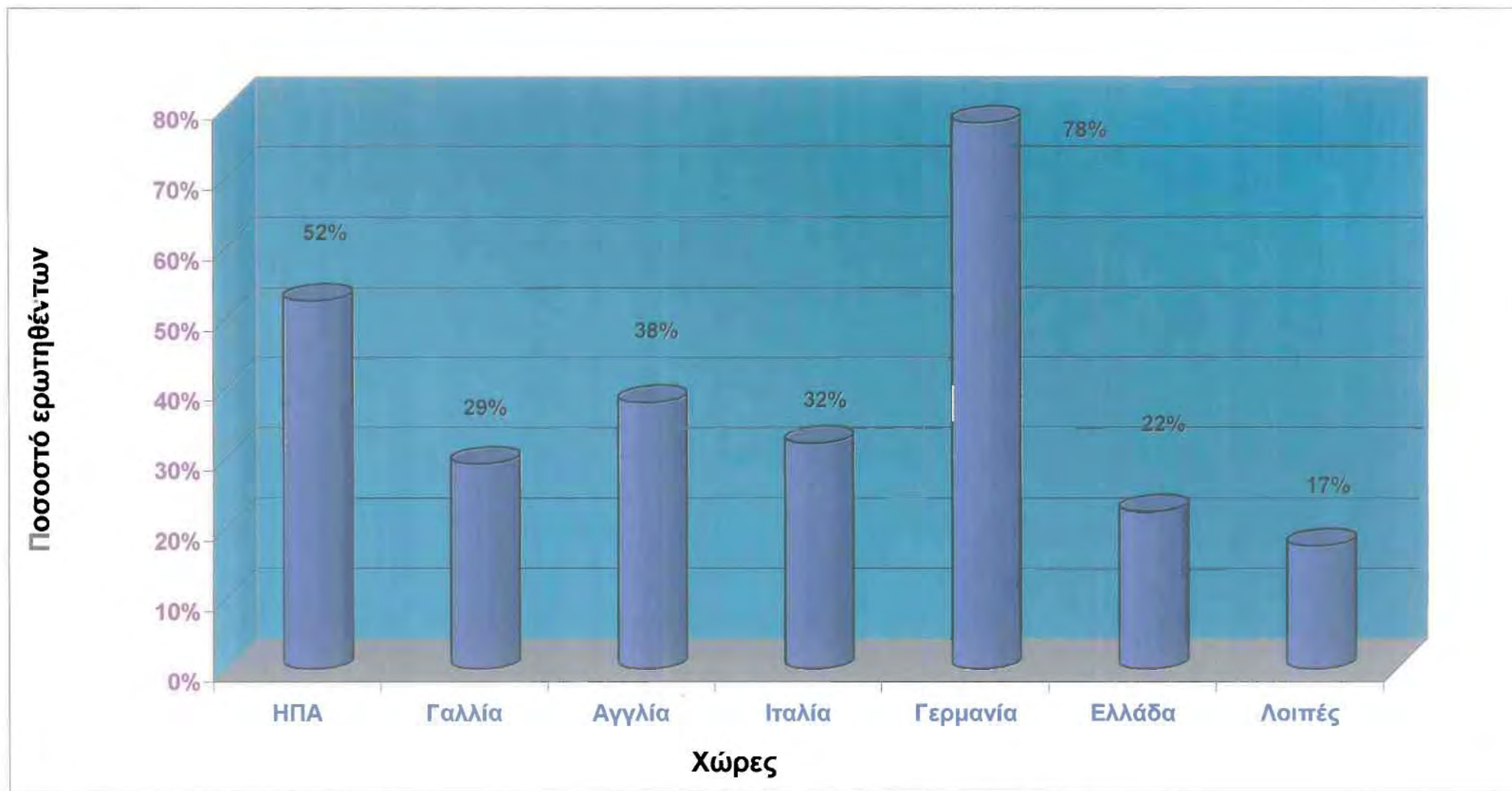
Στον αντίποδα της ερώτησης τέσσερα, η ερώτηση αυτή αναφέρεται στα πιθανά μειονεκτήματα των ξένων επενδύσεων. Οι φοιτητές έδωσαν ειλικρινείς απαντήσεις διαπιστώνοντας πως υπάρχουν αρνητικές πτυχές των επενδύσεων, ακόμα και όταν είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας όπως στην περίπτωση τους. Αρχικά μεγάλη φαίνεται να είναι η δυσανασχέτηση των κατοίκων (78%) για την έντονη ισχυροποίηση ορισμένων ομίλων επιχειρήσεων και την επιρροή που ασκούν στις εκάστοτε κυβερνήσεις. Είναι πολύ πρόσφατα τα γεγονότα της εξαγοράς της ΟΚΤΑ από τον όμιλο Ελληνικά Πετρέλαια και νοιώθουν ότι η εξουσία περνάει πλέον με ταχύτατους ρυθμούς σε ξένα χέρια, αφού έμμεσα αυτοί οι όμιλοι θα ελέγχουν τις πολιτικές εξελίξεις στη χώρα τους.

Επιφυλακτική είναι και η στάση τους για τον πραγματικό βαθμό ανταγωνισμού που υπάρχει μέσα στην ίδια τη χώρα, γιατί κατά κάποιο τρόπο είναι πλασματικός. Εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι όλες οι ξένες επιχειρήσεις εγκαθιστούν με οποιοδήποτε μέσο το δικό τους μονοπώλιο στον τομέα που δραστηριοποιούνται, καθώς κατέχουν τα μεγαλύτερα μερίδια αγοράς και επιτρέποντας στις ντόπιες μικροεπιχειρήσεις να κινηθούν σε πολύ περιορισμένα επίπεδα. Για το λόγο αυτό 73% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι μία από τις αρνητικές πτυχές είναι η δημιουργία μεγάλων μονοπωλίων που περιορίζουν αισθητά την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων. Επιπρόσθετα, το 51% πιστεύει ότι δε δίνεται η δυνατότητα και οι ανάλογες ευκαιρίες στις εγχώριες μικρές, αλλά και μεγάλες επιχειρήσεις να αναπτυχθούν επαρκώς και να ορθοποδήσουν σε μια «αγορά», όπου επικρατεί αθέμιτος ανταγωνισμός στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

Ποσοστό 8% των ερωτηθέντων επισημαίνει πως υπάρχουν κάποιες άλλες αρνητικές πτυχές εκτός των προαναφερθέντων και μόνο 3% διαφωνούν ριζικά με το ερώτημα. Δήλωσαν ότι δεν υπάρχουν καθόλου μειονεκτήματα ή προφανώς τα θεωρούν μηδαμικά σε σχέση με τα πλεονεκτήματα, από την εισροή ξένων επενδυτικών κεφαλαίων στη χώρα. Τέλος, το 2% απέφυγε να πάρει θέση στο ζήτημα αυτό, δηλώνοντας πως δε γνωρίζουν.

Ερώτηση 6

Από ποια χώρα πιστεύετε ότι θα είναι επιχειρήσεις που θα επενδύσουν μελλοντικά μεγάλα ποσά στην π.Γ.Δ.Μ.; (Μέγιστο 3 απαντήσεις)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

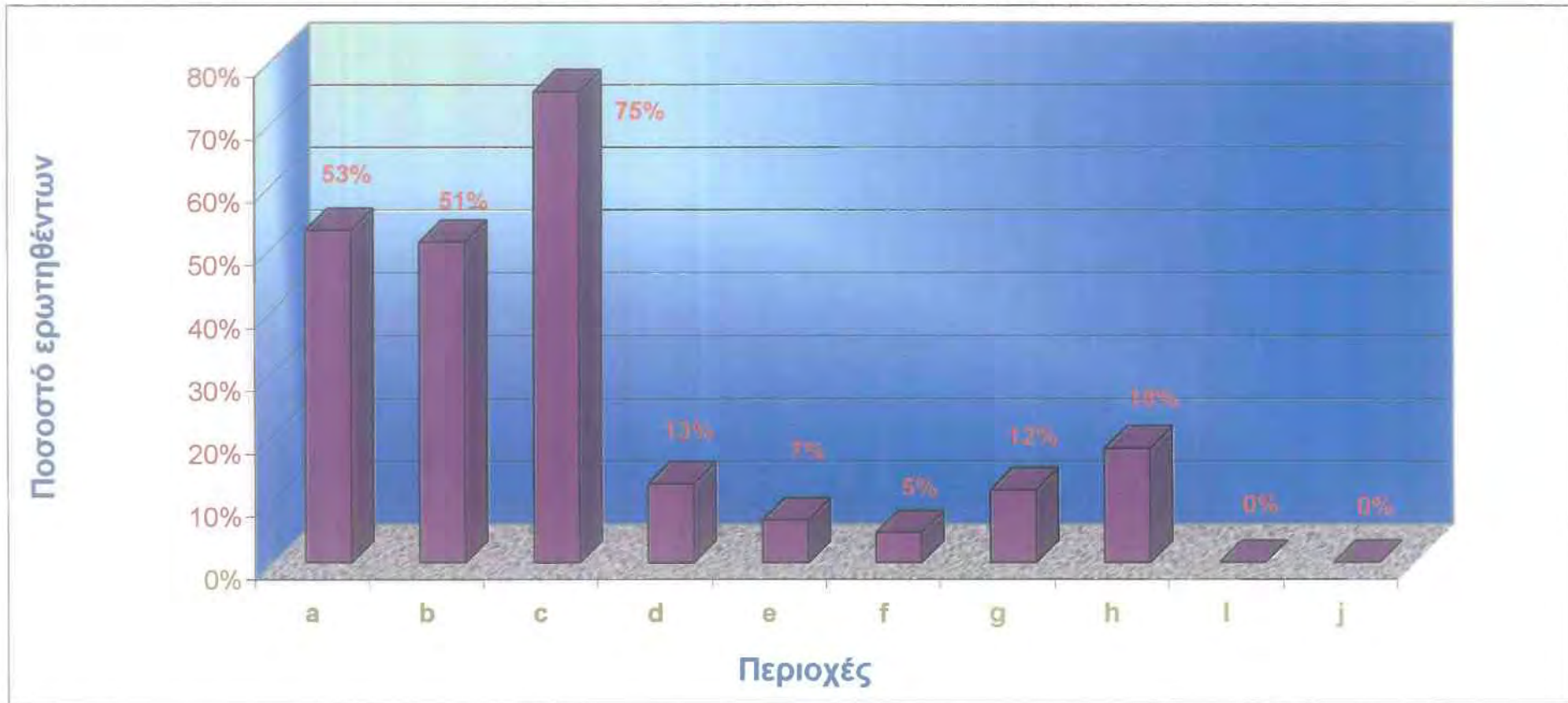
Η Γερμανία καταλαμβάνει το συντριπτικό ποσοστό του 78% στην ερώτηση για το ποια χώρα νομίζουν ότι θα επενδύσει μελλοντικά τα μεγαλύτερα ποσά στη χώρα τους και ακολουθούν με επίσης μεγάλο ποσοστό (52%) οι ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό επαληθεύει την άποψη των φοιτητών στην ερώτηση τρία σχετικά με το ποιες χώρες έχουν ήδη επενδύσει τα μεγαλύτερα κεφάλαια στη χώρα τους. Απλά πιστεύουν πως η Ελλάδα δε θα συνεχίσει να επενδύει με τους ίδιους ρυθμούς και τα ίδια μεγάλα ποσά, όπως διέπραξε έως σήμερα και έτσι κατέλαβε δικαίως το μικρό ποσοστό του 22%, το χαμηλότερο από τις έξι χώρες που απεικονίζονται (Γράφημα 4.6.). Τα στατιστικά αποτελέσματα, όμως, δεν απέχουν πολύ από τα αναμενόμενα και η Ελλάδα είναι πολύ θετικό που συγκαταλέγεται σε μια ομάδα χωρών, οι οποίες είναι κατεξοχήν από τις ισχυρότερες σε επενδύσεις τόσο στον ευρωπαϊκό, όσο και στο διεθνή χώρο.

Παρατηρώντας το σχετικό ραβδόγραμμα, φαίνεται ότι οι ερωτηθέντες εμφανίζονται αρκετά αισιόδοξοι για τα επενδυτικά κεφάλαια που θα εισέλθουν από την Αγγλία (38%), αλλά προς το παρόν δεν έχει επαληθευτεί κάποια τέτοια επενδυτική πρωτοβουλία από τη χώρα αυτή. Γενικότερα συμπεραίνουμε ότι με τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζονται πέντε ευρωπαϊκές χώρες, από τις έξι συνολικά κύριες χώρες, που αναφέρθηκαν στις απαντήσεις. Εκτός από τις προαναφερθείσες, η Ιταλία και η Γαλλία καταλαμβάνουν τα ποσοστά 32% και 29% αντίστοιχα.

Στις λοιπές χώρες, που αναφέρθηκε το 17%, συγκαταλέγονται πολλές ακόμα ευρωπαϊκές χώρες και λίγες από άλλες ηπείρους. Αναλυτικότερα έγινε νύξη σε κάποια ερωτηματολογία για τις εξής χώρες: Ιαπωνία, Ταϊβάν, Κίνα, Ρωσία, Ισπανία, Πολωνία, Νορβηγία, Σουηδία, Τουρκία, Κροατία και Γιουγκοσλαβία.

Ερώτηση 7

Σε ποια περιοχή της π.Γ.Δ.Μ. θα προτιμούσατε να βρίσκονται οι ξένες επιχειρήσεις; (Μέγιστο τρεις απαντήσεις)

- a: Σκόπια
- b: Άλλες μεγάλες πόλεις
- c: Φτωχές περιοχές
- d: Συνοριακές περιοχές με Ελλάδα
- e: Συνοριακές περιοχές με Αλβανία
- f: Συνοριακές περιοχές με Βουλγαρία
- g: Συνοριακές περιοχές με νέα Γιουγκοσλαβία
- h: Άλλες περιοχές
- i: Δε γνωρίζω
- j: Πουθενά

Τα τρία τέταρτα (75%) των φοιτητών δείχνουν να γνωρίζουν τις έντονες οικονομικό-γεωγραφικές αντιθέσεις που επικρατούν στη χώρα τους και προτιμούν οι ξένες επιχειρήσεις να επενδύσουν σε υποανάπτυκτες φτωχές περιοχές, ώστε να αλλάξει η κατάσταση σε αυτές. Περίπου οι μισοί (53%) θεωρούν καταλληλότερο μέρος την πρωτεύουσα και επίσης μισοί (51%) τα υπόλοιπα μεγάλα αστικά κέντρα. Πρέπει να λάβουμε υπόψη¹⁹, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό φοιτητών προέρχεται από μεγάλες πόλεις και κυρίως από τα Σκόπια. Σε μια ευρύτερη τάση αστικοποίησης που επικρατεί στη χώρα την τελευταία πενταετία, κυρίως λόγω των υψηλών ποσοστών ανεργίας, οι ερωτηθέντες είναι σίγουρα επηρεασμένοι στις απαντήσεις που έδωσαν στην ερώτηση αυτή.

Πολύ μικρό ποσοστό καταλαμβάνουν, έστω και αθροιστικά, όλες οι παραμεθόριες περιοχές (37%), με κυριότερο μερίδιο να λαμβάνει η συνοριακή γραμμή με Ελλάδα (13%) και έπειτα με τη νέα Γιουγκοσλαβία (12%). Ήδη αρκετές ελληνικές επενδύσεις έχουν λάβει χώρα στην περιοχή των συνόρων και έπεται συνέχεια²⁰, αφού η αξία των οικοπέδων είναι αρκετά χαμηλή συγκρινόμενη με τις αντίστοιχες ελληνικές μόλις μερικά χιλιόμετρα μακρύτερα, στην ίδια ουσιαστικά περιοχή. Οι επενδύσεις θα εντατικοποιηθούν εκεί, ειδικά όταν λυθούν γραφειοκρατικά και άλλου είδους προβλήματα που αντιμετωπίζονται στους τελωνειακούς σταθμούς.

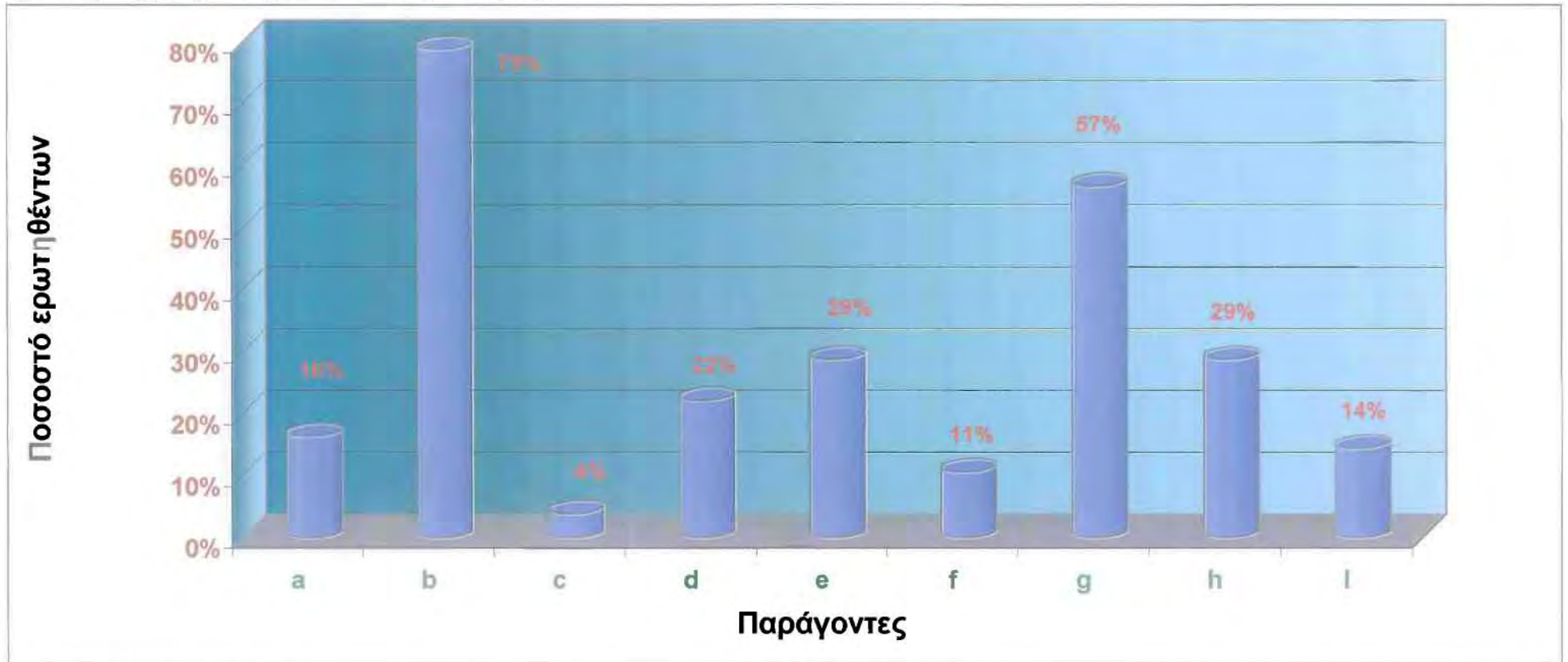
Μόνο ποσοστό 5% προτιμάει οι επενδύσεις να λάβουν χώρα στα σύνορα με Αλβανία και 7% στα σύνορα με Βουλγαρία. Επίσης δόθηκε ποσοστό 18% στην προτίμηση της επιλογής άλλων περιοχών, για απορρόφηση ξένων επενδύσεων και διευκρινίστηκαν συγκεκριμένες πόλεις ή περιοχές που εντάσσονταν μεν στις προηγούμενες κατηγορίες απαντήσεων, αλλά ήθελαν να τις αναφέρουν ονομαστικά για να τονιστούν. Σε ακόμα μια ερώτηση επιβεβαιώνεται η προθυμία των φοιτητών να τοποθετηθούν στα ζητήματα που τους τέθηκαν και κανένας δεν δήλωσε τις επιλογές *δε γνωρίζω* και *πουθενά* στις απαντήσεις του.

¹⁹ Σύμφωνα με στοιχεία που προκύπτουν από την τελευταία ερώτηση.

²⁰ Σύμφωνα με στοιχεία του ελληνικού γραφείου συνδέσμου στα Σκόπια του Ακολούθου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

Ερώτηση 8

Ποιοι παράγοντες συντέλεσαν ώστε η π.Γ.Δ.Μ. να έλξει λιγότερες ξένες επενδύσεις σε σύγκριση με άλλες χώρες υπό μετάβαση, της κεντρικής Ευρώπης; (Μέγιστο τρεις απαντήσεις)

- a : Μικρό μέγεθος χώρας
- b : Αστάθεια στην περιοχή των Βαλκανίων
- c : Ξένες επιχειρήσεις τείνουν να επενδύουν σε γειτονικές χώρες
- d : Ξένες επιχειρήσεις τείνουν να επενδύουν σε πιο ανεπτυγμένες χώρες
- e : Ο πόλεμος στη Βοσνία και στο Κόσσοβο
- f : Το εμπάργκο της Σερβίας
- g : Η πολιτική αστάθεια της χώρας
- h : Οι τεταμένες σχέσεις με γειτονικές χώρες
- i : Άλλοι παράγοντες

Τα πολιτικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν τη χρονική περίοδο 1998-2000 φαίνεται να θεωρούνται οι σημαντικότεροι παράγοντες, ώστε η π.Γ.Δ.Μ. να προσελκύσει αισθητά λιγότερες επενδύσεις σε σύγκριση με άλλες υπό μετάβαση χώρες της κεντρικής Ευρώπης. Πρώτα από όλα, η γενική αστάθεια που επικρατεί στην περιοχή των Βαλκανίων την τελευταία δεκαετία είναι σίγουρα ανασταλτικός παράγοντας για επενδύσεις στην ευρύτερη περιοχή και 79% συμφωνεί με αυτό τον ισχυρισμό. Έπειτα τα έντονα εσωτερικά πολιτικά προβλήματα της χώρας συγκεντρώνουν ποσοστό 57%, ως δεύτερος σημαντικότερος παράγοντας. Στο γενικό ασταθές κλίμα εντάσσεται και ο πόλεμος στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη όπως και αργότερα η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο το 1999, παράγοντας που απέσπασε το ποσοστό 29%.

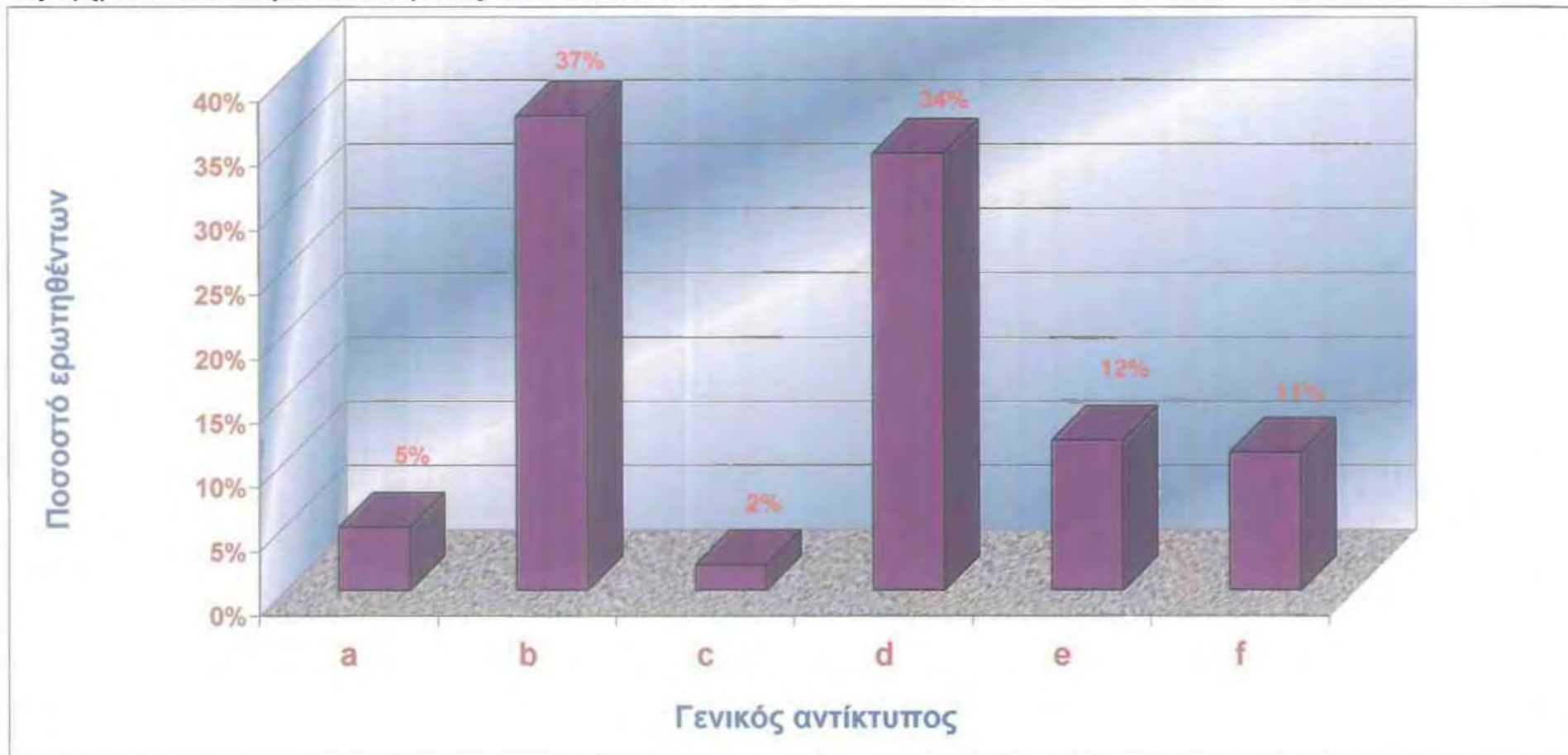
Ίδιο ποσοστό ερωτηθέντων (29%) θεωρεί υπαίτιες τις τεταμένες σχέσεις της χώρας τους με τις υπόλοιπες γειτονικές. Μόνο με την Ελλάδα και την Ο.Δ.Γ. υπάρχουν ουσιαστικά παγιωμένες εμπορικές σχέσεις, ενώ με Αλβανία και Βουλγαρία, κατά περιόδους, ούτε καν διπλωματικές. Υπάρχουν όμως διενέξεις με την Ο.Δ.Γ. σχετικά με τον καθορισμό της συνοριακής γραμμής που χωρίζει τα δύο κράτη. Αλλά ακόμα και με την Ελλάδα εκκρεμούν ποικίλες υποθέσεις, όπως αυτή για τον καθορισμό ή αναγνώριση της επίσημης ονομασίας της π.Γ.Δ.Μ.. Κατά καιρούς επανέρχονται στην επιφάνεια αυτές οι υποθέσεις, εξυπηρετώντας διάφορες πολιτικές σκοπιμότητες και ταραάζουν κυριολεκτικά το υπάρχον ευόιο εμπορικό και επενδυτικό κλίμα. Οι δύο πλευρές διεξάγουν διμερείς συνομιλίες για το φλέγον αυτό ζήτημα στο πλαίσιο του ΟΗΕ, αλλά χωρίς αποτελέσματα μέχρι στιγμής.

Αναμενόμενος αριθμός φοιτητών (22%) ισχυρίστηκε πως γενικά οι ξένες επιχειρήσεις επιλέγουν ανεπτυγμένες χώρες και όχι υπό ανάπτυξη χώρες για να επενδύσουν. Το εμπάργκο της Σερβίας, που προηγήθηκε, δε χαρακτηρίζεται σημαντικός παράγοντας, αφού μόλις 11% του συνόλου τον ανέφερε και ακόμα μικρότερο ποσοστό (4%) πιστεύει ότι υπάρχει η τάση οι επενδύσεις να γίνονται βασικά σε γειτνιαζουσες χώρες. Επιπρόσθετα 16% ισχυρίζονται ότι το μικρό μέγεθος της χώρας διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην έλξη ξένων επενδύσεων, αφού η εγχώρια αγορά (2.000.000 κάτοικοι) δεν αποτελεί αξιόλογο και δελεαστικό μερίδιο της πανευρωπαϊκής ή παγκόσμιας αγοράς για να επενδύσουν πολυεθνικές εταιρείες σε αυτή. Τέλος η επιλογή απάντησης ότι υπάρχουν άλλοι παράγοντες που δε συμπεριλήφθηκαν αναλυτικά στο ερωτηματολόγιο απέσπασαν 14% του συνόλου.

Ερώτηση 9

Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας ο γενικός αντίκτυπος των Ελληνικών επενδύσεων για τη χώρα σας;

Γράφημα 4.9.: Γενικός Αντίκτυπος Ελληνικών Επενδύσεων

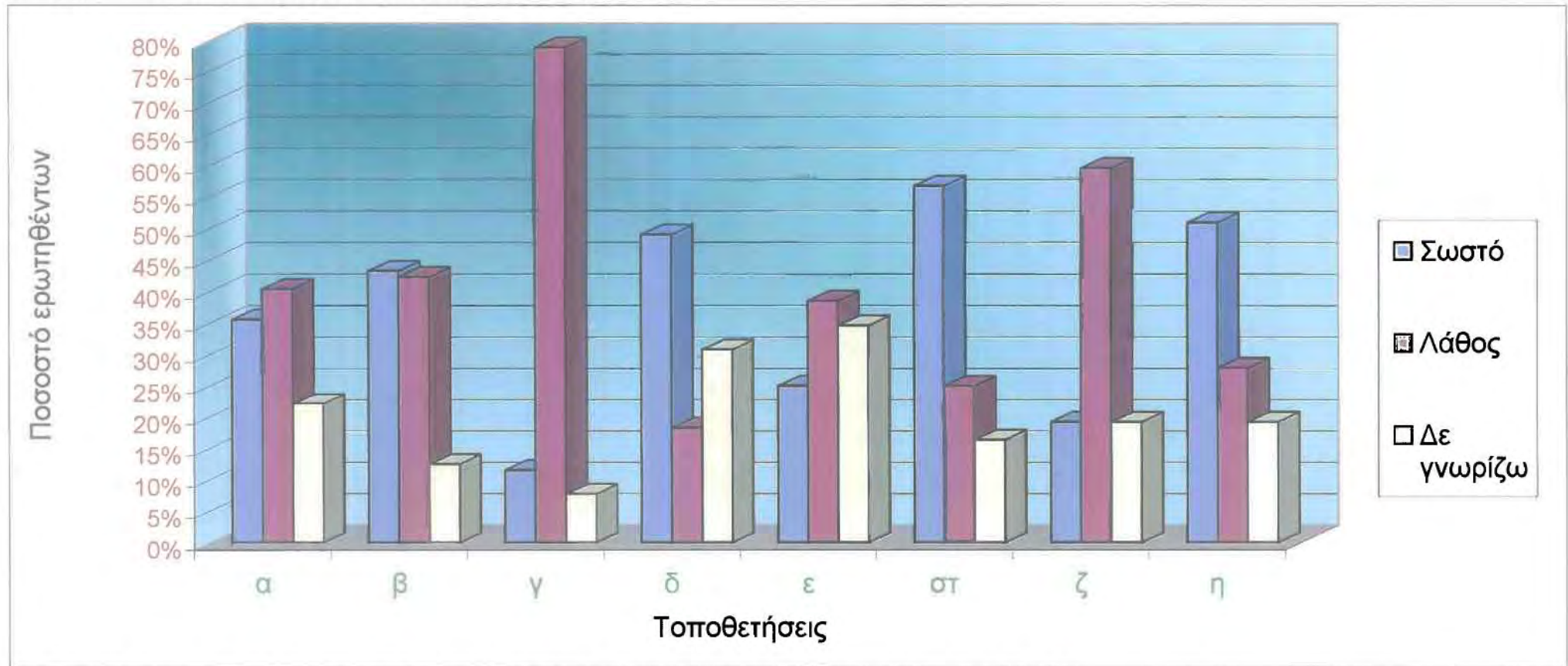

- a: Πολύ θετικός αντίκτυπος
- b: Κυρίως θετικός αντίκτυπος
- c: Κανένας αντίκτυπος
- d: Κυρίως αρνητικός αντίκτυπος
- e: Πολύ αρνητικός αντίκτυπος
- f: Δε γνωρίζω

Ερώτηση 10

Ποιες από τις παρακάτω τοποθετήσεις πιστεύετε ότι είναι σωστές ή λανθασμένες;

Γράφημα 4.10.: Τοποθετήσεις Σχετικά με τις Ελληνικές Επενδύσεις

α : Επενδύσεις από ελληνικές εταιρείες είναι απειλή για την εθνική αυτονομία της π.Γ.Δ.Μ.

β: Επενδύσεις από ελληνικές εταιρείες δεν είναι τόσο σημαντικές όσο από άλλες χώρες της Ε.Ε.

γ: Επενδύσεις από ελληνικές εταιρείες είναι πιο σημαντικές από αυτές άλλων χωρών της Ε.Ε.

δ: Επενδύσεις από ελληνικές εταιρείες σε βαλκανικές χώρες προάγουν τη συνεργασία και τη σταθερότητα στην περιοχή.

ε: Επενδύσεις από ελληνικές εταιρείες αυξάνουν ή διασφαλίζουν τις θέσεις εργασίας.

στ: Επενδύσεις από ελληνικές εταιρείες είναι κυρίως ωφέλιμες για την Ελλάδα και όχι για την π.Γ.Δ.Μ.

ζ: Επενδύσεις από ελληνικές εταιρείες δεν ωφελούν την Ελλάδα και την π.Γ.Δ.Μ. (μόνο ιδιοκτήτες και επιχειρήσεις επωφελοούνται).

η: Επενδύσεις στην π.Γ.Δ.Μ. από ελληνικές εταιρείες προάγουν τη συνεργασία και κατανόηση μεταξύ των δύο χωρών.

Στην ερώτηση αυτή αναφερόμαστε, πιο συγκεκριμένα σε σχέση με προηγούμενες, στις ελληνικές επενδύσεις και στο γενικό αντίκτυπο που έχουν για την π.Γ.Δ.Μ. Οι γνώμες δίστανται για το συγκεκριμένο ερώτημα με μικρή διαφορά υπέρ της γενικά αρνητικής αντιμετώπισης (46%) των επενδύσεων, που προέρχονται από την Ελλάδα. Αναλυτικότερα, ποσοστό 34% δήλωσαν ότι ο αντίκτυπος είναι κυρίως αρνητικός και 12% πιστεύει ότι είναι πολύ αρνητικός. Σε αντιπαράθεση με αυτούς έρχεται ποσοστό 37% που τον θεωρεί κυρίως θετικό και 5% του συνόλου χαρακτηρίζει τον αντίκτυπο πολύ θετικό. Επίσης είναι η πρώτη, προς το παρόν, ερώτηση που παρατηρείται ποσοστό της τάξεως του 13% να αποφεύγει να απαντήσει αποφασιστικά. Αυτοί δηλώνουν την επιλογή «Δε γνωρίζω» σε ποσοστό 11% ή ότι δεν υπάρχει κανένας αντίκτυπος (2%) από την ελληνική επενδυτική πρωτοβουλία.

Σίγουρα η ερώτηση αυτή δεν απαντήθηκε αντικειμενικά από τους φοιτητές του τμήματος οικονομικών και επηρεάστηκαν σαφώς από τις εξωτερικές διαφορές πολιτικού επιπέδου, που επικρατούν εδώ και χρόνια μεταξύ των δύο χωρών. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό, εάν ανατρέξουμε στην ερώτηση ένα, όπου κανένας δε χαρακτήρισε αρνητικό τον γενικό αντίκτυπο των ξένων επενδύσεων. Επίσης στην ίδια ερώτηση, μόνο 35% των ερωτηθέντων ήταν επιφυλακτικοί, δηλώνοντας ότι είναι ασαφές, αφού υπάρχουν θετικές αλλά και αρνητικές παράμετροι του ζητήματος. Οι ελληνικές επενδύσεις, παρόλο που υπάγονται στον ευρύ χαρακτηρισμό ξένες επενδύσεις, κρίνονται γενικά αρνητικές από το 46%, δηλαδή αποδεικνύεται ότι αντιφάσκουν στο σημείο αυτό, σύμφωνα με αυτά που απάντησαν σε προηγούμενο ερώτημα.

Αυτή είναι μία από τις πιο πολύπλοκες ερωτήσεις που κλήθηκαν να δώσουν τη γνώμη τους οι ερωτηθέντες. Έπρεπε να τοποθετηθούν θετικά, αρνητικά ή ουδέτερα σε μια σειρά συγκεκριμένων δηλώσεων σχετικά με τις ελληνικές επενδύσεις. Η πρώτη από αυτές τις δηλώσεις σχετίζεται άμεσα με την παραπάνω ερώτηση, ρωτώντας εάν οι ελληνικές επιχειρήσεις που επενδύουν στην π.Γ.Δ.Μ. είναι απειλή για την αυτονομία της χώρας. Το 40% όμως δε συμφωνεί με την παραπάνω πρόταση, το 36% είναι σύμφωνο και υπάρχει ένα μεγάλο ποσοστό (22%) το οποίο δηλώνει ότι δε γνωρίζει. Στην επόμενη τοποθέτηση που αναφέρει ότι οι ελληνικές επενδύσεις δεν είναι τόσο σημαντικές συγκριτικά με αυτές από άλλες χώρες της Ε.Ε., τα ποσοστά των φοιτητών που συμφωνούν και διαφωνούν είναι σχεδόν τα ίδια, 43% και 42% αντίστοιχα. Επίσης το 13% δηλώνει ότι δε γνωρίζει. Αντίθετα αρνητικό εμφανίζεται το 80% στην παρατήρηση ότι οι επενδύσεις που προέρχονται από Ελλάδα είναι πιο σημαντικές από των υπολοίπων χωρών της Ε.Ε. Μόλις 12% συμφωνούν και 8% είναι αναποφάσιστοι στο ποια στάση να κρατήσουν. Παρόλα αυτά, πως απέδειξαν στη ερώτηση τρία γνωρίζει η πλειοψηφία (77%) ότι η Ελλάδα έχει επενδύσει μέχρι στιγμής τα μεγαλύτερα κεφάλαια στη χώρα τους, απλά περιμένουν πολλά περισσότερα από άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

Στο τέταρτο σκέλος της ερώτησης, βρίσκουμε σύμφωνους τους μισούς (49%), στο ότι επενδύσεις από ελληνικές εταιρείες σε βαλκανικές χώρες προάγουν τη συνεργασία και τη σταθερότητα στην περιοχή. Μεγάλο είναι το ποσοστό (31%) αυτών που δε γνωρίζουν κατά πόσο ισχύει ή όχι η παραπάνω παραδοχή και 18% τη κρίνουν λανθασμένη. Αρνητικά (38%) επίσης βλέπουν τις ελληνικές εταιρείες στην αύξηση ή διασφάλιση θέσεων εργασίας, καθώς έγιναν αισθητές μειώσεις εργατικού δυναμικού σε επιχειρήσεις των οποίων ελληνικοί όμιλοι απέκτησαν τα πλειοψηφικά πακέτα μετοχών τους. Το 35% δεν απάντησε θετικά ή αρνητικά και 25% ισχυρίζονται ότι η τοποθέτηση αυτή είναι αληθινή.

Στη συνέχεια ερχόμαστε στο ερώτημα ποιος πραγματικά ωφελείται περισσότερο από την ελληνική επενδυτική παρουσία στην π.Γ.Δ.Μ. Η πλάστιγγα γέρνει υπέρ της Ελλάδας (57%), αντίθετοι εμφανίζονται μόνο το 25% των ερωτηθέντων, ενώ το 16% δεν απάντησαν ούτε καταφατικά, αλλά ούτε αρνητικά. Ποσοστό 60% δεν πιστεύουν ότι στην ουσία επωφελούνται απλά οι ιδιοκτήτες και οι επιχειρήσεις και όχι οι δύο χώρες. Λογική απάντηση, αφού στο προηγούμενο σημείο έδειξαν καθαρά ότι θεωρούν τη χώρα μας κερδισμένη και τη δική τους να αδικείται. Κατά κάποιο τρόπο νοιώθουν ότι τους

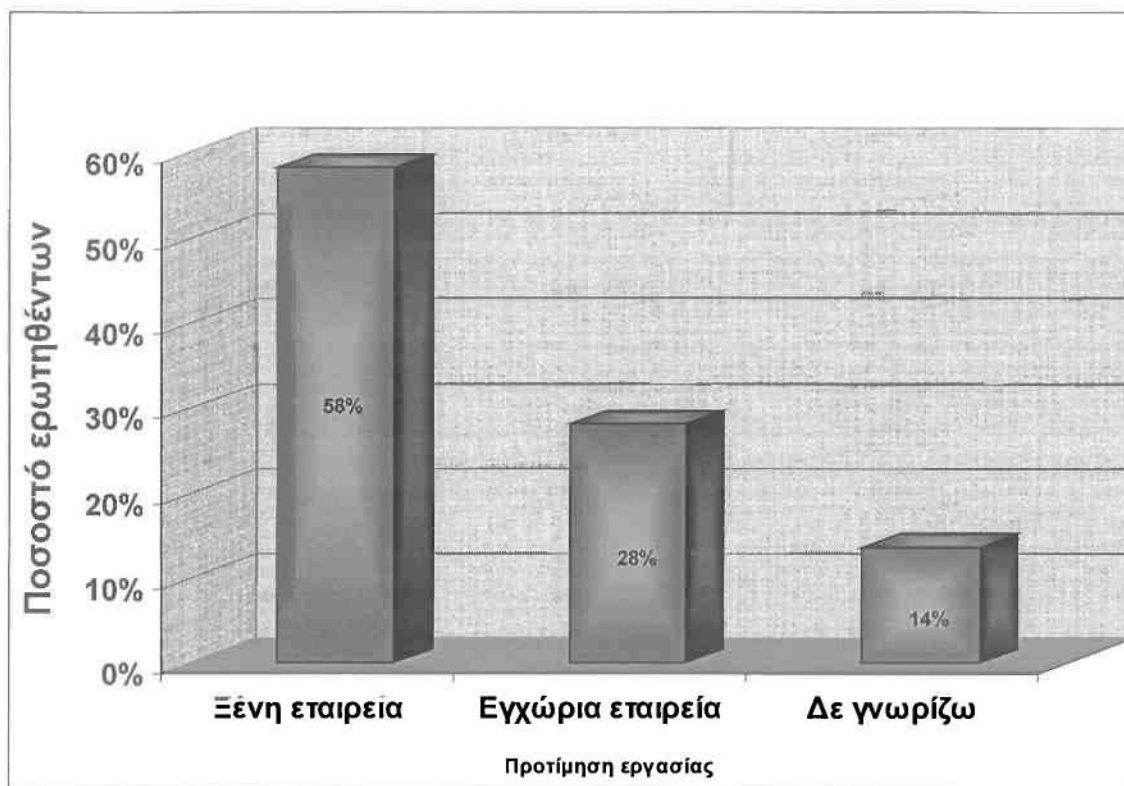
εκμεταλλεύονται οι έλληνες επιχειρηματίες και μόνο 19% αυτών κρίνουν τις εταιρείες μοναδικούς κερδισμένους. Παράλληλα εμφανίζεται για μια ακόμα φορά το σημαντικό ποσοστό του 19% να διατηρεί ουδέτερη στάση. Το τελευταίο τμήμα της ερώτησης αυτής είναι ο ισχυρισμός πως οι ελληνικές επενδύσεις προάγουν την κατανόηση και τη συνεργασία μεταξύ των δύο κρατών. Σύμφωνα είναι οι μισοί (51%), αντίρρηση έφερε το 28% των φοιτητών και 19% έδειξαν να είναι αναποφάσιστοι. Γενικότερα στην ερώτηση 10 (όπως και σε άλλες που θα συναντήσουμε παρακάτω) απαιτήθηκε μεγαλύτερη προσοχή και περισσότερος χρόνος για να δοθούν απαντήσεις και μεγάλο μέρος του συνόλου προτίμησε σε όλα τα υποερωτήματα να επιλέξει την εύκολη απάντηση *δε γνωρίζω*. Τα ερωτηματολόγια αυτά προέρχονταν κυρίως από το 3ο έτος και ειδικά ορισμένα άτομα σημείωσαν σε όλες τις απαντήσεις αυτή την επιλογή.

Ερώτηση 11

Θα προτιμούσατε να δουλέψετε μελλοντικά για μια ξένη ή εγχώρια εταιρεία;

ΓΡΑΦΗΜΑ 4.11.: ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

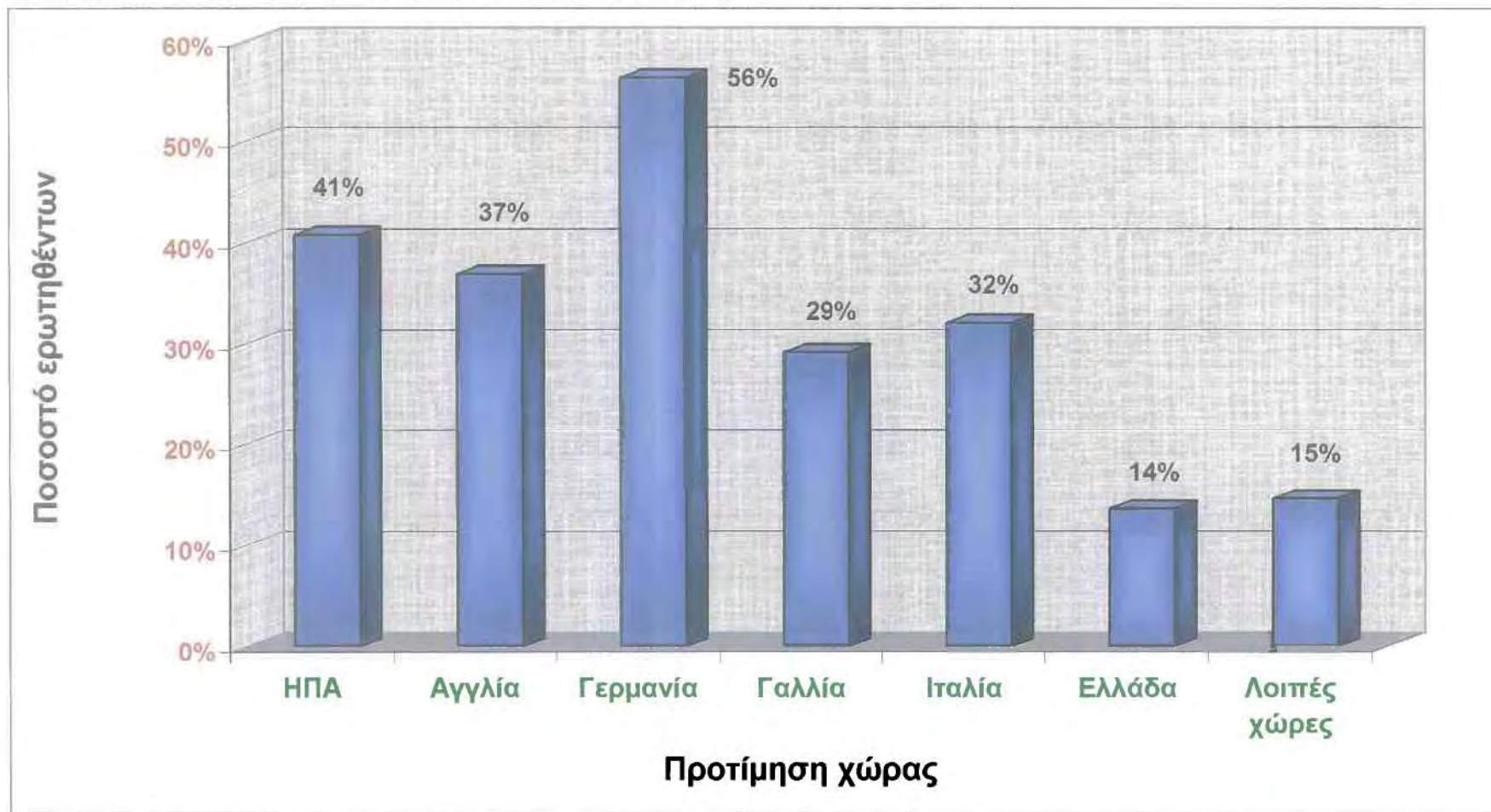
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Οι προτιμήσεις για το μελλοντικό εργασιακό χώρο των φοιτητών επαληθεύουν την τάση που έχουν για επιχειρήσεις που προέρχονται από το εξωτερικό. Ποσοστό 58% δηλώνει ότι θέλει να απασχοληθεί κάποια στιγμή στο μέλλον σε ξένη εταιρία, αφού θεωρούν ότι στην περίπτωση αυτή διευρύνονται οι επαγγελματικοί τους ορίζοντες. Το υψηλό αυτό ποσοστό προτίμησης σε εταιρία ξένης προέλευσης, οφείλεται και στις πολλές εμπειρίες που έχουν οι φοιτητές, καθώς έχουν ταξιδέψει σε πολλές χώρες. Επιπλέον, οι πολυεθνικές εταιρίες τους εμπνέουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη, σε σύγκριση με πολλές εγχώριες, σχετικά με τη μακροχρόνια απασχόληση. Αντίθετα μόνο το 28% δείχνει εμπιστοσύνη στις εγχώριες εταιρείες και θα προτιμούσε να εργασθεί μελλοντικά σε κάποια από αυτές. Το 14% των ερωτηθέντων εμφανίζεται αναποφάσιστο, καθώς δε γνωρίζει ακόμα ποιας προέλευσης εταιρία θα προτιμούσε να του προσφέρει μια θέση εργασίας,

Ερώτηση 12

Εάν προτιμάτε ξένη εταιρία, από ποια χώρα θέλετε να προέρχεται; (Μέγιστο 3 απαντήσεις)

Γράφημα 4.12.: Προτίμηση Χώρας Προέλευσης της Εταιρίας

Λοιπές χώρες: Ισπανία, Ιαπωνία, Αυστρία, Κροατία, Δανία, Σλοβενία, Νορβηγία, Γιουγκοσλαβία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

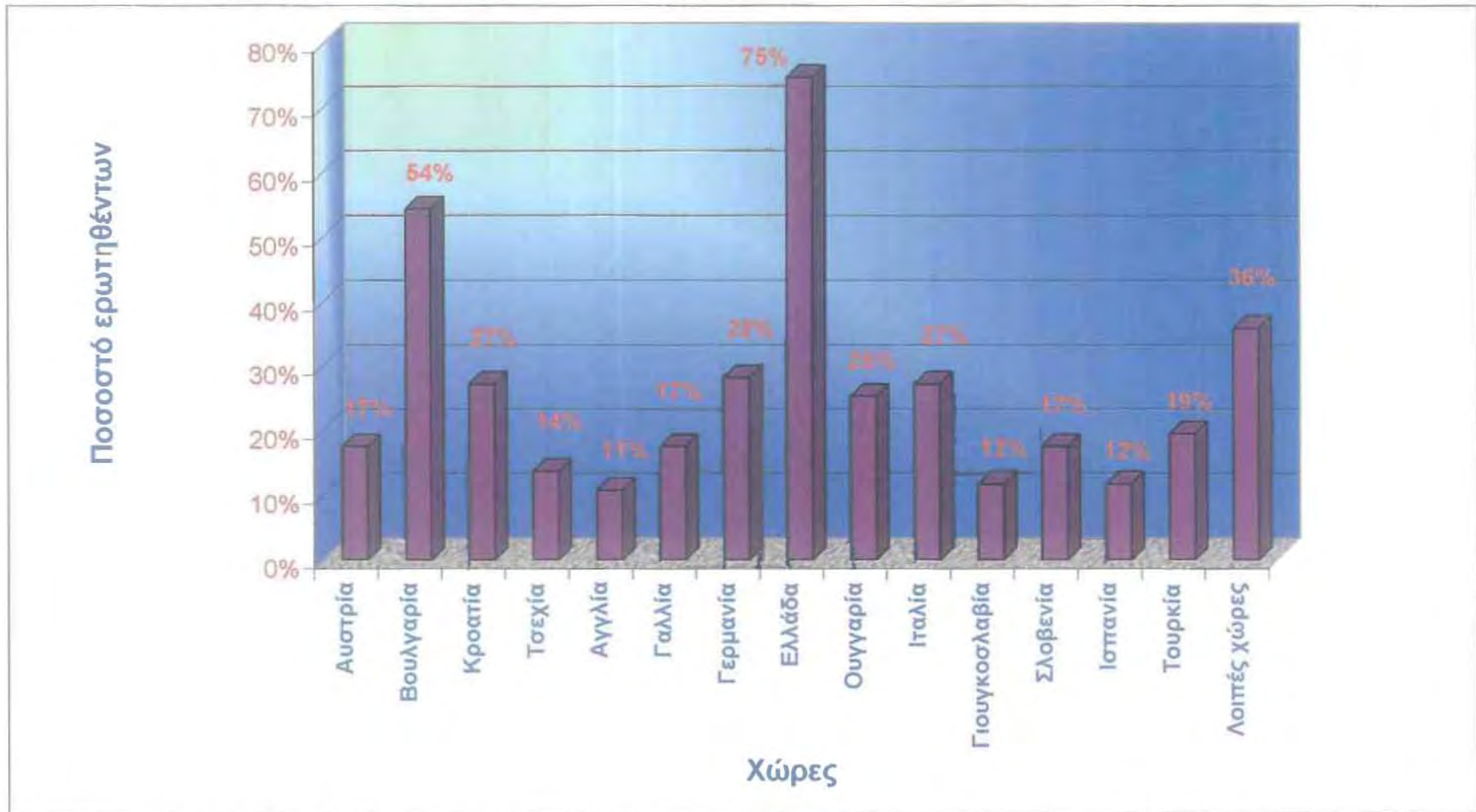
Η ερώτηση 12 απευθύνεται αποκλειστικά στο 58% που δήλωσε προτίμηση ξένης εταιρείας στην προηγούμενη ερώτηση και δίνοντας ο δικαίωμα τριών πιθανών απαντήσεων, τους ζητάει να διευκρινίσουν από ποια χώρα θα ήθελαν να προέρχεται η εταιρία της μελλοντικής τους απασχόλησης. Όπως έχει επισημανθεί στις παραπάνω ερωτήσεις η Γερμανία αποτελεί διακαή πόθο των κατοίκων της π.Γ.Δ.Μ., είτε για χώρα εργασίας, είτε για επενδύσεις που προέρχονται από εκεί, είτε για τουριστικό προορισμό. Επιβεβαιώνεται για μια ακόμα φορά η παρατήρηση αυτή, εάν αναλογιστούμε ότι πρώτη στις προτιμησιμές χώρες έρχεται η Γερμανία (56%). Στη δεύτερη θέση ακολουθούν με επίσης υψηλό ποσοστό οι ΗΠΑ (41%), αντιπροσωπευτική χώρα δυτικού πολιτισμού, γεγονός που είναι ελκυστικότατο. Ειδικά οι μικρότερες ηλικιακές ομάδες, κυρίως αυτοί που είναι τώρα φοιτητές, όπως η ομάδα που συμμετείχε στην επιτόπια έρευνα, ακολουθούν πιστά τα δυτικά πρότυπα και μιμούνται το δυτικό τρόπο ζωής που προωθείται διεθνώς από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Οι υπόλοιπες χώρες που έλαβαν αξιόλογα ποσοστά προτίμησης και εμφανίζονται στο διάγραμμα είναι ως επί των πλείστων από την Ευρώπη, Αγγλία 37% και Ιταλία 32%. Παράδοξη κρίνεται η εμφάνιση της Γαλλίας μέσα στις βασικές προτιμήσεις (29%), αφού δεν έχουν επενδυθεί κεφάλαια γαλλικής προέλευσης στην π.Γ.Δ.Μ. και ούτε υπάρχουν τέτοιες προθέσεις. Παράλληλα οι εμπορικές σχέσεις των δύο χωρών είναι σχεδόν ανύπαρκτες και δεν παρατηρείται μετακίνηση πληθυσμού από τη μια χώρα στην άλλη ούτε υπό μορφή τουρισμού. Ακολουθεί η Ελλάδα με ποσοστό 14%, ενθαρρυντικό από μια μερίδα φοιτητών που αντιμετωπίζουν τις ελληνικές επιχειρήσεις ως πρόκληση και αναγνωρίζουν τη χώρα μας ως εύκολη ή και μοναδική διέξοδο προς τις ανεπτυγμένες Ευρωπαϊκές χώρες. Οι προτιμήσεις λοιπών κρατών λαμβάνουν συνολικά 15% και περιλαμβάνουν την Ισπανία, Ιαπωνία, Αυστρία, Κροατία, Δανία, Σλοβενία, Νορβηγία και την ΟΔΓ, κράτη δηλαδή που έχουν τουλάχιστον κάποιες εμπορικές σχέσεις με την π.Γ.Δ.Μ. ή γειτνιάζουν με αυτήν.

Ερώτηση 13

Ποιες χώρες έχετε επισκεφτεί έως σήμερα; (Μέγιστο 6 απαντήσεις)

Γράφημα 4.13.: Χώρες που έχουν Επισκεφτεί

Λοιπές χώρες: Αλβανία 7%, Αρμενία 1%, Αυστραλία 2%, Λευκορωσία 1%, Βέλγιο 2%, Δανία 3%, Μαυροβούνιο 1%, Πολωνία 4%, Πορτογαλία 3%, Ρουμανία 8%, Ρωσία 5%, Σουηδία 5%, ΗΠΑ 10%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

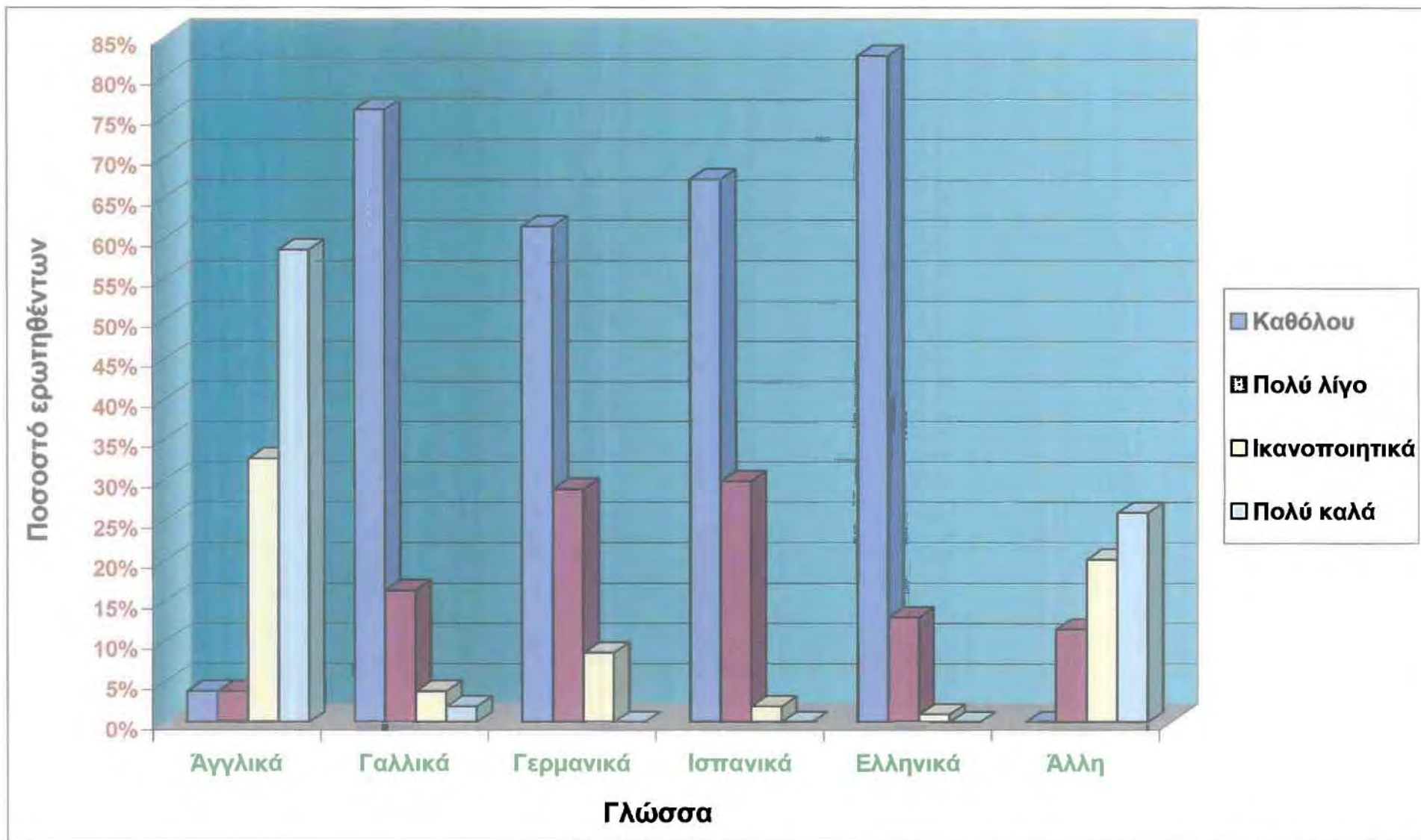
Προσπαθώντας να υπάρξει επαφή με τις εμπειρίες και τις εικόνες που έχουν οι ερωτηθέντες, ώστε να ερμηνευθούν καλύτερα και οι απαντήσεις τους, κλήθηκαν στην ερώτηση αυτή να απαριθμήσουν τις χώρες που έχουν επισκεφτεί έως σήμερα. Ταυτόχρονα εξάγονται κάποια συμπεράσματα σχετικά με τους πιθανούς προορισμούς για τουριστικούς ή επαγγελματικούς λόγους, διότι φοιτητές, κυρίως του τρίτου έτους, έχουν συνήθως ταξιδέψει σε κάποια κράτη με τους γονείς τους σε μικρότερη ηλικία. Τρεις στους τέσσερις λοιπόν φοιτητές δήλωσαν ότι έχουν επισκεφτεί την Ελλάδα και δεύτερη σε σειρά προτίμησης ακολουθεί άλλη μια γειτονική τους χώρα, η Βουλγαρία (54%). Γενικά φαίνεται να έχουν ταξιδέψει αρκετά μέσα στην Ευρώπη και κυρίως στις μεγάλες και τουριστικά δημοφιλείς χώρες όπως Γερμανία (28%), Γαλλία (17%), Αγγλία (11%). Παράλληλα διακρίνουμε έντονη επισκεψιμότητα σε όλες τις μεσογειακές χώρες, ακόμα και αυτών που βρίσκονται αρκετά μακριά, Ισπανία (12%), Ιταλία (27%), Τουρκία (19%).

Επόμενος βασικός προορισμός είναι τα κράτη της ανατολικής Ευρώπης Τσεχία (14%), Ουγγαρία (25%), λόγω της εύκολης προσπελασιμότητας πριν τη διάσπαση της παλιάς Γιουγκοσλαβίας. Λογικό είναι να λαμβάνουν υψηλά ποσοστά και τα κράτη που ανήκαν στην παλιά ενωμένη Γιουγκοσλαβία, όπως Κροατία (27%), Σλοβενία (17%). Αντίθετα την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας έχουν πραγματικά επισκεφτεί πολλοί λίγοι φοιτητές (12%). Στις λοιπές χώρες πρωτοεμφανίστηκαν κράτη εκτός Ευρώπης όπως ΗΠΑ (10%) και Αυστραλία (2%) και τα υπόλοιπα είναι Αλβανία (7%) και Μαυροβούνιο (1%) από τα γειτνιάζοντα, Ρωσία (5%), Λευκορωσία (1%), Αρμενία (1%), Ρουμανία (8%), Πολωνία (4%) από τα πρώην κομμουνιστικά κράτη και Σουηδία (5%), Δανία (3%), Πορτογαλία (3%) και Βέλγιο (2%) συμπληρώνουν τον κατάλογο των υπολοίπων χωρών που έχουν επισκεφτεί οι φοιτητές που συμμετείχαν στην έρευνα πεδίου.

Ερώτηση 14

Πόσο καλά ομιλείτε τις παρακάτω ξένες γλώσσες; (Για κάθε γλώσσα δηλώστε την επιλογή που σας χαρακτηρίζει καλύτερα)

Γράφημα 4.14.: Γνώσεις Ξένων Γλωσσών

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Στο ερώτημα αυτό ζητείται από τους ερωτηθέντες φοιτητές να δηλώσουν σε ποιες κύριες γλώσσες και σε ποιο βαθμό είναι ικανοί να επικοινωνήσουν. Για κάθε γλώσσα έπρεπε να δηλώσουν την επιλογή που τους χαρακτηρίζει ή να αναφερθούν ακόμα και σε άλλη γλώσσα που δε συμπεριλαμβανόταν στο ερωτηματολόγιο. Από τις υπάρχουσες δηλωμένες γλώσσες που απεικονίζονται στο διάγραμμα 4.14., πρώτη αναφέρεται η επίσημα καθιερωμένη διεθνής γλώσσα των αγγλικών. Ποσοστό 92% δήλωσε πολύ καλή ή ικανοποιητική γνώση αγγλικών, είναι μεγαλύτερο από κάθε άλλη ξένη γλώσσα και πιο υψηλό από το αναμενόμενο. Μόνο το 8% θεωρεί τις γνώσεις των αγγλικών του περιορισμένες ή ανύπαρκτες. Βέβαια στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες²¹ δεν είναι τόσο διαδεδομένη η αγγλική γλώσσα όσο άλλες ξένες πλην της επίσημης του κράτους, οπότε τα συμπεράσματα της ερώτησης αυτής δεν είναι δυνατόν να γενικευτούν για ολόκληρο τον πληθυσμό της χώρας.

Στις λοιπές γλώσσες που μπορούν να επικοινωνήσουν σε πολύ καλό βαθμό οι νέοι, κατέλαβαν μεγάλα ποσοστά η σέρβικη (22%), η κροατική (4%), η βουλγάρικη (4%) και η σέρβο-κροατική (4%), γλώσσες που χρησιμοποιούνταν κατά κόρον πριν την ανακήρυξη της π.Γ.Δ.Μ. ως ανεξάρτητο κράτος, ενώ τώρα αποτελούν επίσημες γλώσσες γειτονικών χωρών της. Παραδοσιακά διαδίδονταν από γενιά σε γενιά και ομιλούνται κυρίως από τους γειτονότερους. Επίσης στην κατηγορία ικανοποιητικής γνώσης αναφέρθηκαν τα σέρβικα (8%), τα βουλγάρικα (8%), τα κροατικά (3%), τα ιταλικά (3%) και τα σλοβένικα (1%). Πολύ λίγο επικοινωνούν στα ιταλικά (6%), βουλγαρικά (2%), αλβανικά (1%) και σλοβένικα (1%).

Από τις υπόλοιπες ευρεία διαδεδομένες ευρωπαϊκές γλώσσες, τη δεύτερη θέση σε δημοτικότητα καταλαμβάνει η γερμανική, αφού ποσοστό 10% συνεννοείται σε αυτήν ικανοποιητικά και 29% γνωρίζει πολύ λίγα. Ακολουθούν τα γαλλικά με 2% να έχει ευχέρεια στη γλώσσα, 4% ικανοποιητική γνώση και 16% πολύ περιορισμένες γνώσεις ώστε να επικοινωνεί. Αντίθετα τα ισπανικά ομιλούνται ικανοποιητικά από 2% και πολύ λίγο από 30% των φοιτητών.

Στη συνέχεια τα ελληνικά γνωρίζουν ικανοποιητικά 1% και πολύ λίγο 13%. Η γλώσσα μας είναι κυρίως γνωστή στις συνοριακές περιοχές με Ελλάδα και ειδικά σε κάποια χωριά που έχουν εμπορικές, τουριστικές και άλλου είδους σχέσεις με ελληνικά χωριά σε

²¹ Η παρατήρηση αυτή γίνεται λόγω προσωπικής εμπειρίας, έπειτα από αρκετές επισκέψεις στην π.Γ.Δ.Μ.

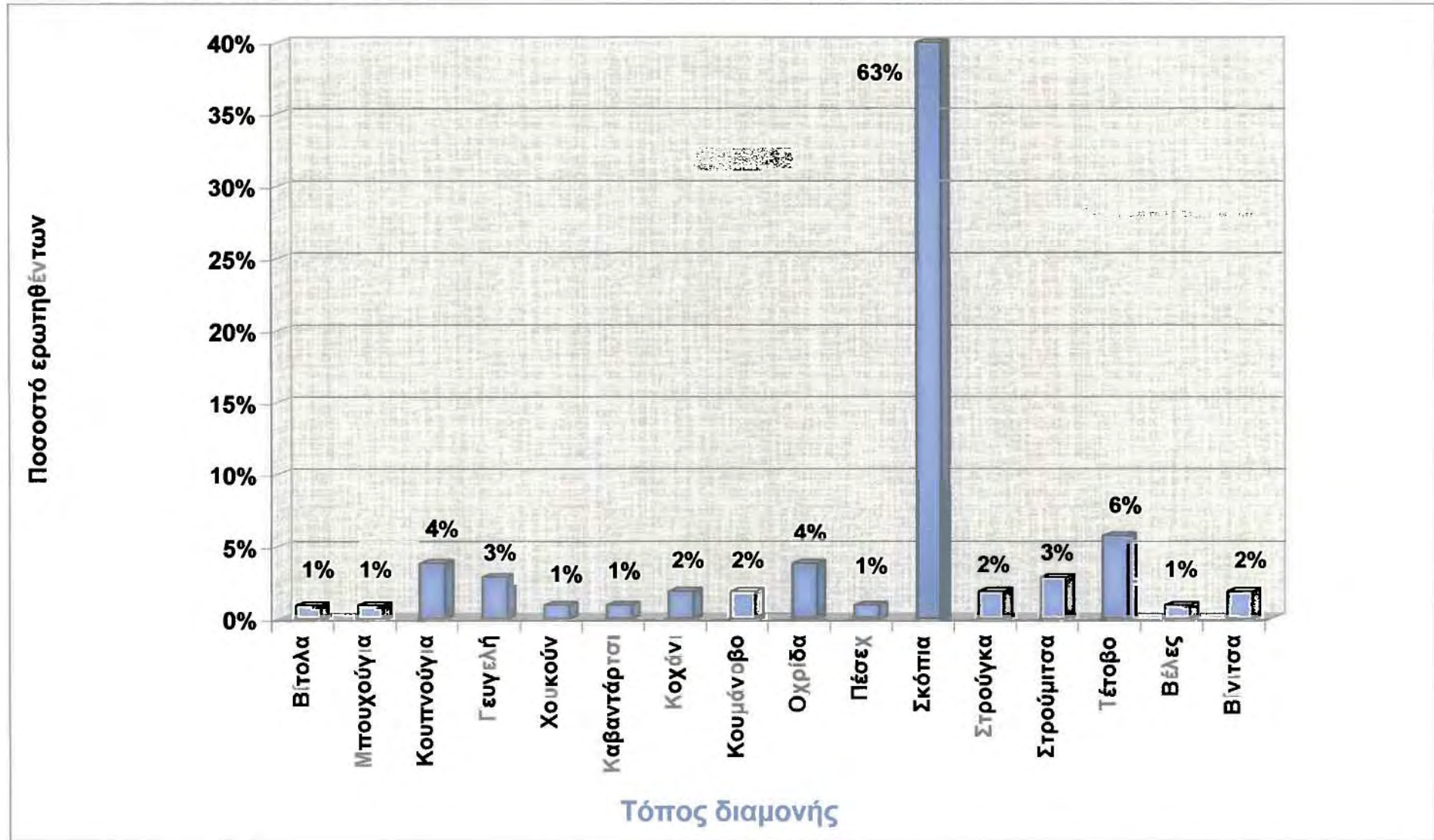
τακτική βάση, λόγω της μικρής απόστασης μεταξύ τους. Οι λόγοι δηλαδή είναι βασικά βιοποριστικοί, αλλά δε λείπουν και οι περιπτώσεις όπου η ελληνική γλώσσα διαδόθηκε λόγω συγγενικών σχέσεων ή καταγωγής από ελληνικές περιοχές. Ειδικά στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες ισχύουν οι παραπάνω λόγοι, ενώ σήμερα ολοένα και μειώνονται τα ποσοστά των κατοίκων που την ομιλούν έστω και σε βαθμό επικοινωνίας.

Ερώτηση 15

Σε ποιο μέρος διαμένουν οι γονείς σας;

Γράφημα 4.15.: Τόπος Διαμονής Γονέων

Στην τελευταία αυτή ερώτηση επιδίωξη είναι να γνωστοποιηθεί σε ποιο μέρος και περιοχή διαμένουν οι γονείς των ερωτηθέντων. Συμπεραίνεται κατά κάποιο τρόπο ο τόπος καταγωγής των φοιτητών που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο, αφού είναι σχετικά απίθανο να έχουν μετακομίσει πολλές από τις οικογένειες από τον αρχικό τους τόπο διαμονής. Μόλις την τελευταία πενταετία εμφανίστηκαν στη χώρα έντονα σημάδια αστικοποίησης. Κατά κύριο λόγο (63%) λοιπόν τόπος διαμονής των γονέων είναι η πρωτεύουσα, τα Σκόπια. Με μεγάλη διαφορά ακολουθούν σε ποσοστά τα υπόλοιπα αστικά κέντρα της χώρας καθώς και μικρότεροι οικισμοί, γεγονός που είναι λογικό εάν λάβουμε υπόψη τη γενική πληθυσμιακή κατανομή των κατοίκων της π.Γ.Δ.Μ. Ποσοστό 6% προέρχεται από το Τέτοβο και στη συνέχεια έχουμε: Κουπνούγια και Οχρίδα από 4%, Γευγελή και Στρούμιτσα από 3%, Κοχάνι, Κουμάνοβο, Στρούγκα και Βίνιτσα από 2%, ενώ Βίτολα, Μπουχούγια, Χουκούν, Καβαντάρτσι, Πέσεχ και Βέλες κατέλαβαν ποσοστό 1%.

4.3. Συμπεράσματα

Στα κεφάλαια που προηγήθηκαν με την παράθεση των αναγκαίων στοιχείων, έγινε εφικτό να τεκμηριωθεί το γεγονός ότι η Ελλάδα κατέχει προνομιακή θέση, όσον αφορά τις δυνατότητες εξαγωγών και γενικότερα ανάπτυξης όλου του φάσματος οικονομικών σχέσεων με την π.Γ.Δ.Μ.. Οι λόγοι που στηρίζουν την τοποθέτηση αυτή, είτε αναφέρθηκαν ξεκάθαρα στα πρώτα κεφάλαια της διπλωματικής εργασίας, όπου παρατίθενται διάφορα ποσοτικά στοιχεία, είτε προκύπτουν από την ανάλυση της έρευνας πεδίου, όπου εμβαθύνεται η ποιοτική ανάλυση. Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να πραγματοποιηθεί μια τελική μεθοδευμένη παρουσίαση όλων των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που έχει η Ελλάδα, έναντι άλλων χωρών που προτίθενται να επενδύσουν στην π.Γ.Δ.Μ.. Ταυτόχρονα, επιχειρείται να τονισθεί η παράμετρος της αντίδρασης της εγχώριας αγοράς, όπως παρουσιάστηκε σε ολόκληρο το κεφάλαιο μέσω της έρευνας πεδίου. Στις επικείμενες επενδύσεις αποδεικνύεται ότι ο ρόλος του αγοραστικού κοινού είναι καταλυτικής σημασίας και συχνά δεν απολαμβάνει την προσοχή που του αρμόζει.

Αρχικά, όσον αφορά το θέμα της γειννίας των δύο κρατών, η Ελλάδα αποτελεί την πλησιέστερη διέξοδο προς την υπόλοιπη Ευρώπη, είτε κυριολεκτικά, είτε μεταφορικά. Αυτό μεταφράζεται αλλιώς ως δυνατότητα παροχής ευκολότερης πρόσβασης των δυτικοευρωπαϊκών προϊόντων στην π.Γ.Δ.Μ., αλλά και αντιστρόφως, προοπτικές να φτάσουν τα προϊόντα της ευκολότερα στην αγορά της κεντρικής Ευρώπης. Πρέπει να τονισθεί λοιπόν η ανάγκη επίσπευσης των έργων στις μεταφορικές υποδομές της χώρας²², διότι θα ευνοηθούν ταυτόχρονα και άλλες χώρες. Για παράδειγμα αναφέρεται ότι οι ελληνικές υπηρεσίες και προϊόντα θα προσεγγίζουν αμεσότερα την υπόλοιπη Ευρώπη.

Παράλληλα, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα κύρια εργαλεία ανάπτυξης του εμπορίου, συμπεριλαμβανομένων και των εμπορικών δικτύων, δεν είναι επαρκώς ανεπτυγμένα στη π.Γ.Δ.Μ.. Συγκριτικό πλεονέκτημα για τις ελληνικές επιχειρήσεις αποτελεί το γεγονός ότι οι θεσμοί του συστήματος της ελεύθερης αγοράς, στην εν λόγω χώρα, είναι στη φάση της διαμόρφωσης και η γνώση των μηχανισμών του είναι ακόμα περιορισμένη για τους ντόπιους επιχειρηματίες. Η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει στον τομέα αυτό με την παροχή τεχνογνωσίας και έμπυχου δυναμικού, αλλά και να εκμεταλλευτεί σε

²² Υπενθυμίζεται η χρηματική αρωγή που προσφέρει η Ε.Ε. για την ολοκλήρωση των έργων, αφού πολλά κράτη-μέλη της θα ευνοηθούν, εάν σε λίγα χρόνια η π.Γ.Δ.Μ. έχει άρτιο μεταφορικό σύστημα.

ικανοποιητικό βαθμό την έλλειψη αυτών των δομών καλύπτοντας το χάσμα που δημιουργούν στο ευρύτερο βαλκανικό επίπεδο.

Επίσης, αναφέρεται ως παράδειγμα η παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, η οποία είναι ανεπαρκής και χαμηλής ποιότητας σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ελληνικά δεδομένα, που υπόκεινται σε αυστηρότερους ελέγχους και πληρούν προϋποθέσεις επιπέδου άλλων δυτικοευρωπαϊκών κρατών. Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό το γεγονός της εγγύτητας που υπάρχει μεταξύ των εντόπιων καταναλωτών και των ελληνικών προϊόντων, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό τα γνωρίζει από τις επισκέψεις του στην Ελλάδα²³ και δείχνει να τα προτιμά.

Είναι γνωστό ότι η αγορά της π.Γ.Δ.Μ. είναι σχετικά μικρή συγκρινόμενη με αυτή άλλων χωρών στην Ευρώπη, δίνοντας σε μεγάλο βαθμό πλεονέκτημα στους έλληνες εξαγωγείς, διότι οι τοπικές εισαγωγικές εταιρείες δεν έχουν τη δυνατότητα να διαθέτουν ούτε μεγάλες ποσότητες στην αγορά, αλλά ούτε και να διατηρούν μεγάλα αποθέματα, καθώς ενέχεται υψηλός βαθμός επικινδυνότητας στην περίπτωση αυτή. Ως εκ τούτου, είναι υποχρεωμένες να προμηθεύονται τακτικά μικρότερες ποσότητες και να στρέφονται συνήθως προς τους έλληνες παραγωγούς ή αντιπροσώπους, λόγω του χαμηλότερου κόστους για μεταφορές και συναλλαγές, συγκριτικά βέβαια με άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Άλλο ένα θετικό στοιχείο για τις ελληνικές επενδυτικές πρωτοβουλίες είναι το επίπεδο ανάπτυξης και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι υπόλοιπες γειτονικές χώρες της π.Γ.Δ.Μ., αν και γενικότερα δυσχεραίνουν την οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής, καθιστούν πραγματικά με αυτό τον τρόπο την Ελλάδα προνομιακό εμπορικό της εταίρο.

Η αναμενόμενη επιτάχυνση της προώθησης των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων μπορεί να βελτιώσει περαιτέρω τις ελληνικές επιχειρηματικές δυνατότητες. Ειδικότερα, με την προϋπόθεση ότι η εσωτερική κατάσταση, σχέσεις Αλβανικού πληθυσμού και Σλαβομακεδόνων, θα διατηρείται σε μια ικανοποιητική ισορροπία, κάτι προς το οποίο συνδράμει ποικιλοτρόπως και ο διεθνής παράγοντας, εκτιμάται ότι οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές θα προχωρήσουν με ταχύτερους ρυθμούς. Είναι κοινά αποδεκτό ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι αναγκαία προϋπόθεση για τη διατήρηση ομαλών σχέσεων μεταξύ των εθνότητων και για την ενσωμάτωση, στο βαθμό που είναι δυνατό, των εθνολογικών μειονοτήτων στο οικονομικό και πολιτικό σύστημα της χώρας. Επίσης, το

²³ Σύμφωνα με την ερώτηση 13 στα ερωτηματολόγια των φοιτητών (σελ. 104), φαίνεται να έχουν επισκεφτεί την Ελλάδα το 75% των ερωτηθέντων.

μέγεθος της χώρας και το ασταθές εξωτερικό περιβάλλον παρέχουν μεγαλύτερα περιθώρια παρέμβασης στους διεθνείς οργανισμούς για υλοποίηση των διαρθρωτικών μέτρων που οι ίδιοι προτείνουν, οι οποίες δε θα ήταν εφικτές σε άλλες περιπτώσεις.

Σημαντικό ρόλο στην αύξηση των ελληνικών εξαγωγών, πέραν των οικονομικών και άλλων προφανών πλεονεκτημάτων που προσφέρουν, μπορούν να διαδραματίσουν οι άμεσες ελληνικές επενδύσεις. Για το λόγο αυτό πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η προβληματική κατάσταση μεγάλου μέρους της μεταποιητικής βιομηχανίας της π.Γ.Δ.Μ. δύναται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να παρέχει πραγματικές επενδυτικές ευκαιρίες για τις ελληνικές εταιρίες. Κατά συνέπεια, είναι σκόπιμο οι ελληνικές επιχειρήσεις με σοβαρά αναπτυξιακά σχέδια να ενημερωθούν κατάλληλα, ώστε να διερευνήσουν διεξοδικά τις επενδυτικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται. Οι τρόποι διείσδυσης στην αγορά της π.Γ.Δ.Μ. περιλαμβάνουν είτε πωλήσεις σε τοπικό εισαγωγέα, είτε δημιουργία εμπορικής εταιρίας στη χώρα, μέθοδος που επιλέγεται συχνά έως σήμερα από αρκετές ελληνικές εταιρίες.

Η παράθεση όλων των προαναφερθέντων επιχειρημάτων δεν πρέπει να δημιουργήσει λανθασμένη εντύπωση για τις επενδυτικές ευκαιρίες που προσφέρει η π.Γ.Δ.Μ., πιστεύοντας πως είναι παράδεισος για επένδυση κεφαλαίων και δη ελληνικών. Είναι λάθος να προκύψει το συμπέρασμα πως κάθε ελληνική επενδυτική πρωτοβουλία θα χαίρει άκρας φιλικής υποδοχής και το μέλλον της θα είναι διασφαλισμένο αποφέροντας σε σύντομο χρονικό διάστημα υψηλά κέρδη. Μέσω της έρευνας πεδίου και κυρίως συγκεκριμένων ερωτήσεων στα ερωτηματολόγια των φοιτητών, αποδεικνύεται ότι δεν είναι άμεσα προτιμήσιμες οι επενδύσεις που προέρχονται από Ελλάδα (Ερώτηση 6) και ειδικότερα στη συνοριακή γραμμή των δύο χωρών (Ερώτηση 7). Οι φοιτητές δεν τις θεωρούν σημαντικότερες από αυτές άλλων χωρών της Ε.Ε. (Ερώτηση 10γ) και υπάρχει η εντύπωση πως κυρίως ωφελούν την Ελλάδα και όχι τη χώρα τους (Ερώτηση 10στ).

Από την άλλη πλευρά, μέσω της ανάλυσης των συνεντεύξεων η κατάσταση για τις ελληνικές επενδύσεις παρουσιάζεται εμφανώς θετικότερη και ευοίωνη, ενώ παράλληλα υποστηρίζονται πολλά από τα παραπάνω επιχειρήματα. Οι συνεντευξιαζόμενοι τόνισαν ότι οι μελλοντικές επενδύσεις έχουν το πλεονέκτημα ότι δε διατρέχουν τους ίδιους κινδύνους, αφού η αγορά πλέον θεωρείται πιο προσιτή, σε σύγκριση με μια δεκαετία πριν. Επίσης, κάθε είδους υποδομές και συστήματα (τραπεζικό, τελωνειακό, φορολογικό, νομοθετικό, κ.ά.) είναι όλο και πιο ανεπτυγμένα ή εξελιγμένα από ότι στο παρελθόν. Ανεξαρτήτως από την

πρόοδο για ευνοϊκότερες συνθήκες των νέων επενδύσεων, απαιτείται καλός στρατηγικός σχεδιασμός σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα για να καταφέρει μια νέα επένδυση να χαρακτηριστεί επιτυχής.

Γενικότερα, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις τοποθετήσεις που συγκέντρωσε η επιτόπια έρευνα και η ανάλυση των οικονομικοκοινωνικών στοιχείων, σημειώνεται ότι έχει γίνει ήδη αποδεκτό από μεγάλο μέρος του επιχειρηματικού και πολιτικού κόσμου της π.Γ.Δ.Μ., ότι η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα και πρέπει να διευρύνει την οικονομικό-εμπορική της παρουσία, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό καταλυτικά και στην οικονομική ανάπτυξη της ίδιας. Η στάση αυτή είναι εμφανής και στον θετικό τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τελευταία οι νέες ελληνικές επενδυτικές προτάσεις για συνεργασία με εγχώριους επιχειρηματίες²⁴. Τέτοιου είδους συνεργασίες βολιδοσκοπούν στην αποφυγή ποικίλων ενδεχόμενων κινδύνων, που μπορεί να κρύβει η άγνωστη αγορά από την ελληνική πλευρά, αλλά και μια συνεργασία στη μορφή κοινοπραξίας καταφέρνει να εμφανίζεται ανταγωνιστικότερη στο ευρύ ευρωπαϊκό φάσμα, διεκδικώντας πάντα μεγαλύτερα μερίδια του αγοραστικού κοινού.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι μόνο η πολιτική αστάθεια είναι ικανή να θέσει σε κίνδυνο τα υπάρχοντα επενδεδυμένα κεφάλαια και να αποτρέψει πιθανές μελλοντικές επενδυτικές πρωτοβουλίες. Ίσως να φαίνεται παράλογο, αλλά σχεδόν όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι υποστήριξαν ότι εάν προκύψει εσωτερικό πρόβλημα με τους αλβανόφωνους, η κρίση θα είναι προσωρινή και η οικονομική κατάσταση της χώρας θα επέλθει σύντομα σε ισορροπία και πάλι, όπως και πριν από δύο χρόνια μετά την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο. Συνεπώς, εξάγεται το συμπέρασμα ότι μια μακροπρόθεσμη επένδυση με άρτιο επιχειρηματικό σχεδιασμό στον κατάλληλο κλάδο, λαμβάνοντας υπόψη πολλούς σταθμισμένους και αστάθμιτους παράγοντες, έχει πολλές θετικές προοπτικές, ακόμα και σήμερα.

²⁴ Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του γραφείου συνδέσμου στα Σκόπια του Ακόλουθου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, μέχρι την έναρξη των συγκρούσεων και τη γενίκευση της κρίσης στη χώρα, εμφανίζονταν συνεχώς καινούριοι έλληνες επιχειρηματίες που ήθελαν να επενδύσουν στην π.Γ.Δ.Μ..

ПАРАРТНМА

1. Ко е вашето мислење за влијанието на странските инвестиции за развојот на Република Македонија?

- Позитивно влијание и многу значајно
- Позитивно влијание но не многу значајно
- Неодредено (има и позитивни и негативни фактори)
- Негативно влијание
- Не знам

2. Дали знаете некоја поголема странска фирма? Од која земја потекнува?
(Максимум 2 одговори)

1. Странска фирма HELENA PETROLIST земја на потекло: Грција
2. Странска фирма HELENA PETROLIST земја на потекло: Грција

3. Кои странски земји, според ваше мислење, досега ги направиле најзначајните инвестиции во Република Македонија? (Максимум 2 земји)

- 1^{на} земја Грција
2^{на} земја Грција

4. Кои се најважните користи од странските инвестиции? (Максимум 3 одговори)

- Подобрување на конкурентноста на економијата
- Подобрување на технолошкото управување
- Зголемување на аутпутот и вработеноста
- Подобрување на приватизацијата
- Подобрување на меѓународниот углед на земјата
- Високи плаги за вработените
- Подобрување на стабилноста во балканскиот регион
- Други ( )
- Нема позитивни влијанија (аспекти)
- Не знам

5. Кои се основните негативни аспекти на странските инвестиции (Максимум 3 одговори)

- Стануваат моќни и остваруваат влијание врз Владата
- Не дозволуваат растеж на домашните фирми
- Големи монополи кои ја ограничуваат конкуренцијата
- Други (СТАНАУВААТ МОЌНИ И ОСТВАРУВААТ ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ВЛАДАТА)
- Други ( )
- Нема негативни влијанија
- Не знам

6. Фирми од кои земји мислите дека е поповолно пообемно да инвестираат во Република Македонија во иднина? (Максимум 3 одговори)

САД ☐	Велика Британија ☐	Германија ☒
Франција ☒	Италија ☐	Грција ☐
Други (<u>Грција</u>) ☒	Други ( ) ☐	Други ( ) ☐

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνοπτικός Πίνακας Λοιπών Οικονομικών Δεικτών

Δείκτες	1997	1998	1999*	1999**
ΑΕΠ (δισ δολάρια \$)	3,7	3,5	-	-
Ακαθάριστες εγχώριες επενδύσεις / ΑΕΠ	22,4	22,8	-	-
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών / ΑΕΠ	35,8	41,0	-	-
Ακαθάριστη εγχώρια αποταμίευση / ΑΕΠ	8,1	7,1	-	-
Ακαθάριστη εθνική αποταμίευση / ΑΕΠ	15,0	13,6	-	-
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών / ΑΕΠ	-7,4	-8,2	-	-
Συνολικό χρέος / ΑΕΠ	34,1	43,3	-	-
Δομή της οικονομίας (ως ποσοστό % του ΑΕΠ)				
Πρωτογενής (Γεωργία –Κτηνοτροφία)	13,0	12,9	-	-
Δευτερογενής (Βιομηχανία)	31,5	32,0	-	-
Τριτογενής (Υπηρεσίες)	55,5	55,1	-	-
Ιδιωτική κατανάλωση	74,4	75,4	-	-
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	50,1	56,6	-	-
Δομή της οικονομίας (μέση ετήσια αύξηση)				
Πρωτογενής (Γεωργία –Κτηνοτροφία)	13,0	-0,7	-	-
Δευτερογενής (Βιομηχανία)	0,6	1,6	-	-
Τριτογενής (Υπηρεσίες)	1,5	-0,7	-	-
Ιδιωτική κατανάλωση	5,5	5,0	-	-
Ακαθάριστες εγχώριες επενδύσεις	1,3	-0,8	-	-
Εμπόριο (εκατ. δολάρια \$)				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-386	-400	-395	-621
Συνολικές εξαγωγές	1237	1322	1396	912
Συνολικές εισαγωγές	1779	1914	1791	1533
Ισοτιμίες (ετήσιος μέσος όρος)				
Δηνάριο / Δολάριο (\$)	69,4	74,2	-	-

Δηνάριο / γερμανικό μάρκο	28,7	31,0	31,0	-
Διάφορα				
Αποθεματικά συμπεριλαμβανομένου και του χρυσού	280	333		
Δημοσιονομικό Ισοζύγιο	-46	-30	-7	-180

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα (FYROM at a glance, September 1999)
(1999* πρόβλεψη πριν από την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο, 1999** τιμές μετά την κρίση)

Questionnaire

For a sample of economics students in the St. Kyril and Methodius University, Skopje

1. What is in your view the impact of foreign investment on the development of the Republic of Macedonia?

- Positive impact and very important
 Positive impact but not very important
 Unclear (there are both positive and negative factors)
 Negative impact
 I Don't know

2. Do you know any large foreign firm? What is the country of its origin?
 (Maximum 2 answers)

1. Foreign firm: _____ country of origin: _____
 2. Foreign firm: _____ country of origin: _____

3. Which countries in your opinion have made up to now the most significant investment in the Republic of Macedonia? (Maximum 2 countries)

- 1st country _____
 2nd country _____

4. What are the main benefits of foreign investment? (Maximum 3 answers)

- Improve competitiveness of the economy
 Improve technological know-how
 Increase output and employment
 Promote privatization
 Improve prestige of country internationally
 Pay high wages to employees
 Promote stability in the Balkan region
 Other (_____)
 There are no positive aspects
 I don't know

5. What are the main negative aspects of foreign investment? (Maximum 3 answers)

- Become powerful and influence government
- Do not allow domestic firms to grow
- Are large monopolies that restrict competition
- Other (_____)
- Other (_____)
- There are no negative aspects
- I don't know

6. Firms from which countries do you think are more likely to invest heavily in the Republic of Macedonia in the future? (Maximum 3 answers)

USA	☐	UK	☐	Germany	☐
France	☐	Italy	☐	Greece	☐
Other (_____)	☐	Other (_____)	☐		

7. In which region of the Republic of Macedonia would you prefer the foreign firms to be located? (Maximum 3 answers)

- Skopje
- Other large cities
- Poor regions
- Border regions with Greece
- Border regions with Albania
- Border regions with Bulgaria
- Border regions with New Yugoslavia
- Other regions (_____)
- I don't know
- Nowhere

8. Which factors explain why the Republic of Macedonia has attracted less foreign investment than other Transition countries in Central Europe? (Maximum 3 answers)

- Small size of the country
- Instability in the Balkan region
- Foreign firms tend to invest in neighboring countries
- Foreign firms tend to invest in more developed countries
- The war in Bosnia and Kosovo
- The embargo to Serbia
- The political instability of the country
- The tense relations with some neighboring countries
- Other factors (_____)

9. What is in your opinion the overall impact of Greek investment in the Republic of Macedonia? (Only one answer)

- Highly positive impact
- Mainly positive impact
- No impact
- Mainly negative impact
- Highly negative impact
- I don't know

**10. Which of the following statements you feel are correct and which are wrong:
(For each statement chose either *correct* or *wrong* or *I don't know*)**

	<u>correct</u>	<u>wrong</u>	<u>I don't know</u>
Investment by Greek firms in the Republic of Macedonia is a threat to our national sovereignty	☐	☐	☐
Investment by Greek firms is not as important as investment from other EU countries	☐	☐	☐
Investment by Greek firms is more important than investment from other EU countries	☐	☐	☐
Investment by Greek firms in Balkan countries promote cooperation and stability in the region	☐	☐	☐
Investment by Greek firms increase or secure employment positions	☐	☐	☐
Investment by Greek firms are beneficial mainly for Greece, not the Republic of Macedonia	☐	☐	☐
Investment by Greek firms benefit neither Greece, nor the Republic of Macedonia (only the owners of firms benefit)	☐	☐	☐

Investment by Greek firms promote cooperation and understanding between the two countries

11. Would you prefer to work in the future for a foreign or a domestic firm?
(only one answer)

A foreign firm
A domestic firm
I don't know

12. If you prefer a foreign firm, of what origin would you like it to be?
(Maximum 3 answers)

From USA
From UK
From Germany
From France
From Italy
From Greece
From other country
(_____)

13. Which other countries have you visited up to know? (Maximum 6 answers)

_____	_____
_____	_____
_____	_____

14. In which of the following foreign languages can you communicate?
(For each language indicate the choice that best describes you)

	<u>Not at all</u>	<u>Very little</u>	<u>moderately</u>	<u>Very well</u>
English	☐	☐	☐	☐
French	☐	☐	☐	☐
German	☐	☐	☐	☐
Spanish	☐	☐	☐	☐
Greek	☐	☐	☐	☐
Other (_____)	☐	☐	☐	☐

15. Your parents live in: _____ (city) _____ (region)

16. Would you like to send a message to the Greek students of the University of Thessaly?

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόνλωση

- Διαβαλκανικό και Παρευξείνιο Επιχειρηματικό Κέντρο (1999) *‘Π.Γ.Δ.Μ. Επιχειρηματικός Οδηγός’*, Θεσσαλονίκη
- Εκθέσεις Εμπορικού Ακολούθου Ο.Ε.Υ. Γραφείο Συνδέσμου Σκοπίων:
  - Μάιος 1999, *‘Ενημερωτικό Σημείωμα για τη νομοθεσία της π.Γ.Δ.Μ. σχετικά με τη σύσταση εταιρίας’*
  - Ιούνιος 1999, *‘Ενημερωτικό Σημείωμα για τις ελληνικές επιχειρήσεις στην π.Γ.Δ.Μ.’*
  - Ιούνιος 1999, *‘Ενημερωτικό Σημείωμα για το εισαγωγικό και δασμολογικό καθεστώς στην π.Γ.Δ.Μ.’*
  - Σεπτέμβριος 1999, *‘Ενημερωτικό Σημείωμα για την οικονομία της π.Γ.Δ.Μ. και τις οικονομικοεμπορικές σχέσεις της χώρας με την Ελλάδα’*
- Λαμπρόπουλος Κ. (1995) *‘Η στρατηγική της ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στα Βαλκάνια’*, σελ. 273-284 στο βιβλίο *«Οι Ελληνοβουλγαρικές σχέσεις. Σύγχρονες οικονομικές και πολιτικές διαστάσεις»*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Παπανδρέου Β., (1981) *‘Πολυεθνικές επιχειρήσεις και αναπτυσσόμενες χώρες’*, Αθήνα
- Πετράκος Γ. (2000) *‘Η Ανάπτυξη των Βαλκανίων’*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
- Πετράκος, Γ., Κοτζαμάνης Β. (1998) Σημειώσεις και άρθρα μαθήματος *‘Οικονομική Γεωγραφία Βαλκανίων’*, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τ.Μ.Χ.Π.Α.
- Πρακτικά συνεδρίου *‘7^ο Ετήσιο Forum Θεσσαλονίκης’*, (Μάιος 2000)
- Ουμπέρτο Έκο (1994) *‘Πως γίνεται μία Διπλωματική Εργασία’*, Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα

Ξερόνλωση

- **Agency of the Republic of Macedonia for Transformation of Enterprises with Social Capital** (1999), '*Doing Business in Macedonia – A Guide for Investors*'
- **Balkan Trade Bulletin**, No.1, (1999)
- **European Bank for Reconstruction and Development**, (1999) '*Country Profile F.Y.R.O.M.*'
- **Euro Data, Phare Program**, (October 1999) 'Flash dossier F.Y.R.O.M.'
- **European Union**, (1999) '*Stability Pact for South Eastern Europe*', Cologne
- **Government of F.Y.R.O.M.**, (November 2000) '*Memorandum of Economic and Financial Policies for 2000-03*', Letter of Intent to IMF, Skopje
- **Government of F.Y.R.O.M.**, (2000) '*Poverty Reduction Paper*', Skopje
- **Petrakos G. and Totev S.**, (2001) '*The Development of the Balkan Region*' Ashgate Publishing Company
- **Petrochilos G.** (1989), '*Foreign Direct Investment and the Development Process*'
- **Rizopoulos Y.**, (1995) "*Foreign Direct Investment and Western Firms' Internationalization Strategies in the Balkan Countries*" in "Economic cooperation in the Balkans. A regional approach to the European Integration", PHARE-ACE Program
- **World Bank**, (2000) '*The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe*' A Regional Strategy Paper, Washington D.C.

Διαδικτυακοί Τόποι

- Economic Reconstruction and Development in South East Europe
www.seerecon.org/KeyDocuments/KD1999062401.htm
- Economic Chamber of Macedonia
www.mchamber.org.mk
- International Monetary Fund
www.imf.org/external/country/index.htm
- National Bank of Macedonia
www.nbrm.gov.mk
- Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας
www.dos.gr/synergasies
- Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων
www.mpa.gr/specials/review2000/fyrom.html
- The EU and South East Europe-FYROM-Overview
Europa.eu.int/comm./external-relations/see/fyrom/news.htm

“ Θα ήθελα να κλείσω με δύο παρατηρήσεις:
το να κάνει κανείς διπλωματική σημαίνει να διασκεδάζει και
η διπλωματική είναι σαν το χοιρινό, από το οποίο δεν πετάμε τίποτα”

Umberto Eco